

Meröppet eller personallöst?

En diskursanalys av diskussionen i svensk och dansk dagspress om de obemannade biblioteken

Lars Månsson & Amanda Svensson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Henrik Horstbøll

År: 2010

© Lars Månsson & Amanda Svensson

Förord

Först och främst vill vi rikta ett stort tack till Henrik Horstbøll för en givande och inspirerande handledning. Tack även till övriga lärare på ABM-masterprogrammet som även de bidragit med sin tid och kunskap. Slutligen vill vi tacka personal och projektledare på Det Meröppna Biblioteket i Veberöd som varit mycket tillmötesgående och bidragit med material till vår mastersuppsats.

A discourse analysis of the discussion of self-service libraries in the daily press in Sweden and Denmark

Abstract

Our master thesis concerns the discussions of self-service libraries in Swedish and Danish daily press. Our research questions are: What attitudes and perceptions can be observed in the media coverage of self-service libraries in Sweden and Denmark? Which values are conveyed as the governing in the introduction of self-service libraries? How does the media coverage reflect the role of the librarian? In order to answer these questions we have used a method based on the critical discourse analysis of Norman Fairclough.

Our empirical material is derived foremost from the daily press in Sweden and Denmark. As a complement, we have studied the governing documents and guidelines that form the basis for the introduction of "Det Meröppna Biblioteket" in Veberöd. We have also been conducting interviews with the project manager and library staff in Veberöd to get their opinions about the subject.

The result of the analysis shows that the Danish newspapers generally give a more positive image of self-service libraries. The Swedish newspapers' more negative attitude can be explained by an image of public libraries and librarians that is more rooted in the early 20th century ideal of popular education. The idea of the public library as an enlightenment project seems to be more clearly expressed in the Swedish media. At the same time the Swedish and Danish news coverage have many features in common. For example the self-service libraries are repeatedly described as success stories. These good results are in the majority of cases associated with an improvement of lending statistics. The introduction of the self-service libraries is also mostly described as a change of purely technical nature.

Keywords: ABM, folkbibliotek, media, Fairclough, Hedemark

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	2
Inledning	5
Syfte och frågeställningar	5
Avgränsningar.....	6
Begreppsförklaringar	7
Disposition	7
Litteraturgenomgång	9
Historisk bakgrund	12
Sverige	12
Danmark.....	14
Folkbiblioteken i dag	15
Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	17
Diskursanalys	17
Kritisk diskursanalys.....	18
Metod	19
Empiredovisning	21
Tidningsartiklar.....	21
Svenskt textmaterial.....	23
Danskt textmaterial	30
Det Meröppna Biblioteket i Veberöd.....	38
Styrdokument.....	38
Intervjuer.....	39
Analys	42
Utgångspunkter och förväntade resultat	42
Nyckelbegrepp	44
Reflektioner.....	48
Slutsatser	63
Vidare forskning	66
Källförteckning	68
Bilagor	71
Bilaga 1	71
Bilaga 2	78
Bilaga 3	80
Bilaga 4	82
Abstract	

Inledning

Den 7 november 2009 invigdes Det Meröppna Biblioteket i Veberöd utanför Lund i Skåne. Sydsvenska Dagbladet rapporterade om detta som det första biblioteket i Sverige med obemannade öppettider på kvällar och helger (Aobadia, Sydsvenska Dagbladet, 8 november 2009). Initiativet sades vara inspirerat av grannlandet Danmark där de obemannade biblioteken har varit i omlopp sedan 2007. Där har ”selvbetjeningen” beskrivits som en ”succé” för biblioteken, som nu förmår erbjuda mer tillgänglighet och har ökat utlåningssiffrorna. Samtidigt har kritiska röster hörts som menat att de nya biblioteken endast är ett sätt för kommunerna att spara in pengar på minskade personalomkostnader. I Danmark har det på senare år även pågått en utveckling av centralisering där kommuner har slagits ihop vilket har inneburit att många småbibliotek lagts ner. I kölvattnet av denna tendens har ”total selvbetjening” presenterats som en kompensatorisk lösning (Fajstrup, Berlingske Tidende, 19 juni 2009).

Överhuvudtaget står folkbiblioteken inför nya förutsättningar i och med den digitala revolutionen som möjliggjort att många av bibliotekens tjänster nu även kan erbjudas via webben. Biblioteken har som alltid inför nya samhälleliga omställningar blivit tvungna att se över och omdefiniera sin identitet för att legitimera sin egen roll. Detta märks exempelvis genom att en del nya folkbibliotek i Danmark valt att kalla sig för ”videnscenter” och ett av Malmös nyaste bibliotek för ”Garaget”. Även de obemannade biblioteken kan sägas utgöra en del av denna utveckling. Och till synes framstår tanken på bibliotek utan bibliotekarier som provokativ för många – som ett utslag för en mer instrumentell syn på folkbibliotekens samhälleliga roll.

Vårt examensarbete behandlar rapporteringen och diskussionen som förts i dagstidningar om de obemannade biblioteken i Sverige och Danmark. Vår tanke har inte i första hand varit att studera de obemannade biblioteken i sig utan snarare att se hur rapporteringen om dem avspeglar synen på folkbiblioteken i dagens mediala och digitala samhälle. Eftersom obemannade bibliotek är ett relativt nytt fenomen bedömde vi att det var ett ämnesområde där vi hade möjlighet att tillföra ny kunskap.

Syfte och frågeställningar

Syftet med vår undersökning har varit att studera hur de obemannade biblioteken diskuterats i de svenska respektive danska medierna. För att kunna jämföra den mediala diskursen med diskursen inom biblioteken har vi även undersökt tankarna bakom Det Meröppna Biblioteket i Veberöd. Genom en undersökning av

mediereceptionen i dagspressen av de obemannade biblioteken samt de styrdokument och riktlinjer som legat till grund för införandet i Veberöd har vi ämnat söka svar på följande frågor:

- Vilka attityder och uppfattningar går att avläsa i medierapporteringen om de obemannade biblioteken i Sverige respektive Danmark?
- Vilka värden förmedlas vara de styrande i införandet av de obemannade biblioteken, dels i medierna och dels inom biblioteket?
- Hur speglar mediebevakningen synen på bibliotekarierollen?

Avgränsningar

För att få en lämplig storlek på ämnet till vår mastersuppsats var vi tvungna att begränsa vårt material. Vi har studerat rapporteringen i de svenska och danska dagstidningarna och inte sett till nyhetsbevakningen i till exempel TV, radio eller bloggar. Vi valde också att inte ta med diskussionen i de svenska och danska bibliotekens facktidningar. Vårt material inkluderar såväl rikstäckande som lokala dagstidningar. Vi har valt att till största delen använda oss av tidningarnas nätversioner. I det svenska materialet har vi valt att inkludera texter om bokmater som en första indikation på ett bibliotek utan personal. Tidsspannet för vår undersökning är mellan 2 juli 2004 – 15 mars 2010, då vi slutade uppdatera materialet.

En av våra ursprungliga idéer var att se om det gick att utläsa någon skillnad i hur tidningarna beskrev de obemannade biblioteken beroende på vilken politisk härkomst tidningarna sade sig ha. Detta blev vi tyvärr tvungna att bortse ifrån bland annat av tidsmässiga skäl och på grund av att de flesta tidningar som rapporterade om de obemannade biblioteken, betecknade sig själva såsom liberala eller politiskt obundna, alternativt inte hade någon politisk inriktning alls. För att se till den inombiblioteksliga diskursen har vi valt att intervjua tre personer på biblioteket i Veberöd. Vi är medvetna om att detta bibliotek inte kan representera alla obemannade bibliotek, men vi tyckte ändå det var relevant att ställa mediereceptionen mot diskussionerna från ett enskilt bibliotek. Detta menar vi även hänger samman med vår diskursanalytiska utgångspunkt som menar att språket också påverkar människors handlande. Vi har också valt att inte undersöka hur de obemannade bibliotekens användare upplever eller har för åsikter om de nya biblioteken. Användarna kommer endast till tals genom det textmaterial vi har valt att använda oss av.

Begreppsförklaringar

I vår uppsats kommer vi att referera till de nya biblioteken som "obemannade bibliotek", med undantag av de fall då vi hänvisar till vad andra, exempelvis journalister, bibliotekarier, politiker, användare med flera benämner dem som. Eftersom vi i vår diskursanalys i hög grad är intresserade av på vilket sätt biblioteksformen benämns, är vi medvetna om att även begreppet "obemannade" bär en värdeladdning och att vi själva utgör en del av diskursen. Dock måste vi förstås använda oss av ett begrepp.

Vi berör i uppsatsen även fenomenet "bokomater". "Världens första bokomat" infördes på Lidingö 18 november 2004 (Gäre, Sydsvenska Dagbladet, 6 december 2004). I Dagens Nyheter ges i en faktaruta i artikeln *Täby skrotar dyr bokomat*, följande beskrivning av bokomaterna: "Bokomaterna har bankomaternas blå färg men är mycket större. De har plats för 500-700 böcker/.../ Den som vill låna en bok trycker sitt lånekort mot en avläsare, väljer bland de olika kategorier böcker som finns, trycker på önskad titel och får boken i handen plus ett kvitto. Böckerna får behållas i två veckor och lämnas sedan tillbaka i samma automat. Lånen administreras per dator från Stadsbiblioteket" (Öjemar, Dagens Nyheter, 19 december 2007).

Disposition

I inledningen presenterar vi bakgrunden till vårt uppsatsämne och formulerar syfte och frågeställningar.

Litteraturgenomgången redogör för de texter vi orienterat oss i för att skaffa oss en bild av den ämnesmässiga kontexten.

I vår Historiska bakgrund ges en beskrivning av de svenska respektive danska folkbibliotekens historia fram tills idag. Bakgrunden syftar till att sätta in de obemannade biblioteken i ett historiskt sammanhang genom att ge exempel på de ideologiska och tekniska förändringar som föregått dem.

Teoretiska och metodologiska utgångspunkter redogör för diskursanalys och kritisk diskursanalys som teori och metod.

Empiriredovisningen presenterar det material vi samlat in utifrån de tre undersökningsmetoder vi beskrivit i metodavsnittet. Vi redovisar våra svenska och danska tidningsartiklar i kronologisk ordning. De listade tidningstexterna utgör en nödvändig bakgrund till analysen men behöver inte nödvändigtvis läsas rakt igenom. Det är möjligt att för den som så önskar gå vidare direkt till analysen och där använda empiriredovisningen som ett referensverk, där det går att slå upp tidningstexterna som hänvisas till i analysen. Därefter redovisar vi det material vi samlat in från Det Meröppna Biblioteket i Veberöd i form av styrdokument och intervjuer. Dokumenthandlingarna, liksom vår intervjuguide finns även med som bilagor.

Analysavsnittet inleds med en redogörelse för den förförståelse med vilken vi närmade oss vårt uppsatsämne. I utformande av vår tabell har vi utgått från materialet i empiriredovisningen och våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Vi diskuterar och reflekterar sedan utifrån de resultat som vår tabell uppvisar. Här återkopplas även till vår litteraturgenomgång, historiska översikt och empiriredovisning.

Uppsatsen avslutas med våra slutsatser där vi besvarar de frågor vi ställde i inledningen. Till sist ger vi förslag på vidare forskning inom ämnesområdet.

Litteraturgenomgång

Vi redogör här för den litteratur som kommit oss till användning i bland de texter vi läst inom vårt ämnesområde. Fokus ligger på de texter på vilka vi i första hand grundat vår uppfattning om den ämnesmässiga kontexten. Viss litteratur redogörs mer ingående i de följande avsnitten om Historisk bakgrund och Teoretiska och metodologiska utgångspunkter.

Vad gäller tidigare forskning inom den ämnesmässiga kontexten har vi först och främst använt oss av Åse Hedemarks *Det föreställda folkbiblioteket – En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. Hedemark går i denna avhandling igenom offentliga samtal och debatter om folkbibliotekets roll i svensk TV, dagspress och radio. ”Eftersom folkbibliotek är en politiskt styrd institution och beroende av kulturpolitiska beslut, är omvärldens föreställningar och uppfattningar viktiga för bibliotekets fortsatta legitimitet”, skriver hon och menar att media ”kan karakteriseras som en arena där offentliga samtal mellan olika samhällsgrupper tar plats. Det är också ett forum som anses ha stort inflytande på människors uppfattningar och föreställningar om olika fenomen” (Hedemark 2009, s. 10f).

I sin avhandling redogör Hedemark framförallt för två stora biblioteksdebatter under 1980- och 1990-talen: ”Debatten om bibliotekarier” under 1983 och ”Rädda biblioteken-debatten” som inleds 1992. Den förstnämnda tog sin utgångspunkt i en kritik mot nyutexaminerade bibliotekarier, som ansågs vara mer inriktade på ny teknik än litteraturförmedling (Hedemark 2009, s. 54f och 93). Denna kritik utmynnade i en debatt där två motpoler och diskurser utkristalliserade sig. Den ena diskursen väljer Hedemark att kalla den ”bokliga diskursen”, vilken förespråkade en bibliotekariesyn präglad av förmedling av ”god”, kvalitetsstämplad skönlitteratur. Den andra ”informationsförmedlande diskursen”, var teknikorienterad och fokuserade på informationsförmedling oavsett medieform. En grupp som får stort medialt utrymme i denna debatt utgörs av författare som i många artikelinlägg företräder den ”bokliga diskursen” (Hedemark 2009, s. 55ff).

Under den pågående finanskrisen i början av 1990-talet dyker ”Rädda biblioteken-debatten” upp, som en följd av den borgerliga regeringens förslag att dra in på biblioteksverksamheter och avgiftsbelägga boklån. Även här återkommer den ”bokliga diskursen” och författarna, som nu blir än mer tongivande. Denna gång riktas författarnas kritik dock inte mot bibliotekarieskrået utan mot politikerna som nu också blir mer synliga i debatten. Politikerna kom företrädevis att tala för den ”informationsförmedlande diskursen”, som ofta väljer att betona användarens

rättigheter och intressen. Användaren benämns nu som ”kund” och retoriken som används antar ofta marknadsekonomiska drag. Inom den informationsförmedlande diskursen återkommer en tanke att ”kunderna” ska bli ”pålitliga, självdisciplinerade individer som gör egna förnuftiga och rationella val i relation till biblioteken” (Hedemark 2009, s. 104). Biblioteken i Danmark kommer ofta att lyftas fram som en förebild av politiker i dessa sammanhang (Hedemark 2009, s. 103). Anmärkningsvärt är också att ytterst få bibliotekarier kommer till tals i debatten (Hedemark 2009, s. 120).

Den traditionella biblioteksidentiteten, företrädd av den bokliga diskursen, har enligt Hedemark på senare år alltmer kommit att ersättas av en mer informationsförmedlande identitet. På ett sätt kan detta betraktas som en befrielse från bibliotekens och bibliotekariernas tidigare förmyndarskap, som förmedlare av god bildning, samtidigt kan det innebära en ny form av förmyndarskap och styrning från politikernas håll, med krav på effektivitet och anpassning efter ”snävare ekonomiska ramar” (Hedemark 2009, s. 154).

Hedemark menar att diskussionen om folkbibliotekens roll under 2000-talet ytterligare har intensifierats och att skiljelinjerna mellan den bokliga- och informationsförmedlande diskursen kvartstår. Detta bland annat beroende på samhällets digitalisering och den offentliga sektorns privatisering. Kritiken från de som kan sägas föra vidare den bokliga diskursens, har riktats mot bibliotekens ”instrumentella målrationellitet, kännetecknad av ett ”fokus på utvärderingsinstrument och utlåningsstatistik (Hedemark 2009, s. 145).

Sammantaget visar Hedemarks studie att den ”bokliga diskursen” varit dominerande under 1980- och 1990-talet, medan den informationsförmedlande diskursen med sin teknikinriktning vuxit sig starkare under 2000-talet. Den senare kan även sägas uppvisa liknande drag med den under 1970-talet rådande ”allaktivitetsdiskursen”, som i tidens anda ämnade bredda folkbibliotekens verksamhet till ett ”allaktivitetshus” (Hedemark 2009, s. 50 och 153). Eftersom Hedemarks avhandling stannar vid år 2006 berör den inte de senaste årens införande av obemannade bibliotek.

Våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter har i hög grad hämtat intryck från språkforskaren Norman Faircloughs texter. I *Media discourse* och *Analysing discourse – textual analysis for social research*, diskuterar han utifrån sin kritiska diskursanalys hur språket, i exempelvis nyhetsmedia, bidrar till att konstituera sociala identiteter, sociala relationer och tro- och kunskapssystem. En mer ingående beskrivning av Faircloughs teorier följer i avsnittet om diskursanalys. För en mer övergripande orientering i diskursanalys har vi tagit del av Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Mats Börjesson och Eva Palmblads *Diskursanalys i praktiken* samt Göran Bergström & Kristina Boréus *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*.

Som tidigare nämnts tar även Hedemark hjälp av en diskursorienterad forskningsinriktning dock snarare med utgångspunkt i Foucaults, Laclaus och Mouffes begrepp och teorier än i Faircloughs. Den analysmodell som hon använder

sig av har också varit oss till hjälp när det gällt att finna analytiska redskap till våra diskursstudier (Hedemark 2009, s. 40).

Hedemark redogör i sin avhandling även för forskning som behandlar folkbiblioteket i historiska och samtida samhällliga kontexter, varav några har kommit till användning i vår uppsats. Bland dem kan nämnas *Det stærke folkebibliotek – 100 år med Danmarks Biblioteksforening* av Martin Dyrbye med flera. Denna antologi gavs ut i samband med att Danmarks Biblioteksforening firade sitt 100-årsjubileum och skildrar de danska folkbibliotekens utveckling i samklang med det omgivande samhället. Vidare har vi inom samma ämnesområde tagit del av Martin Dyrbye "From vocation to profession – innovation and change in the focus of librarianship 1905-1969" i *Library spirit in the Nordic and Baltic countries*, där Magnus Torstenssons skrivit kapitlet "Library Spirit in Sweden – Two missionary phases" om den motsvarande svenska folkbibliotekshistorien.

Vi har också använt oss av Trine Schreibers "Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne" i *Bibliotekarerne: En profession i et felt av viden, kommunikation og teknologi*, som ger en bild av hur bibliotekarieyrket som "valfærdsprofession" förändrats med samhällsutvecklingen under senare hälften av 1900-talet. Casper Hvenegaard Rasmussen och Henrik Jochumsens kapitel "Oplysning i senmoderniteten" i *Folkebiblioteket som forvandlingsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet* behandlar de förändringar folkbiblioteken ställts inför i övergången till en senmodern tid där deras roll som samhällets förmedlare av upplysning inte längre är lika självklar. Även Joacim Hanssons avhandling *Klassifikation, bibliotek och samhälle* som med utgångspunkt i SAB-systemet behandlar förändringen av de svenska folkbibliotekens ideologiska identitet, har varit oss till hjälp.

Slutligen har vi inför våra intervjuer på Veberöds bibliotek orienterat oss i *Den kvalitativa forskningsintervjun* av Steinar Kvale, i vilken han beskriver vad intervjuaren kan tänka på och göra för att få ut det mesta av en intervju. Kvale menar att syftet med en kvalitativ forskningsintervju är att "erhålla kvalitativa beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka deras mening" (Kvale 1999, s. 117). Vi har tagit fasta på vad han benämner "halvstrukturerad intervju" – en intervjuform som "omfattar en rad teman och förslag till relevanta frågor" men som samtidigt lämnar utrymme att utifrån informantens svar och intervjuens förlopp, förhålla sig öppen och kunna fråga sin intervjuguide för att ställa följdfrågor (Kvale 1999, s. 121).

Historisk bakgrund

I följande avsnitt ger vi en beskrivning av de svenska och danska folkbibliotekens historiska bakgrund och de ideologiska och tekniska förändringar de genomgått fram till införandet av de obemannade biblioteken. Avsnittet avslutas med en beskrivning av var folkbiblioteken kan sägas stå idag och i vilket skede, och under vilka omständigheter, de nya biblioteksverksamheterna träder in.

Sverige

De svenska folkbiblioteken är sprungna ur den stora omvandling som det svenska samhället genomgick kring sekelskiftet år 1900. En tid präglad av industrialisering, urbanisering och en växande arbetarklass som på olika sätt försökte skaffa sig inflytande i samhället. 1921 infördes allmän rösträtt. Med de växande städerna följde sociala oroligheter. Magnus Torstensson menar i *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna* att folkbiblioteken kan ha varit ett sätt att bemöta detta (Torstensson 1996, s. 34).

Under 1800-talet hade de så kallade sockenbiblioteken, vars uppdrag var att förmedla ”statliga bildningsideal såsom de formuleras av folkskoleinspektionen” (Hansson 1999, s. 27), tillsammans med folkrörelsens, studiecirkelbibliotek och arbetarbiblioteken varit något av en föregångare till folkbiblioteken. Biblioteken var annars lågt prioriterade under denna period. I många städer fanns så kallade ”läsestugor” eller ”värmestugor”, finansierade av de lokala spritföretagen, som var tänkta att fungera som ett alternativ till krogarna (Dyrbye red. 2009, s. 75f).

Med inte minst Valfrid Palmgrens import av de angloamerikanska idéerna om ”public libraries”, kom de tidigare befintliga socken- och arbetarbiblioteken att bli allt mindre relevanta. Folkbiblioteken skulle bringa medborgarna bildning och fostran. De var en del i en allmänt ”församhälleligande”, där staten kom att börja ingripa i fler områden. Titeln till den skrift som Valfrid Palmgren utgav 1909, *Bibliotek och Folkuppfostran*, är kännetecknande för de idéer som låg till grund för de nya allmänna biblioteken (Torstensson 1996, s. 35).

Folkbiblioteket som begrepp uppstod under 1800-talet som ett sätt att avgränsa dem från bibliotek som var till för forskare och studerande (Lena Lundgren 1996, s. 9). Palmgren var dock kritiskt till att användandet av ordet ”folk”, som tidigare hade åsyftat de lägre samhällsklasserna. Nu ville hon skapa ny typ av bibliotek som skulle fungera som en mötesplats för människor av olika sociala klasser (Torstensson i Dyrbye red. 2009, s. 91). Ett utmärkande drag för de amerikanska och brittiska

”public library”-idéerna som nu infördes var även att bibliotekariernas vikt lyftes fram. Enligt den danske överbibliotekarien Hans O. Lange var den amerikanska biblioteksorganisationen präglad av följande prioritering: 1) Bibliotekarien 2) Böckerna 3) Arbetsmetoderna 4) Lokalen. Detta synsätt kan sägas utgöra en förändring inom ett bibliotekssystem (i såväl Sverige som Danmark) som tidigare i första hand sett till böckerna och lokalen (Torstensson 1996, s. 23).

Från och med 1905 kunde folkbiblioteken på villkor att de inte tog ut någon låneavgift få statligt bidrag. 1912 respektive 1930 utökades de statliga bidragen vilket fick en stor betydelse för övergången till det vi i dag känner som folkbibliotek (Torstensson i Dyrbye red. 2009, s. 81f). Biblioteken i de större och mellanstora städerna kunde nu bygga upp sina verksamheter med utbildade bibliotekarier, öppna hyllor, barnavdelningar och lärum. Folkbiblioteken kom även i fortsättningen att legitimeras på mycket av ideologiska grunder. Efter andra världskriget lyftes folkbibliotekens roll för demokratin fram – som en motvikt till de totalitära ideologier som florerade i Europa.

Det moderna folkbiblioteket är i mångt och mycket en produkt av den senare hälften av 1900-talet som till en början kännetecknades av stor ekonomisk tillväxt och utveckling av välfärdssektorn. Under 1960-talet, som präglades av rationaliseringar, framtidsoptimism och expansion av den offentliga sektorn, skulle biblioteket stå i samhällets tjänst. Många fler skulle nu också studera på högskola och universitet. Folkbiblioteken såg sig som folkbildare. Utgångspunkten stod i materialet som skulle spridas till medborgarna som en del av deras rättigheter.

Under 1970-talet, i samklang med sociala konflikter och motsättningar i samhället och ifrågasättande av välfärdsstaten, började bibliotekarierna ifrågasätta synen på kulturförmedling. Den skulle inte längre ta sin utgångspunkt i materialet utan bibliotekariernas uppgift var, bland annat genom uppsökande verksamhet, att arbeta för att alla samhällsmedborgare skulle vara med och forma vad kulturen skulle bestå av. Bokbussar skulle leta sig ut i glesbygden och många nya bibliotek byggdes (Schreiber 2006, s. 28f).

1980-talets marknadsorientering påverkade även biblioteken som nu kom att bli mer individfokuserade – ”användaren” blev nu ”kund”. Under 1990-talet upplevde Sverige en finansiell kris som påverkade folkbibliotekens verksamheter. Bokbussarna och mycket av den uppsökande verksamheten drabbades av stora nedskärningar. Den nya digitala tekniken och de nya medierna kom också att påverka sättet att bedriva biblioteksverksamhet. Som en reaktion på 1980-talets individualisering blev det under 1990-talet istället diskussion om biblioteken som mötesplatser. Så sent som 1997 fick Sverige sin första bibliotekslag. Den inrättades i en tid när de traditionella folkbiblioteksvärdena var hotade och satte egentligen inga kvalitativa krav på bibliotekens styrning. Endast att alla kommunmedborgare i Sverige ska ha tillgång till ett folkbibliotek (Torstensson i Dyrbye red. 2009, s. 90f).

Sedan 1990 har 170 bibliotek eller filialer lagts ner vilket är en minskning på 31 procent på 18 år (Haldert, Svenska Dagbladet, 8 september 2008). En faktor som har påverkat biblioteken i hög grad under de senaste 10-15 åren är den digitala teknikens

intåg. Möjligheten för gemene man att söka information och beställa böcker hemifrån har förändrat och fortsätter att förändra många av bibliotekariernas arbetsuppgifter. 2009 invigdes det första ”meröppna” biblioteket i Veberöd, inspirerat av rapporterna om framgång för liknande bibliotek i Danmark.

Danmark

Även folkbiblioteken i Danmark kom fram ur de sociala förändringarna kring förra sekelskiftet. Danmark hade fram till dess varit ett bondesamhälle men genomgick nu förändringsprocesser i demografiskt-, kulturellt- och yrkesmässigt avseende.

1901 infördes parlamentarism i Danmark. Detta kom att grundlägga idealet om demokratin och den upplyste medborgaren som nationell självbild och mål. Däri blev folkbiblioteken med sin upplysningslitteratur ett medel (Ørom i Dyrbye red. 2005, s. 9f). En frontfigur i den danska biblioteksutvecklingen som var med och ledde detta bildningsarbete, samtida med Valfrid Palmgren, var Andreas Schack Steenberg som även han var influerad av amerikanska biblioteksidéer (Dyrbye 2009, s. 50).

Bland annat påverkade av den pågående industrialiseringen sökte sig nu människor med väsensskild kulturell bakgrund mot städerna. Många av dessa grupper kom att organisera sig i föreningar och klubbar – i upplysningstankens anda. Detta märktes bland annat inom biblioteksväsendet med dess olika bibliotekstyper som ofta var bildade av föreningar och sällskap (Ørom i Dyrbye red. 2005, s. 9).

Men biblioteken kom snart att bli allt mer av en statlig angelägenhet. Med införandet av bibliotekslagen år 1920 (att jämföras med motsvarande införande i Sverige nästan 80 år senare) och upprättandet av ”Statens Bibliotekstilsyn”, var tanken att skapa en nationell norm för folkbiblioteksverksamhet, gällande dess tekniska och innehållsmässiga förutsättningar. Folkbiblioteken skulle vända sig till hela befolkningen. Detta stötte emellertid på mycket kritik och reaktioner från de lokala föreningarna som ville behålla sitt självbestämmande inom biblioteken. Den nationella normen byggde på en föreställning om ett homogent och standardiserat bibliotekssystem som band samman alla landets bibliotek från sockenbiblioteken till de stora stadsbiblioteken med centralbibliotek som knytpunkter. Dessa bibliotek skulle verka som ett medel för att sprida upplysning och kunskap. Denna vision skulle kunna sägas vara realiserad i slutet av 1960-talet (Ørom i Dyrbye red. 2005, s. 23f).

1933 genomgick de danska folkbiblioteken ett omfattande rationaliseringsarbete. Verksamheterna ansågs vara improduktiva och blev föremål för nedskärningar. Rationaliseringen bestod bland annat i central framställning av tryckta katalogkort. Nästa stora rationaliseringsvåg kom 1959 – en tid präglad av just rationaliseringar inom industrin. Biblioteken ansågs dock, i jämförelse med övriga arbetslivet, vara konservativa och benägna att hålla fast vid sina lokalt utvecklade arbetsmetoder (Ørom i Dyrbye red. 2005, s. 23).

På 1950–60-talen upplevde de danska folkbiblioteken en framgångsperiod. Biblioteken stod högt i kurs som serviceinrättning och del av den danska välfärdsstaten. Nu förändrades även bilden av biblioteken från att ha varit en plats att skaffa sig information genom böcker och tidningar till att bli mer av ett kulturhus med tillgång till flera olika och nya medier (Dyrbye red. 2009, s. 56). Den nya bibliotekslagen 1964 kan sägas utgöra fullbordandet av tanken på det standardiserade nationella bibliotekssystemet med lika tillgång till bibliotek för alla. Lika tillgång innebar även att de individuella biblioteken också skulle utformas enligt samma princip och kunna erbjuda samma utbud, först och främst när det gällde utbildade bibliotekarier (Ørom i Dyrbye red. 2005, s. 24).

Kommunreformen 1970 och den så kallade ”bloktilskud” 1983, som innebar att ansvaret för biblioteken allt mer lades på de enskilda kommunerna, kom att återigen minska bibliotekens enhetlighet och bidrog till något av en identitetskris för folkbiblioteken. Utöver denna decentralisering kom folkbiblioteken att hamna i en konkurrenssituation med det kommersiella kulturutbudet i det framväxande mediasamhället. I biblioteksvärlden tog detta sig uttryck i ett mer upplevelse- och marknadsorienterat förhållningssätt med managementtänkande och nya former för förmedling och inredning. Från 1984 till 2003 har antalet filialbibliotek minskat kraftigt och bidragit till en centraliseringsprocess som inte minst har gracerat på senare år (Ørom i Dyrbye red. 2009, s. 33ff). 1994 kom huvudbiblioteken och de centrala biblioteken att bli mer statsstyrda medan filialbiblioteken drevs av kommunerna (Mikkelsen i Dyrbye red. 2005, s. 227ff). Kommunreformen 2007, där många mindre kommuner slogs ihop till en större, ledde till att många filialbibliotek fick lägga ner sin verksamhet (Hansen 2007). De obemannade biblioteken kom då att presenteras som en kompensatorisk lösning för de drabbade kommunerna.

Folkbiblioteken i dag

Biblioteksforskaren Joacim Hansson skriver i *Klassifikation, bibliotek och samhälle* att ”de skandinaviska folkbiblioteken har fått delar av sin unika prägel genom sin koppling till det socialdemokratiska välfärdsprojektet”. Hansson refererar till Francis Miksa som menar att ”folkbiblioteken i den form de kom att anta under andra halvan av 1800-talet och inledningen av 1900-talet är beroende av de upplysningsrelaterade demokratiska ideal som präglat ländernas utveckling, även om det finns tydliga skillnader emellan dem” (Hansson 1999, s. 25 och 262).

Den traditionella bilden av de nordiska folkbiblioteken har enligt Casper Hvenegaard Rasmussen och Henrik Jochumsen, kommit att förändras i och med övergången till en senmodern tid. De beskriver i *Folkebiblioteket som förvandlingsrum*, den ”aftraditionalisering” som folkbiblioteken genomgått sedan början av 1960-talet. Fram till dess hade biblioteken haft en enhetlig samhällelig roll som förmedlare av upplysning. Boken var det enda och självklara mediet och kvalitetsbegreppet var något absolut. Från 1960-talet har folkbibliotekens roll, bland annat i och med ett ökat fokus på användarnas behov och tillskott av nya medier och teknik, blivit allt mer differentierad och svårdefinierbar. De enskilda biblioteken har blivit tvungna att i allt högre grad behöva profilera sig och legitimera sitt existensberättigande i ett mer

marknadsstyrt och medieinriktat samhälle. Det länge rådande idealet om folkbibliotek som såg likadana ut landet över har försvunnit. De mjuka värden som folkbiblioteken har representerat har kommit att bli förbisedda till förmån för ”utlåningsstatistik” och rationalitet (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen i Emerek et al. red. 2005, s. 18f). Samtidigt har undersökningar från senare tid visat att många biblioteksanvändare inte i första hand vänder sig till biblioteken för att låna böcker eller andra typer av medier (Dyrbye red. 2005, s. 34).

På senare år har både Sverige och Danmark dragit in på många biblioteksfilialer och personaltjänster. Parallellt med denna utveckling har ett flertal nya sätt bedriva biblioteksverksamhet dykt upp på arenan. Som vi nämnde i inledningen finns det bland annat tendenser att bibliotek väljer att inte längre kalla sig för bibliotek utan exempelvis "videnscenter". Därutöver har det tillkommit T-banebibliotek i Stockholm, bokomater och obemannade, alternativt meröppna, bibliotek (Collin, Svenska Dagbladet, 21 december 2009). Även bibliotek på entreprenad, som dock förekommit något längre kan sägas vara en del av denna utveckling. ”Selvbetjening” införs i danska Gjern 2007, två år före ”det meröppna biblioteket” i Veberöd. I Danmark möjliggörs de nya verksamheterna delvis av att folkbiblioteken får möjlighet att söka projekt pengar för obemannade bibliotek hos Styrelsen for Bibliotek og Medier, som är ”kulturministeriets sagkyndige organ for det offentlige biblioteksvæsen og statens videnscenter på medieområdet (Styrelsen for Bibliotek og Medier [årtal saknas]).

Diskussionen i de svenska och danska medierna om de obemannade biblioteken, möjliggjorda av den nya tekniken – till exempel så kallad chippning av låneböcker, inskriver sig därmed i debatten om folkbibliotekens roll i det digitala samhället. Detta i en tid när människor börjat vänja sig vid att all information ska kunna finnas tillgänglig dygnet runt och bibliotekarier inte längre har monopol på många av sina tidigare färdigheter. Trine Schreiber hänvisar i *Bibliotekarerne: En profession i et felt av viden, kommunikation og teknologi*, till vad Anders Ørom kallar bibliotekariers ”informationsorganisatoridentitet”. En identitet som växte fram redan under 1980- och 1990-talens teknikutveckling. Denna präglades av en kunskapssyn, som enligt Ørom, innebar att innehållet i det som förmedlades ansågs ointressant, det var istället teknologin som var utgångspunkten (Schreiber 2006, s. 38). Detta var ett avsteg från den tidigare kulturförmedlarrollen som ville förmedla en på universella principer baserad god kultur till allmänheten (Schreiber 2006, s. 22) Frågan inställer sig om de senaste årens teknikutveckling definitivt kommit att kasta om H. O. Langes prioriteringslista och om bibliotekarierna som yrkesgrupp blivit än mer marginaliserad. Är de obemannade biblioteken ett uttryck för en förskjutning av bibliotekens inriktning – från innehåll till teknik?

Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

Föreliggande avsnitt behandlar de teoretiska och metodologiska utgångspunkter varpå vår undersökning vilar. Vi redogör dels mer övergripande för diskursanalys i allmänhet och sedan för den kritiska diskursanalytiska hållning som präglar vår textanalys. Avslutningsvis redovisar vi de tre undersökningsmetoder genom vilka vi samlat in vårt material för analys.

Diskursanalys

En metod att komma åt de föreställningar som förmedlas och fastslås i medielandskapet är att studera språket. I vårt språk speglas både våra medvetna och omedvetna uppfattningar. Ett sätt att analysera texter utgörs av diskursanalys och det är den teori och metod vi valt som grund för vår undersökning.

Göran Bergström och Kristina Boréus redogör i *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys* för sociologen Steve Lukes indelning av ”maktens tre dimensioner”, varav den tredje utgörs av ”makten över tanken”. Detta är en typ av maktutövning som inte minst kan sägas utövas av de medier som riktar sig till (och når) en bred allmänhet (Bergström & Boréus 2005, s. 13f). Diskursanalysen kan vara ett verktyg för att lyfta fram och medvetandegöra de styrande föreställningar och attityder som förmedlas från olika maktsfärer såsom exempelvis massmedierna.

Diskurs är ett mångtydigt och svårdefinierbart begrepp, men det kan enkelt uttryckt sägas vara ett bestämt sätt att förstå (eller tala och skriva om) världen (Börjesson & Palmblad 2007, s. 13). Mer specificerat kan det ur ett rent lingvistiskt perspektiv betraktas som enbart ett ”sammanhängande sjok av talat eller skrivet språk”, men för att kunna tillämpas i en diskursanalys är en något vidare definition av begreppet att föredra (Bergström & Boréus 2005, s. 307).

En bärande tanke i diskursanalysen är att språket aldrig kan betraktas som något helt separerat från den yttre, materiella verkligheten. Språket skapas i en social kontext och bidrar även till att forma och förändra verkligheten. I och med att språket påverkar vårt sätt att tänka formar det följaktligen även vårt handlande. Diskursanalysen separerar således inte heller språk och social handling. Inom diskursanalytisk forskning ämnar man också blottlägga hur sociala identiteter konstrueras i vår språkanvändning. Vidare finns även en fokusering på maktförhållanden i olika typer av sociala relationer. Att medvetandegöra vilka som har möjlighet att påverka hur diskursen ser ut (och vilka som inte har det), är ett sätt

att tydliggöra och belysa rådande maktförhållanden (Bergström & Boréus 2005, s. 326ff).

Vilken typ av textanalys man väljer att använda sig av är beroende av vilken del av språkets funktioner man i första hand är intresserad av. Språket kan betraktas dels ur dess innebördsaspekt, dels ur dess interpersonella aspekt. Sistnämnda begrepp åsyftar hur språket används i sociala relationer, till exempel när vi ställer en fråga eller kommer med en uppmaning. Ett exempel på textanalys som ser till de interpersonella aspekterna kan finnas inom retoriken. Med diskursanalysen är man i första hand intresserad av texters innebördsaspekt (Bergström & Boréus 2005, s. 16ff).

Kritisk diskursanalys

En forskare som i hög grad tar fasta på diskursanalysens maktkritiska karaktär är Norman Fairclough. I hans kritiska diskursanalys betraktas inte diskursbegreppet endast utifrån ett lingvistiskt perspektiv utan även ett samhällsvetenskapligt (Bergström & Boréus 2005:307).

...language is a socially and historically situated mode of action, in a dialectical relationship with other facets of the social. What I mean by a dialectical relationship is that it is socially shaped, but it is also socially shaping – or socially constitutive. Critical discourse analysis explores the tension between these two sides of language use, the socially shaped and the socially constitutive, rather than opting one-sidedly for one or the other.

Fairclough 2002, s. 54f

Ovanstående skriver Fairclough i den egna *Media discourse*, där han, som titeln avslöjar, fokuserar på diskurser som återfinns inom medierna. Massmediernas inverkan på samhället har, menar han, inte bara att göra med vad de väljer att rapportera om, utan även hur de bidrar till att forma den samhälleliga självbilden och de kulturella värderingar den bär med sig (Fairclough 2002, s. 17). Den ”kritiska” utgångspunkten i kritisk diskursanalys innebär en belysning av den koppling som finns mellan användningen av språket och olika typer av maktutövning. En typ av samband som ofta är svåra att se i vardagen men ofta är fundamentala i skapandet och vidmakthållandet av maktrelationer (Fairclough 2002, s. 54).

Fairclough utgår i sin kritiska diskursanalys från en tredimensionell modell som rör relationen mellan text, diskursiv praktik och social praktik.

I see discourse practice as mediating between the textual and the social and cultural, between text and sociocultural practice, in the sense that the link between the sociocultural and the textual is an indirect one, made by way of discourse practice: properties of sociocultural practice shape texts, but by way of shaping the nature of the discourse practice, i. e. the ways in which texts are produced and consumed, which is realized in features of texts.

Fairclough 2002, s. 59f

Tillämpat på vår undersökning skulle texterna som rapporterar om de obemannade biblioteken kunna sägas befinna sig inom en mediediskurs, textens ”genre”, och en social praktik som utgörs av folkbiblioteksområdet. Därmed speglar det som skildras i texterna, genom mediediskursen, det som är folkbibliotekens roll i det allmännas (det vill säga – de som konsumerar massmedias) medvetande.

Ovan nämnda diskurs behöver förstås inte nödvändigtvis överrensstämma med den diskurs som råder inom biblioteksvärlden. Därför har vi även varit intresserade av att studera diskursen som avspeglas i styrdokumentet angående det meröppna biblioteket i Veberöd. Styrdokumentet befinner sig även i en egen genre med sina specifika ramar. Vidare har våra intervjuer med personal på Veberöds bibliotek varit tänkta att ge oss en uppfattning om hur riktlinjerna konkretiseras i det dagliga arbetet.

Den kritiska diskursanalysen kännetecknas, som sagt, av att både studera språkbruket i sig men även den sociala praktik som språket befinner sig i. Detta utifrån utgångspunkten att alla texter bidrar till att konstituera sociala identiteter, sociala relationer såväl som tro- och kunskapssystem (Fairclough 2002, s. 55). Eftersom vi i vår undersökning av mediereceptionen av de obemannade biblioteken i hög grad är intresserade av de underliggande attityder och förhållningssätt gentemot biblioteksverksamhet som finns i det svenska respektive danska medvetandet, har vi valt att hämta intryck från kritisk diskursanalys. Diskursanalys utgår i första hand från vilken betydelse texter får i förhållande till andra texter i dess omgivning och lämpar sig väl för att studera diskussioner och debatter.

Metod

Den diskursiva analysmetod som vi använder oss av kan sägas ha en induktiv prägel. Utifrån vår förförståelse vi har samlat in data och gjort iakttagelser för att sedan kunna urskilja mönster i dessa och på så sätt utveckla en förklaring och teori. Vi tyckte att en kvalitativ undersökningsmetod, vilken diskursiv textanalys kan räknas till, föll sig naturlig att använda i vår undersökning eftersom den intar en kritisk hållning gentemot ”sann” kunskap. De texter vi studerar kan förstås inte behandlas som om de förmedlar neutral information. Dessutom är vi i våra roller som forskare inte heller objektiva utan vår förförståelse bidrar till att forma de svar vi formulerar.

Materialet till texter för analys har vi samlat in på följande sätt:

1) Vi har först och främst studerat diskussionen om de obemannade biblioteken genom ett urval av artiklar i svenska och danska dags- och morgontidningar. Detta är intressant att studera eftersom tidningar är ett av de nyhetsmedier som till största delen formar folks åsikter. Tidningstexterna utgör vår uppsats huvudsakliga undersökningsområde.

2) För att närma oss den inombiblioteksliga diskursen, det vill säga diskussionen som förs inom folkbiblioteken, angående de obemannade biblioteken har vi även studerat de styrdokument och riktlinjer som legat till grund för införandet av det meröppna

biblioteket i Veberöd. Styrdokument och handlingsplaner i allmänhet är intressanta att studera eftersom de ger uttryck för bibliotekens officiella gemensamma riktlinjer och värdegrund.

3) Slutligen har vi även genomfört intervjuer med projektledare och anställda på Veberöds bibliotek för att få deras bild av tankarna bakom införandet samt diskussionen i dagspressen.

Empiriredovisning

I följande avsnitt redovisar vi vårt insamlade analysmaterial. Vi inleder med att redogöra för hur vi inhämtat vårt tidningsmaterial. Därefter listas våra svenska och danska tidningstexter i kronologisk ordning. Urvalet av texter presenteras i förkortad form och utifrån de riktlinjer för textanalys som vår teori och metod föreskriver. På så vis kan vår analys sägas börja redan här. Vi har valt att lyfta fram vilka tidningar texterna är hämtade ifrån, författare, texternas genre (artiklar, notiser, debattartiklar och reportage) och vilka personer som kommer till tals eller refereras till. Vi ger vidare en kortare presentation av textens innehåll med hjälp av utvalda citat, utsagor och centrala nyckelbegrepp som belyser uppsatsens frågeställningar. Redovisningen av det svenska och danska textmaterialet fungerar som en nödvändig bakgrund till analysen men är inte tänkt att behöva läsas rakt igenom. För den som så önskar är det möjligt att gå direkt vidare till analysen och använda listan parallellt som ett referensverk. Presentationen av tidningsmaterialet följs av vårt analysmaterial från Det Meröppna Biblioteket i Veberöd i form av styrdokument och intervjuer.

Tidningsartiklar

För att finna vårt empiriska urval av tidningsartiklar har vi främst sökt på svenska och danska dagstidningars hemsidor. Vi har även använt oss av sökmotorn Google och de svenska databaserna Retriever, Presstext och Artikelsök samt danska Bibliotek.dk. Som sökord har vi använt olika benämningsformer av obemannade bibliotek såsom ”självbetjäning”, ”dygnetruntöppet”, ”personallösa”, ”obemannade”, ”meröppna”, ”kvällsöppet” respektive ”ubemandede”, ”åbne”, ”personaleløse”, ”betjeningsfri”, ”døgnåbne” och ”selvbetjening”. Vi har även försökt att finna tidningsmaterial genom att söka på orter som infört obemannade bibliotek, såsom ”Veberød”, ”Gjern”, ”Silkeborg” och ”Them”. Slutligen har vi valt att söka på begreppet ”bibliotek” och därefter orienterat oss genom ett större antal sökträffar.

Trots att vi på detta sätt försökt finna det material som finns om obemannade bibliotek i den svenska och danska dagspressen misstänker vi att det kan finnas tidigare danskt material som vi inte lyckats komma åt. Att redan vår första danska tidningsnotis, *Them Bibliotek bliver også selvbetjent* (Gregersen, Midt Jyllands Avisen, 5 april 2008) rapporterar om ”den store succes” i Gjern borde tyda på detta. Svårigheten att finna detta material kan eventuellt bero på att de lokala tidningarna inte finns tillgängliga på nätet i lika hög utsträckning. Vi vill ändå mena att vårt urval är tillräckligt stort för att ge en representativ bild av mediereceptionen.

Vårt empiriska urval består av 33 svenska (varav åtta behandlar införandet av bokomater) och 34 danska texter rörande obemannade biblioteken. Det svenska materialet kommer från sju olika tidningar medan det danska från 13 olika tidningar. Detta beroende på att de obemannade biblioteken varit igång två år längre i Danmark än i Sverige. Vi har därför valt att inkludera bokomater som ett första tecken på obemannade bibliotek i det svenska materialet. Texterna vi har valt att använda oss av är hämtade ur följande dagstidningar, som vi valt att lista i alfabetisk ordning:

Sverige:

Dagens Nyheter

Lokaltidningen Lund

Skånska Dagbladet

Svenska Dagbladet

Sydsvenska Dagbladet

Täby Danderyd Tidning

Östgöta Correspondenten

Danmark:

Berlingske Tidende

Dagbladet Frederiksborg Amts Avis

Dagbladet Information

Fyens Stiftstidende

Jydske Vestkysten

Jyllands - Posten

Kristeligt Dagblad

Midt Jyllands Avisen

Nordjyske Stiftstidende

Nordvestnyt

Randers Amtsavis

Viborg Stifts Folkeblad

Århus – Stiftstidende

Svenskt textmaterial

Lidingö först med bokomat – 2 juli 2004

Eva Bäckstedt i Svenska Dagbladet.

Notis: Lidingöborna får i höst ”möjlighet att låna böcker/.../ dygnet runt via bokomat”. Gunnel De Geer, bibliotekschef Lidingö bibliotek: – ”Systemet är beprövat, det har länge använts på kontinenten för videouthyrning, men det här är första gången det används för bokutlåning”.

Nyckelbegrepp:

pilotprojekt, bankomat, videouthyrning

Världens första Bokomat – Nytt projekt för bokutlåning prövas under ett år vid Lidingö Stadsbibliotek – 29 november 2004

Anna Ångström i Svenska Dagbladet.

Artikel: Bokomat testas vid Lidingö stadsbibliotek efter minskade utlån.

Kristina Herrlander, bibliotekarie Lidingö stadsbibliotek: – ”Men jag skulle inte kalla det bibliotek - för man möter en automat, inte en bibliotekarie som kan hjälpa till med sökningar och annat”. Birgitta Modigh, avdelningschef Kulturrådet uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

(färre) boklån, utlån

Bibblan stängd men låna ändå – 6 december 2004

Ann Gäre i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Om bokomaten på Lidingö som förväntas komma till Skåne.

Inger Ekby, låntagare: – ”Det är kul med nya grejer. Men biblioteket behövs ändå. För föreläsningar, datasökningar och framförallt för att det finns fler böcker”.

Niclas Wigart, Distecs vd, Ingrid André, Lunds biblioteks systemansvariga, Bente Knudsen, länsbibliotekarie och Kristina Herrlander, pr-bibliotekarie, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

utlåning, komplement, köpcentrum

T-banan kan få bokautomater – 6 december 2005

Matilda Hanson i Svenska Dagbladet.

Artikel: Bokomater kan komma att införas på Stockholms T- banor.

Martin Hafström, Stockholms vice stadsbibliotekarie: – ”Det ligger i vårt intresse att vidga intresset både för läsande och för litteratur generellt”. Gunnel de Geer-Tolstoy, bibliotekschef, Lotta Yngström, ”trogen biblioteksbesökare på Lidingö” och Roger Mogert, kultur- och personalborgarråd (s), uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

storstadsfenomen, opersonligt, automatiserat, klassmönster

Platt fall för stans dolda bokomater – 26 april 2007

Catharina Ingelman-Sundberg i Svenska Dagbladet.

Artikel: Få har nyttjat bokomaterna i stockholmsområdet. Bokomaten på Lidingö bortplockad. Alreza Afshari, chef för stadsbiblioteket i Stockholm, Thomas Hallin, bibliotekarie och IT ansvarig, Jonas Lindgren, kommersiell direktör på Rodamco i Täby och Christian Bjersér, uppfinnare och grundare av projektet, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

biblioteksservice, efterfrågan (låg), lånestatistiken, köpcentrum

Hellre gömda kvinnor än gömda bokomater – 31 juli 2007

Per Gudmundson i Svenska Dagbladet.

Debattartikel: Om bokomatprojektet i Stockholm innerstad som inleddes 2006.

Ironisk betraktelse av Gudmundson över misslyckad satsning på tillgängliggörande: ”Pocket Shop /.../ ter sig som mycket välsorterad i jämförelse”.

Nyckelbegrepp:

tillgänglighet, topplistenamn

Bokomat i Täby tas bort – 12 december 2007

”Sveriges Nyheter” i Svenska Dagbladet.

Notis: Kultur- och fritidsnämnden har beslutat att bokomat i Täby ska tas bort. För få har lånat.

Nyckelbegrepp:

få har lånat

Täby skrotar dyr bokomat – 19 december 2007

Fredrik Öjemar i Dagens Nyheter.

Artikel: Bokomaten i Täby, som funnits i två år, läggs ned på grund av få boklån.

Fredrik Schulte, kultur- och fritidsnämndens ordförande i Täby (m): – ”Ett totalt fiasko”. Kommunen ska därför söka andra vägar för att nå ut till nya läsargrupper.

Tanken är att låntagarna istället ska beställa hem böcker via internet. – ”Det blir både smidigare och billigare”.

Nyckelbegrepp:

fiasko, kostnad, (nya) läsargrupper, få boklån

Boksnurra ersätter utbildad bibliotekarie – 15 februari 2008

Mats Myrstener i Svenska Dagbladet.

Debattartikel: Myrstener skriver om vad han menar är en negativ förändringsprocess för folkbiblioteken: ”Den välutbildade bibliotekarien kan alltså ersättas av en boksnurra, en bokomat, en tidskriftredaktör, eller en pensionerad lärare.”

Nyckelbegrepp:

personallöst, bibliotekarie, eldsjäl, välutbildad, entreprenad, bokomat, maskiner, robotar, boksnurra, skönlitterärt bestånd

Webbkamera ersätter bibliotekarie – 3 juli 2008

”TT” i Svenska Dagbladet.

Notis: Fredriksborg Amts Avis skriver om att man i danska kommunen Fredensborg ska kunna låna sina ”böcker via webbkamera så kan biblioteket hålla öppet även utan personal”.

Nyckelbegrepp:

Personallöst, personal, webbkamera, elektroniskt chip, Danmark

Nattöppet bibliotek kan bli verklighet – 19 februari 2009

Anders Lovén i Skånska Dagbladet.

Artikel: En av byarna Genarp, Veberöd, Dalby eller Södra Sandby ska få obemannat bibliotek. Karin Sandberg, bibliotekschef: – ”Vi tar hänsyn till barnfamiljerna som vill ha mer öppet på kvällar och helger. Vi måste se var önskemålen är störst och reda ut vilken by som är lämpligast.”

Nyckelbegrepp:

obemannade, personal, övervakningskamera, kunderna, barnfamiljerna

Panikåtgärd avskaffa bibliotekarien – 4 mars 2009

Mats Myrstener i Svenska Dagbladet.

Debattartikel: ”Vi har alltså gått från den ena extremen, den där bibliotekarien enväldigt styrde över besökarnas bokval, till en situation där bibliotekarien är degraderad till bokhandelsbiträde.” Karin Sandberg, bibliotekschef: – ”Om inte biblioteken utvecklas är det stor risk att vi avvecklas.” Barbro Daniel, facket: – ”Det kommer alltid att finnas behov av de som samlar, sovrar, sorterar och tillgängliggör informationen.”

Nyckelbegrepp:

personallösa, bibliotekarier, överlevnadsstrategi, bokhandelsbiträde, rationaliseringsivrarna, boksnurra, maskiner, folkbildning, Danmark

Veberöd först med pilotprojekt – 13 mars 2009

Eva Martelius i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Veberöd har beslutats bli först i landet att testa obemannat som pilotprojekt inför framtida bibliotek på Brunnshögsområdet i Lund. ”Vanliga besökare” är än så länge mest negativa. Kristina Vince, platsansvarig i Veberöd: – ”Vi ska nå ut till nya grupper som inte kommer till biblioteket idag”. June Svensson, medborgarkontoret och Karin Sandberg, bibliotekschef, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

obemannat, personal, besökare, övervakningskameror, teknisk utrustning, åldersgräns, nya grupper, Danmark

Tumavtryck ett nytt steg mot självbetjäning – 2 juni 2009

Eva Martelius i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Veberödsprojektet börjar ta form. Styrgruppen har besökt Them i Danmark och ställt frågor angående positiva och negativa aspekter av införandet. Ingrid André, projektledare: – ”Men en del kunde de inte svara på eftersom de inte såg problemen”.

Karin Sandberg, bibliotekschef i Lund, uttalar sig också.

Nyckelbegrepp:

självbetjäning, personal, besökare, övervakningskameror, chip, tumavtryck, tillgänglighet, Danmark

Böcker för alla – 8 juli 2009

Per Tedin i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel (under ”Opinion”): Lund skall som första kommun i landet testa personallöst bibliotek.

Statsvetare Lars Höglund och Eva Wahlströms, rapport ”Att läsa en bok, att gå på bibliotek” refereras till. Den redogör för att det oftast angivna skälet att besöka bibliotek är boklån. Först därefter tillgång till sakkunnig hjälp. Tedin menar att det är ”svårare att veta hur resurserna som frigörs genom denna effektivisering skall användas”.

Nyckelbegrepp:

personallöst, bibliotekarie, ökade öppettider, frigöra resurser, effektivisering, sakkunnig hjälp, personlig service

Forskare dömer ut biblioteksidé – 24 juli 2009

Anna Bjärnmark i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Myrstener uttalar sig kritiskt gentemot planerna i Veberöd: – ”För att ett bibliotek ska vara ett bibliotek måste det också finnas bibliotekarier som kan hjälpa dig, ge tips och råd och diskutera.”

Karin Sandberg, bibliotekschef i Lund, försvarar idén: – ”Nu kan vi använda personalen till att ha mer utåtriktad och uppsökande verksamhet.”

Nyckelbegrepp:

dygnetruntöppet, bibliotekarierna, frigöra resurser, uppsökande verksamhet

”Man kan lösa det mesta med teknik” – 20 juli 2009

Christel Thunell i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: När besökarna i Veberöd förstått att personalen inte försvinner helt är de positiva.

Biblioteksassistent Kersti Mattsson berättar att hon är ”jätteoptimistisk” och att ”vad många (besökare) inte förstått är att personalen kommer att finnas kvar på ordinarie öppettider.”

Pappa med dotter, som besöker biblioteket, är oeniga: – ”Det är bra att ha hjälpen, men samtidigt är det perfekt att kunna gå hit när man vill”.

Nyckelbegrepp:

Obemannade (meröppna säger personalen), bibliotekarierna, ny teknik, rädsla för vandalisering

Nej till kameror på bibliotek – 17 augusti 2009

”TT” i Skånska Dagbladet.

Artikel: Biblioteket i Veberöd får inte ersätta personal med övervakningskameror. Henrik Kvennberg, länsstyrelsen, uttalar sig om detta.

Ingrid André, projektledare, refereras till. Hon förklarar att kamerorna var tänkta att motverka skadegörelse och ge besökarna större trygghet: – ”Några pengar till att satsa på personal i stället finns det inte.”

Avslaget kommer dock inte att stoppa införandet.

Nyckelbegrepp:

kvällsöppet, övervakningskameror, skadegörelse, ersätta personal (med kamera)

Inga kameror på kvällsöppet bibliotek – 17 augusti 2009

Katarina Ström Melwinger i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Länsstyrelsen säger nej till övervakningskameror i Veberöd. Kamerorna var tänkta att motverka skadegörelse och öka trygghetskänslan. Ingrid André,

projektledare: – ”Men det innebär inte att idén äventyras.” Kan det bli aktuellt med vakter istället? – ”Det kan jag inte tänka mig. Vi har inte resurser till det.”

Nyckelbegrepp:

obemannat, tillgänglighet, säkerhetsåtgärder, vakter, skadegörelse
kameraövervakning, chip

Test för obemannade bibliotek – 4 september 2009

Magnus Östnäs i Täby Danderyd Tidning.

Artikel: Stocksunds bibliotek kan bli ett av två pilotprojekt med delvis obemannade bibliotek. Detta ”trots att biblioteken blir två tjänster färre under 2010”.

Eva Lunneborg, Danderyds kultur och bibliotekschef: – ”Biblioteken är skattefinansierade och då ska de också vara tillgängliga.” I och med införandet ”skulle bibliotekarierna också kunna vara mer ute i skolor och hos pensionärer.”

Nyckelbegrepp:

delvis obemannade, bibliotekarierna, bibliotekspersonal, tillgänglighet, besökare, skolor, pensionärer, Danmark

Veberöd först ut i Sverige – 30 september 2009

Katarina Ström Melwinger i Sydsvenska Dagbladet.

Notis: Veberöd bibliotek blir först i Sverige med öppettider utan personal och med fingeravtryck istället för lånekort. Kristina Vince, bibliotekarie och platschef i Veberöd uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

obemannat, personal, fingeravtryck, utökade öppettider

Danskarna gillar självbetjäning – 30 september 2009

Katarina Ström Melwinger i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Gjern bibliotek, ”Veberöds förebild”, har utökat öppettiderna från 23 timmar till 76 timmar/vecka utan att anställa mer personal. ”En succé.” Låntagarnas önskemål har tillgodosetts och utlåningen har ökat. Mogens Larsen, projektledare, Kamilla Bsted Marquartsen och Signe Elbjaer Back, låntagare uttalar sig

Nyckelbegrepp:

obemannad, självbetjäning, personal, succé, låntagare, utlåningsstatistik, skadegörelse, övervakningskamera, Danmark

Gnällspikar hatar alltid utveckling – 19 oktober 2009

Anders Holst i Skånska Dagbladet.

Debattartikel: Holst från byrådet i Veberöd skriver, angående införandet av det meröppna biblioteket att ”vi i byrådet var från början entusiastiska till idén” och att ”man kan stoppa utvecklingen eller lösa problemen då de dyker upp”. Han menar att föräldrar får tid att gå dit med sina barn och att bibliotekspersonalen får tid till att utveckla biblioteksverksamheten och göra den intressantare. Bibliotekschefen i Lunds kommun, Karin Sandberg är, enligt Holst, värd en eloge för initiativet.

Nyckelbegrepp:

meröppet, bibliotekspersonalen, utveckling, besökare, föräldrar, barn, stöld, vandalisering

Obemannad kvällsbibbla invigd – 8 november 2009

Anne Aobadia i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Om invigningen av det ”meröppna biblioteket” i Veberöd.

Mamma med 6-årig dotter uttalar sig om att biblioteket har fantastisk engagerad personal men att de kan tänka sig att komma och låna under obemannade tider också.

Karin Sandberg: – ”Ju fler aktiviteter det är i byn desto bättre. Det här betyder att alla låntagare har en egen nyckel till biblioteket. Här kan folk stämma träff och umgås, inte bara låna böcker.”

Nyckelbegrepp:

Obemannad, personal, vandalisering, konkurrerar (med macken, korvkiosken och föreningslivet)

Finger ersätter lånekort – 7 november 2009

Cecilia Klintö i Östgöta Correspondenten.

Notis: Veberöd blir ”först i landet med ett helt obemannat bibliotek – på kvällstid”.

”Erbjudandet” gäller för dem över 18 år. ”Åldersgränsen ska vara en garanti för att det obemannade biblioteket inte ska bli det nya favorittillhålllet för byns ungdomar.”

Kristina Vince, platschef, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

obemannat, bibliotekarier, fingeravtryck, larmbågar, åldersgräns
skadegörelse, stölder

Öppet längre utan personal – 23 november 2009

Christina Gustafson i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Moderaterna driver frågan om obemannat bibliotek även i Vellinge.

Carina Larsson, M-nämndens ordförande, menar att det inte handlar om att spara in pengar på minskad personal. Säkerhetsfrågan tas upp: – ”Går man in på ett bibliotek har man ett gott syfte.” Det pågår även en utveckling mot att införa obemannade bibliotek i Vellinge, Höllviken, Västra Ingelstad och Skanör.

Nyckelbegrepp:

bemannande/obemannade, personal, låntagarna, förlänga öppettiderna,
ny teknik, självbetjäningsautomater, larmbågar, stölder, stöldskydd

Boklån får allt mindre betydelse – 26 november 2009

Mats Myrstener i Svenska Dagbladet.

Debattartikel (Kommentar Folkbibliotek): Myrstener tar upp exempel på hur folkbibliotek och bibliotekarierollen ser ut i olika länder och är inte positiv till utvecklingen. Han pekar på att idéerna är hämtade inte minst från Danmark där man provat ”en form av personallösa bibliotek” och att det i framtiden kommer att bli ”ännu större uppdelning mellan forskningsbibliotekens mer historiska ansvar för äldre litteratur och det som folkbiblioteken sysslar med.”

Nyckelbegrepp:

personallösa, bibliotekarierna, kulturhusidén, besökare, (bibliotekarien som)
arbetsförmedlare, multimedial underhållning, förströelse, Danmark

Fp vill söndagsöppna bibliotek – 21 december 2009

Christina Gustafson i Sydsvenska Dagbladet.

Notis: Folkpartiet i Vellinge vill ha söndagsöppet men inte obemannat, vilket moderaterna vill. I en motion till kommunfullmäktige kräver de att "biblioteken skall ha samma tillgänglighet som andra serviceinrättningar". Det vill säga, för folkpartiet innebär ordet "tillgänglighet", inte bara tillgång till lokalen, utan även tillgång till bibliotekarier.

Carina Larsson, M-nämndens ordförande, refereras till.

Nyckelbegrepp:

bemannade/obemannade, serviceinrättning, tillgänglighet

Bibliotekarier trevar i ny yrkesroll – 21 december 2009

Lars Collin i Svenska Dagbladet.

Reportage: Kritiskt om förändrade förhållanden för folkbibliotekarier i Stockholm och Veberöd, i och med nya jourssystem och obemannade bibliotek.

Lisbeth Lindvall, bibliotekarie Kista bibliotek: – "Risken är att vi inte längre har tid att bedriva biblioteksverksamhet utan mer hanterar en boksamling".

Mats Myrstener: – "modellen hot mot bibliotekarierna och i förlängningen mot biblioteken". Inga Lunden, stadsbibliotekarie i Stockholm uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

obemannade, bibliotekarien, tillgänglighet, boksamling, utveckla verksamheten

Böcker märks om för miljoner – 3 februari 2010

Sara Frostberg Lowery i Lokaltidningen Lund.

Artikel: Fler meröppna bibliotek på väg i Lund i och med att 300 000 böcker ska märkas om med chip. Kent Björnsson, enhetschef på stadsbiblioteket i Lund uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

meröppna, chip, tekniskifte

Meröppet bibliotek en succé – 3 februari 2010

Sara Frostberg Lowery i Lokaltidningen Lund.

Artikel: Biblioteket i Veberöd är efter tre månader en "succé". "Farhågor om skadegörelse och stölder har kommit på skam."

Kristina Vince, förste bibliotekarie i Veberöd: – "Låntagarna som använder det är väldigt positiva."

Nyckelbegrepp:

meröppet, personalen, användare, succé, skadegörelse, stölder

Fler bibliotek kan få självbetjäning – 20 februari 2010

Martin Runol i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Självbetjäning kan införas på fler bibliotek i Lund efter att pilotprojektet i Veberöd "överträffat alla förväntningar". Karin Sandberg, bibliotekschef, ser inte självbetjäningen som en besparingsmöjlighet: – "Den tekniska utvecklingen gör att hanteringen blir rationellare och det frigör resurser." Resurser till att "utveckla verksamheten och satsa mer på bland annat utåtriktad verksamhet".

Nyckelbegrepp:

självbetjäning, personalen, rationellare, frigöra resurser, teknik, behoven styr

Självbetjäningen en succé – 21 februari 2010

Martin Runol i Sydsvenska Dagbladet.

Artikel: Självbetjäningen är succé men det finns orosmoment i och med att personalen i Veberöd "får samtal från bibliotekschefer som funderar på att ha helt personalfria bibliotek".

Sara Mauritzon, bibliotekarie, Katarina Skoog, biblioteksassistent, Kristina Vince, platsansvarig och fyra låntagare intervjuas.

Nyckelbegrepp:

självbetjäning, bibliotekarier/personal, succé, orolig personal, nöjda låntagare

Danskt textmaterial

Them Bibliotek bliver også selvbetjent – 5 april 2008

Bjarne Gregersen i Midt Jyllands Avisen.

Notis: Silkeborg har fått 400 000 kronor av Biblioteksstyrelsen för att etablera ett nytt selvbetjeningsbibliotek i Them efter "den store succes" i Gjern.

Inge Kring, publikumschef för Silkeborg Kommunes lokalbiblioteker, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjente, lånere, succes, Styrelsen for Bibliotek og Medier

Bibliotekernes udvikling – eller afvikling? – 10 januari 2009

Ida Klement & Benjamin Krasnik i Kristeligt Dagblad.

Artikel: Om att det läggs ner små biblioteksfilialer och satsas på få större bibliotek.

Pernille Drost, formand for bibliotekarforbund uttalar sig: – "...borgerne mangler den vejledning, der kan give dem oplevelser og viden, de slet ikke havde forventet, for eksempel ved at få anbefalet en bog, de aldrig for havde hørt om."

Vagn Ytte Larsen, formand Danmarks biblioteksforening och Jorn Sørensen (R) formand for kulturudvalg, Henrik Jochumsen, kultursociolog, Helge Sander, Videnskabsminister (V) uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, bibliotekaren, dannelse, folkeoplysning, udvikling, afvikling, bogfyldte hus, multimediehus, konkurrencesituation

I Them kan borgerne låne bøger helt alene – 13 januari 2009

Dorte Washuus i Kristeligt Dagblad.

Reportage: "Selvbetjeningsbiblioteker i mindre byer er en tillidssag."

Mogens Larsen, projektledare, och två användare uttalar sig. Den ena av de två sistnämnda uttalar sig om att: – "Tidligere var det svært for mig at nå at komme på biblioteket/.../ I princippet kunne jeg lige så godt bestille bøger og andre materialer hjemme fra computeren, men jeg kan godt lide stemningen her..."

Nyckelbegrepp:

selvbetjeningsbiblioteker, bibliotekarerne, chipkort, overvågningskameraer, vagtfirma, infostander

Personaleløse biblioteker giver mere service – 13 januari 2009

Dorte Washuus i Kristeligt Dagblad.

Artikel: Det personalløse biblioteket i Silkeborg, som startede 2007, är en "succes" – "Det får udlånet til at stige/.../ brugerne er begejstrede."

Mogens Larson, uttalar sig: – ”Vores erfaringer viser, at selvbetjening inden for biblioteksområdet ikke er et discountbegreb, men en klar serviceforbedring/.../udlånet i 2008 steg med 46,8 procent i forhold til året før”.

Nyckelbegrepp:

personaleløse, personale, bibliotekarer, succes, udlån, brugerne, serviceforbedring

Døgnåbne biblioteker skal øge udlån – 15 januari 2009

Mads Bonde Broberg i Jyllands – Posten.

Artikel: Venstre ønsker införa obemannade öppettider i Århus efter ”succes” i Gjern där ”en lignende ordning øget udlånet med 50 pct”.

Laura Hay, Venstres kulturordfører: – ” Det er dyrt at have et helt bibliotek åbent døgnet rundt, så det er en rigtig god løsning, hvor man ikke rammer bibliotekspersonalet på arbejdsvilkårene ved at sige, at de skal holde sig vågne hele natten”

Nyckelbegrepp:

døgnåbne biblioteker, bibliotekspersonalet, videoovervågning, rolige område

Selvbetjente biblioteker er skalkeskjul for nedskæringer – 21 januari 2009

Anton Geist & Rasmus Bo Sørensen i Dagbladet Information.

Reportage: Angående de många artiklar om ”succén” med obemannade bibliotek i Gjern, som enligt reportaget döljer en verklighet av försämringar och nedskärningar.

Mogens Larsen, projektledare på Gjern bibliotek, Jørn Rye Rasmussen, Kultur- og Fritidsudvalget, Lars Bornæs, bibliotekschef, Pernille Drost, bibliotekarernes fagforening och Susanne Thuesen, biblioteksbesökare uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, bibliotekarerne, udlån, serviceforbedring, udvikling, besparelser, skalkeskjul, overvågningskameraer

Seks millioner til bibliotekstilbud – 13 mars 2009

”Ritzau” i Dagbladet Information.

Notis: Carina Christensen, kulturminister, delar ut 6 miljoner till områden där biblioteken lagts ned, till att ”udvikle alternativer”: – ”Det kan f.eks vara oprettelse af selvbetjente filialer, fleksible bogbusser eller indgåelse af nye partnerskaber/.../Biblioteket skal være et let tilgængeligt tilbud for alle”.

Nyckelbegrepp:

selvbetjente, tilgængeligt, veludstyrede folkebiblioteker, udvikle alternativer

Bogudlån næsten døgnet rundt – 17 april 2009

Ida Smith i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: Aalestrup Bibliotek ska införa obemannade öppettider, efter goda erfarenheter från Vodskov.

Lisbeth Arent, bibliotekarie: – ”Folk passer godt på tingene. Der er ikke registreret svind af betydning/.../og så bliver der jo også videoovervågning af lokalerne.” Införandet är, enligt Arent, inte motiverat av besparingskäl utan är en följd av efterfrågan på serviceförbättringar.

Nyckelbegrepp:

døgnåbne, personale, serviceforbedring, sparehensyn, videoovervågning, hærværk

Folkebibliotekernes overlevelseskamp – 10 april 2009

Ulrick Moos i Berlingske Tidende.

Debattartikel: Moos listar de viktigaste sakerna som folkbiblioteken har emot sig i sin kamp för överlevnad: till exempel snabbt bredband, den intelligenta webben som förstår vad som frågas efter kan ta över bibliotekariens roll, e-boken tar över efter pappersboken och så vidare. Han menar att det blir svårt för biblioteken att göra sig attraktiva.

Nyckelbegrepp:

personaleløse, bibliotekarere, udlånerne, lånecentral, multimediehus, oplevelsecenter, papirbog, elektroniske bog, private gratisudbydere

Nye tilbud efter biblioteksmassakre – 19 juni 2009

”Ritzau” i Jyllands – Posten.

Artikel: Självbetjäningbibliotek dyker upp i kölvattnet av biblioteksnedläggningar. Carina Christensen (K) uttalar sig och är glad över att 35 olika projekt får del av Kulturministeriets kassa på 6.5 miljoner kronor. Sedan 1988 har det stängts 550 st bibliotek eller filialer, vilket gör att vissa grupper av låntagare har svårt att ta sig till biblioteket. I genomsnitt utökar lokalbiblioteken öppettiderna med 45 timmar i veckan.

Nyckelbegrepp:

åbne bibliotek, selvbetjeningsbiblioteker, personale, bibliotekslukninger, (økonomisk) kompensation, kommunbesparande

Biblioteket åbner sig – 9 augusti 2009

Gunnar Onghamar i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: Vår bibliotek har fått bidrag från Styrelsen for Bibliotek og Medier för att bli ett öppet bibliotek.

Børge Søndergaard, bibliotekschef: – ”Det er ikke tilfældigt, at det især er mindre byer, som er først på banen med mere åbne biblioteker/.../ Jeg tror, at man har valgt at starte i mindre samfund, som er harmoniske, og hvor man tager ansvar for biblioteket.”

Nyckelbegrepp:

åbne biblioteker, bibliotekspersonale, succes, lånerne, videokameras, Styrelsen for Bibliotek og Medier

Bedre forhold for biblioteksbrugere – 22 augusti 2009

Sara Bastholm Elsvor i Dagbladet Frederiksborg Amts Avis.

Notis: Ganløse bibliotek får bidrag från Styrelsen for Bibliotek og Medier för att testa om biblioteket ska bli åbent bibliotek. Det beror på hur låntagarna tar emot iden. Det kommer att som tidigare vara personal på plats under 14 timmar i veckan men sedan utökas öppettiden med 50 timmar till.

Lisbeth Engberg-Andersen, bibliotekarie, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

åbne bibliotek, personale, brugere, Styrelsen for Bibliotek og Medier

Lånerne kan gå på biblioteket efter lukketid – 1 september 2009

Bente Jakobsen i Jyske Vestkysten.

Artikel: Varde Bibliotek har tilldelats pengar för att testa ”åbne biblioteker”. Ølgod og Oksbøl blir ”forsøgskaniner”.

Morten Kisbye, bibliotekarie ”ser gerne, at borgerne bruger biblioteket som samlingssted. Han frygter ikke ballademagere, da der er videoovervågning”.

Lisbet Rosendahl (V), formanden for Kultur og Fritid, uttalar sig också.

Nyckelbegrepp:

åbne biblioteker, personale, sikkerhedsforanstaltninger, videoovervåger, alarm, hærværk, samlingssted

Lånerne er vilde med selvbetjening – 2 september 2009

Henrik Reintoft i Jydske Vestkysten.

Notis: Varde kommun ska införa ”selvbetjening”, då erfarenheter från Gjern visar att ”lånerne er vilde med selvbetjening”. Första året steg utlånen med 49 procent.

Lars Bornæs, bibliotekschef Silkeborg, kommenterar dock detta med att: – ”...i 2007 lukkede fire andre filialer, hvilket kan have betydning for noget af udlånsstigningen i Gjern”.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, udlån

Ølgod får flere åbningstimer på biblioteket – 2 september 2009

Dorthe K. Benjaminsen i Jydske Vestkysten.

Notis: I Ølgod, Varde kommun, ”får brugerne glæde af et forsøg med selvbetjening”.

Alice Ravn Skibsted, filialleder: – ”Nogle udtrykker, at de har behov for at komme der for eksempel om aftenen på grund af deres arbejdstid.”

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, brugerne

Læseheste kan låne efter åbningstid – 2 september 2009

Benny Baagø, Bente Jakobsen, Henrik Reintoft & Dorthe K. Benjaminsen i Jydske Vestkysten.

Artikel: Vardes biblioteksfilialer Ølgod och Oksbøl har fått bidrag till att testa om de ska bli ”åbne biblioteker”.

Morten Kisbye, ”stadsbibliotekar” uttalar sig: – ”Vi skal have forsøgsbibliotekerne videoovervåget /.../ og vi skal også have en alarm, der fortæller lånerne, at dørene smækker om fem minutter.”

Alice Ravn Skibsted ”filialleder” på Ølgod Bibliotek, uttalar sig också.

Fokuserar på säkerhetsaspekterna. Gjerns utlån anges ha stigit med 49 procent.

Nyckelbegrepp:

åbne biblioteker, døgnåbent, videoovervåget, udlån, samlingssted, sikkerhedsforanstaltninger

Odden Bibliotek mangedobler åbningstiden – 10 september 2009

Ingen författare nämns i Nordvestnyt.

Artikel: Odden bibliotek går från nuvarande tre timmars öppettid till 43 vilket beror på att man slår ihop skol- och folkbibliotek och inför ”selvbetjening”. Bibliotekarier kommer numer att finnas på plats nio timmar i veckan.

Vagn Ytte Larsen (S), formand for Danmarks biblioteksforening og Odsherred Byråds kulturudvalgsformand och John Larsen, leder af Odsherred Bibliotek, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, faglærte bibliotekspersonale, bibliotekar, tyveri, hærværk, bibliotek som medborgerhus/.../ kulturhus

Broby først med selvbetjent bibliotek – 29 september 2009

Kasper Riggelsen i Fyens Stiftstidende.

Artikel: Broby bibliotek på Fyn har fått bidrag av Styrelsen for Bibliotek og medier för att testa att införa ”selvbetjening”.

Jytte Risager, ”ledende bibliotekar”, förklarar att det inte betyder att den fasta personalen ska försvinna. De nya öppettiderna är istället till för dem som både kan och vill nyttja biblioteket själv. Här nämns att Gjærns antal av utlån stigit med 20 procent, medan det i till exempel *Lånerne er vilde med selvbetjening* anges 49 procent.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, personale, lånerne, udlån, chipkort, adgangskode, Styrelsen for Bibliotek og Medier

Selvbetjeningsbibliotek giver flere timer – 30 september 2009

Steen Østbjerg i Dagbladet Frederiksborg Amts Avis.

Artikel: Om att ”borgerne i Ågerup og omegn kan se fram til en markant bedre biblioteksbetjening fra næste år – men de må selv stå for betjeningen”

Karen Rømer, ”afsnitsleder” i Roskilde Biblioteks lokalbiblioteker, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjeningsbibliotek, bibliotekar, pendlere, andre brugere

Flere ubemandede biblioteker – 19 oktober 2009

Jesper Poulsen i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: Succén med utökat öppethållande i Aalestrup bibliotek, medför att försöket utvidgas till Aars och Farsø. Utlånen har ökat med 15 procent och besöksantalet med 50 procent.

Bo Jacobsen, bibliotekschef i Vesthimmerland: – ”For en fattig landkommune som Vesthimmerland/.../er det her en oplagt mulighed for at give borgerne en bedre service for de samme penge”.

Nyckelbegrepp:

ubemandede, selvbetjening, personale, udlån, succes

Et halvt døgn til at låne bøger i – 19 oktober 2009

Jesper Poulsen i Nordjyske Stiftstidende.

Notis: Om införande av obemannade öppettider i Arden och Mariager. Öppettiden ska utökas till att bli 3 gånger längre. ”Når personalet forlader stedte, kan brugerne i princippet fortsætte, som intet er hændt.”

Nyckelbegrepp:

ubemandede, personale, brugerne, videoovervågning, succes

Brugsen er danskernes nye bibliotek – 26 oktober 2009

Signe Bjerne i Berlingske Tidende.

Reportage: Kommunala nedskärningar tvingar bibliotek att tänka i nya banor. Bland annat genom att ersätta nedlagda biblioteksfilialer med bibliotekshyllor i matvarubutiker. ”Personaleløse biblioteker” nämns också som en idé.

Henric Jochumsen, kultursociolog, Vagn Ytte Larsen, ”formand för biblioteksforeningen” och Pernille Drost, ”formand för bibliotekarforbundet” visar på för- respektive nackdelar med idén.

Nyckelbegrepp:

personaleløse, tilgængeligt, bibliotekshylde (i supermarked), serviceforringelse, personaletimerne

Borgerne inviteres til møde om åbne biblioteker – 29 oktober 2009

Sigrid Hald Kristensen i Jydske Vestkysten.

Artikel: Biblioteken i Christiansfeld, Lunderskov och Vamdrup ska bli ”åbne biblioteker”.

Berit Hermansen, lokalbibliotekschef från Koldingbibliotekerne, uttalar sig: – ”Vi vil også gerne have vendt med borgerne, hvordan man ønsker de åbningstimer placeret, hvor personalet er til stede. Skal det for eksempel være én dag om ugen eller flere gange om ugen.”

Nyckelbegrepp:

åbne, personale, selvbetjening

Forældre bestemmer hvornår deres børn må bruge biblioteket – 5 december 2009

Lena Juul i Jydske Vestkysten.

Artikel: På Kolding Biblioteket har man bestämt, att alla med ett ”sygesikringskort” ska få utnyttja biblioteket, vilket gör att det blir upp till föräldrarna att bestämma om barnen får gå själva på biblioteket eller inte.

Poul Erik Jespersen tycker inte att det är ett bra förslag: – ”På de andre biblioteker med selvbetjening, er der sat en aldersgrænse på, hvem der må bruge biblioteket. Det holder ikke i længden, at alle kan komme ind.”

Kis Michaelsen, bibliotekschef, uttalar sig också.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, aldersgrænse

Selvbetjent bibliotek i Langå – 8 december 2009

Ingen författare nämns i Randers Amtsavis.

Artikel: Biblioteket i Langå har fått bidrag och byggs om till del i kulturhus. Där kommer det finnas olika zoner för olika användare, till exempel barnzon eller spelzon. Det ska vara ett familjebibliotek som barn och föräldrar ska kunna besöka tillsammans. Om man behöver hjälp när det inte finns någon personal på plats går det att ringa huvudbiblioteket.

Nyckelbegrepp:

selvbetjente, Styrelsen for Bibliotek og Medier, familiebibliotek

Selvbetjeningsbiblioteket i Broager tegner til succes – 8 december 2009

Annette Christensen i Jydske Vestkysten.

Notis: Det har varit en succé med ”selvbetjeningsbiblioteket” i Broager och nu kommer biblioteken i Dybbøl, Knøs Gård, Gråsten och Vester Sottrup att följa efter.

Carsten Nicolaisen, ”leder af voksenudlånet” i Sønderborg Kommune, berättar att det ser ut som om ett par hundra lånare har varit inne under helgerna när det är öppet mellan klockan 8–17.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, personale, succes, alarm, lånerne

Premieren må vente – 31 december 2009

Jesper Poulsen i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: Biblioteksledare Marianne Mark Christensen i Arden berättar att man får flytta fram premiärdagen för Biblioteken i Arden och Mariager på grund av de tekniska problemen. Dessa beror på att kommunens IT-system inte passar ihop med den gemensamma biblioteksdatan som dessa bibliotek använder. Ledningsgruppen har inte heller bestämt exakt hur öppettiderna för biblioteken ska se ut.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, tekniske vanskeligheder

Ingen hærværk trods åbent bibliotek – 1 januari 2010

”Dsk” i Viborg Stifts Folkeblad.

Notis: ”Succesen med det åbne bibliotek i Aalestrup er så stor, at modellen skal videreføres til Vesthimmerlands kommunes andre biblioteker”.

Lisbeth Arent, biblioteksleder Aalestrup bibliotek: – ”Alle skrækszenarier er gjort til skamme. Vi har hverken oplevet hærværk, tyveri eller vilde fester blandt reolerne”.

Nyckelbegrepp:

åbne bibliotek, succesen, hærværk, tyveri, vilde feste

Fra bogsamling til aktivitetshus – 6 januari 2010

Signe Rugholt Carlsen i Dagbladet Information.

Reportage: Om folkbibliotekens förändrade roll.

Lars Bornæs, bibliotekschef för biblioteken i Silkeborg, tror att det kommer bli allt vanligare med ”betjeningsfrit bibliotek”.

Nanna Kann-Christensen, lektor och ph.d. i ”biblioteksudvikling”, Kirsten Drotner, professor i ”medievidenskab” och Hans Jørn Nielsen, lektor vid Danmarks Biblioteksskole, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

betjeningsfrit, personale, tilgængeligt, konkurrence, marknadsføre, mødested, aktivitetshus, oplevelse, kulturresourcecenter, bogsamling

Biblioteker uden bibliotekarer – 17 januari 2010

Morten Ravn i Århus – Stiftstidende.

Artikel: Om att bibliotekarier vänder sig emot att ”service og faglighed er en saga blot for brugerne i Århus, hvor selvbetjening vinder frem”.

Karin Jensen, bibliotekarie: – ”Selvfølgelig er vi imod, at bibliotekerne holder åbent uden personale/.../ brugeren får en ringere service”.

Rolf Hapel, chef för Århus Kommuns Bibliotek, menar att obemannade bibliotek är ett supplement till de redan existerande.

Nyckelbegrepp:

selvbetjente, bibliotekarer, service, supplement

Lån bøger, når du selv har tid – 1 februari 2010

Knud Labohn i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: "Selvbetjeningen" på Vesthimmerlands bibliotek kan komma att bli norm eftersom försöket på Aalestrup bibliotek anses vara en framgång.

Lisbeth Arent, "biblioteksleder" Aalestrup bibliotek: – "...alle skrækscenarier er gjort til skamme: Vi har hverken oplevet hærværk, tyveri eller vilde fester blandt reolerne".

Bo Jacobsen, bibliotekschef, uttalar sig.

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, personale, biblioteksfolk, overvågningskameraer, Styrelsen for Bibliotek og Medier

Gør-det-selv bog lever – 14 februari 2010

Thomas Nielsen i Nordjyske Stiftstidende.

Artikel: Vår bibliotek tredubblar öppningstiden från 21 timmar till 66 timmar med bidrag från Styrelsen for Bibliotek og medier.

Børge Søndergård, chef for distriktsbibliotekerne: – "Vi ville ikke have en dårlig start for selvbetjeningen, så vi udskød den første åbning, men nu er vi sikre på, at systemet fungerer som det skal."

Nyckelbegrepp:

selvbetjening, brugerne, Styrelsen for Bibliotek og Medier

158 lånere brugte biblioteket uden for åbningstiden – 24 februari 2010

Morten Jacobsen i Jyske Vestkysten.

Notis: 158 personer har lånat eller lämnat böcker på biblioteken i Gråsten, Broager och Dybbøl i helgen under den nya öppningstiden. De bibliotek som ska komma att bli "åbne biblioteker" är Hørup och Vester Sottrup.

Birgit Bjerregaard Jessen, bibliotekschef, uttalar sig: – "Det er en stor succes. Vi kan se bibliotekerne bliver flittigt brugt, og vi har fået mange positive tilkendegivelser fra brugerne."

Nyckelbegrepp:

åbne biblioteker, personale, succes

8-22 åbent på biblioteket er en succes i Sønderborg – 15 mars 2010

Morten Jacobsen i Jyske Vestkysten.

Artikel: Biblioteket i Høruphav i Sønderborgs kommun, har blivit en succé. Man öppnar biblioteket med sitt "sygesikringsbevis" och en pinkod.

Birgit Bjerregaard Jessen, bibliotekschef: – Det er en stor succes /.../ bibliotekerne bliver flittigt brugt, og vi har fået mange positive tilkendegivelser fra brugerne/.../Vi kan se, at alle aldersklasser har taget de "åbne biblioteker" til sig. Folk kommer både formiddag og aften."

Nyckelbegrepp:

åbne biblioteker, personale, lånerne, succes

Det Meröppna Biblioteket i Veberöd

Som ett komplement till vår studie av mediediskursen kring de obemannade biblioteken ville vi även undersöka den inombiblioteksliga diskursen från ett enskilt bibliotek. Vi valde därför att vända oss till biblioteket i Veberöd som sedan november 2009 erbjuder ”meröppettider”.

”Meröppet” innebär i praktiken att biblioteket har öppet måndagar till lördagar fram till klockan 22 och 10–22 på söndagar. Personalen går hem klockan 19 tre vardagar/vecka annars tidigare och klockan 13 på lördagar. För att få tillgång till de nya öppetiderna behöver man registrera sig som ”meröppetbesökare”, varefter det är möjligt att ta sig in på biblioteket med sitt lånekort alternativt fingeravtryck och pinkod. Åldersgränsen är satt till 18 år. Enligt bibliotekets hemsida är det möjligt att under meröppettiderna ”låna och återlämna, hämta reservationer, använda datorerna, kopiera samt använda bibliotekets lokaler för att t.ex studera eller läsa tidningar” (Lunds kommun [årtal saknas]). Våra informanter på biblioteket i Veberöd berättar att biblioteket har lagt tid på att skylta så att det ska bli lättare för användare att orientera sig och hitta i biblioteket utan hjälp. Av detta skäl har man frångått SAB-systemet i skyltningen. Det finns också möjlighet att vid problem ringa receptionen på Lunds stadsbibliotek via en jourtelefon. Böckerna har blivit chippade med RFID-chip för att det ska vara enkelt att låna eller lämna tillbaka böcker via utlåningsmaskinen, som kan läsa av upp till fem böcker samtidigt (RFID – Radio Frequency Identification, innebär att biblioteksmaterialet istället för streckodssystem försätts med chip som sänder ut radiovågor för att identifiera objekten). Detta är menat att bespara bibliotekspersonalen monotont scanningsarbete samt att minimera risken för stöld. Personalen på biblioteket har emellertid inte märkt någon skillnad i antalet försvunna böcker hittills. Biblioteket har även ansökt om tillstånd att införa kameraövervakning vilket Länsstyrelsen inte tillät.

Styrdokument

Det föreliggande beslutsunderlaget angående införandet av det som skulle komma att bli Det Meröppna Biblioteket i Veberöd bifogas i Bilaga 2. Kultur- och fritidsförvaltningens skrivelse berättar om det ”framtidslbibliotek” som ska byggas i Brunnsög inom några år. Med inspiration från de senaste årens ”dygnet-runt-bibliotek” i Danmark föreslås nu ett pilotprojekt att testas under 2009 i någon av ”byarna” i Lund. Biblioteket ska enligt rubriken bli ett ”självbetjäningsbibliotek med kraftigt utökat öppethållande”. Bakom projektet sägs ligga en återkommande efterfrågan av generösare öppettider från användare. Utfallet i Danmark rapporteras dessutom vara lyckat, vilket belyses av citat från tre icke namngivna ”nöjda brukare”:

- Nu slipper vi att hålla reda på bibliotekets öppettider – det är alltid öppet!
- Nu kan jag hämta mina reserverade böcker på väg hemifrån jobbet, oavsett när jag kommer.
- Skönt att kila över till biblioteket och läsa någon tidskrift och låna något, när ungarna somnat.

En kortare genomgång av de tekniska förutsättningarna ingår även i tjänsteskrivelsen.

Vi har även fått ta del av det arbetsschema som använts vid Veberöds bibliotek under planeringsstadiet, efter att det blivit beslutat att Veberöd tilldelats projektet. Denna ingår i Bilaga 3. Under rubriken ”Veberöd – det öppna biblioteket” kan man bland annat läsa ett tidigt förslag till införande av åldersgräns vid 18 år, diskussion om tekniska lösningar angående till exempel chippning och säkerhetsfrågor såsom larm, stängning och släckning. Som sista punkt på arbetsschemat behandlas ”vilka standardproblem som kan förutses med låneautomaten”. Här berörs troliga frågor från användarna i den jourtelefon som ska gå till Lunds stadsbibliotek under de obemannade öppettiderna. Dessa frågor tros komma att bli av mer praktisk karaktär. Personalen i receptionen på Lunds stadsbibliotek föreslås för detta ändamål utbildas så att de kan svara rätt.

Intervjuer

Vi intervjuade tre personer på biblioteket i Veberöd den 10 februari 2010. Intervjuerna spelades in med digital bandspelare och transkriberades sedan. Våra informanter består av projektledaren för införandet, bibliotekets platschef samt biblioteksassistent. Vi har valt att härnäst benämna dem efter deras yrkestitlar.

I intervjuerna har vi dels intresserat oss för vilka värderingar som varit styrande i införandet av de obemannade öppettiderna, dels hur personalen på Veberöds bibliotek har upplevt den diskussion som förekommit i dagspressen. Våra intervjufrågor bifogas i Bilaga 4.

Både platschefen och projektledaren tar upp att införandet var tänkt som ett test inför ett ”framtidens bibliotek” med modern teknik i Brunshög. Undersökningar hade också visat att bättre ”tillgänglighet” och längre öppettider var det som främst efterfrågades av allmänheten.

Veberöd visade stort intresse för projektet, bland annat genom det lokala ”byarådet”, och blev därmed utnämnt till pilotprojekt för test av ett så kallat ”meröppet bibliotek”. Våra informanter berättar att intresset delvis bottnade i ett behov att marknadsföra och skapa aktivitet i Veberöd. Att pilotprojektet förlades till ett litet samhälle var, enligt projektledaren, också del av ett säkerhetstänkande:

– Vi valde Veberöd, det vill säga en av byarna så det är ju ändå ett stillsamt område. Vi hade ju inte börjat på Norra Fäladen i Lund. Det var ju också vad danskarna sa att de började i stillsammare byar.

Idén till biblioteket hade projektledaren funnit i Danmark som hade gjort försök med liknande system. De ekonomiska skälen till införandet i Danmark, där biblioteksfilialer varit hotade av nedläggning till följd av kommunalsreformen 2007, fanns dock inte i Veberöd:

– ... i Danmark så är väl också de här experimenten gjorda med tanke på att rädda några bibliotek. Den bakgrunden har ju inte vi alls här.

Istället hade avsikten varit att göra biblioteket så tillgängligt som möjligt för så många som möjligt. Såväl platschefen som projektledaren menar dock att Danmark är att

betrakta som en förebild när det gäller biblioteksverksamhet. Inför öppnandet var också en styrgrupp på studiebesök i danska Them, vilket bidrog till en positiv bild av den nya verksamhetsformen. Bland annat de tekniska lösningar som danskarna hade möjlighet och ekonomiskt utrymme att införa, med hjälp av projektpengar från Styrelsen för Bibliotek och Medier. Projektledaren tar exempelvis upp den jourtelefon med vilken användarna kan få tag i bibliotekarier under de obemannade tiderna:

– I ett av de danska biblioteken så har de gått lite längre, nämligen att man kan ringa med hjälp av Skype, så att man då ser den man talar med och då kunde man få diverse annan hjälp, men utveckling av en sådan rymdes inte inom våra ekonomiska ramar just nu/.../Det finns ju i danskt biblioteksväsende (något) som inte finns här, nämligen möjlighet till projektpengar från centralt håll till sådan här utveckling, så de hade kunnat lägga ut rätt mycket pengar på typen av extra ... som vi inte har haft möjlighet till.

Alla våra tre informanter tar upp att den tilltänkta målgruppen för de nya öppettiderna var användare i åldern 25–40 år som antingen pendlar eller har familj och har svårt att besöka biblioteket på de ordinarie öppettiderna. Av de första sex veckorna att döma är det dock, enligt vad våra informanter upplever, främst redan biblioteksvana användare som utnyttjat de obemannade öppettiderna. Vid tillfället för vår intervju hade ca 350–400 användare besökt biblioteket men då endast inräknat de som loggat in och öppnat dörren.

Vi berättar för platschefen att i tidningsbevakningen motiverats stundtals de obemannade biblioteken som ett sätt att ”frigöra resurser” i form av personal som istället får möjlighet att arbeta mer med utåtriktad verksamhet. Detta stämmer dock inte med upplevelserna i Veberöd:

– Ja, det (sägs) nog från högre håll, men jag ser ju inte att det blir så/.../ Vi har ju öppet (med personal på plats) precis lika mycket som innan så att egentligen gör det ju inte det. Det som gör skillnad det är den nya tekniken med RFID som gör att folk kan låna och lämna mycket mer själva.

Angående hur det ”meröppna” biblioteket diskuterats i dagspressen anger både platschefen och projektledaren att de inledningsvis reagerat på hur biblioteket benämns. Platschefen berättar följande:

– Ja, Sydsvenskan valde i början att kalla det för det personallösa biblioteket alltså de använde ganska negativa termer och fokuserade bara på det som var negativt vilket gjorde att/.../folk reagerade och trodde att vi inte skulle vara här överhuvudtaget. Det var ju lite olycklig formulering av dem tyckte jag.

Efter invigningen, i november 2009, tycker de dock att rapporteringen blivit mer positiv. De berör dock även en kritik riktad mot den uppsatta åldersgräns som medförde att biblioteket beskrevs som ”barnvänligt”. Projektledaren betonar att barn är mycket välkomna i föräldrars sällskap och platschefen förtydligar:

– ... vi har satt en åldersgräns på 18 år för vi kände att vi har ungdomsgäng här i byn som hittar på alla möjliga ”roligheter” och de ville vi helst inte ha in på biblioteket för dels för vandalisering och dels för att vi tror inte att folk vågar komma hit heller.

Vad gäller kritiken i de tidningsartiklar som menat att obemannade bibliotek i förlängningen kan leda till en utarmning av folkbiblioteksverksamheten håller platschefen med om att det är viktigt att idén inte missbrukas. Även om Det Meröppna Biblioteket i Veberöd inte var infört av besparingsskäl, har det fört med sig negativa ”spinoffs”, politiker har sett exemplet i Veberöd som en möjlighet att spara in pengar i sina egna kommuner:

– Tanken med det här projektet var ju att man skulle öka tillgängligheten och göra en bättre service/.../Det är jättetråkigt tycker jag att folk har sett det här projektet och sen får sådana tankar för det var ju inte alls det som var meningen.

Därför är det enligt våra informanter viktigt att understryka och informera om att ”meröppettiderna” är tänkta att fungera just som ett komplement, som ger tillgång till biblioteken utöver de ordinarie bemannade öppettiderna, inte som en ersättning av bibliotekarierna.

Projektledaren menar å sin sida att kritiken och oron som de nya biblioteksidéerna fört med sig också kan böttna i en viss teknikrädsla. Liknande skeptiska tongångar har hörts förut i historien och det går att dra paralleller till tidigare tekniska förändringar inom folkbiblioteken:

– Jag brukar tänka på att nästan alla bibliotek har nu till exempel låneautomater och när de började så var det ju också så att det var nånting som gjorde vissa arbetsuppgifter för personalen onödiga. Jag menar, ska man då stoppa med det bara för att teknik rationaliserar bort arbetsuppgifter på något sätt, så skulle man ju aldrig utveckla någonting överhuvudtaget.

Samtliga våra informanter ger sammantaget en positiv bild av de nya ”meröppettiderna” och platschefen svarar angående vår fråga om denna typ av biblioteksverksamhet kan sägas utgöra ”framtidens bibliotek”:

– Ja jag tror ju att folk är.../van(a) vid generellt att.../allting är tillgängligt liksom 24 timmar om dygnet, man kan gå in och göra sina ärenden på försäkringskassan mitt i natten och man kan låna böcker och allt.

Analys

I detta avsnitt redogör vi för vår analys av det empiriska materialet. Det inleds med en redogörelse för våra utgångspunkter och förväntade resultat. Därefter följer en tabellredovisning av de centrala nyckelbegrepp som vi har tagit ut i empiriredovisningen. Med utgångspunkt i resultatet av denna följer sedan våra reflektioner där vi även återkopplar till vår litteraturgenomgång, historiska bakgrund och empiriredovisning.

Utgångspunkter och förväntade resultat

Den som ägnar sig åt textanalys ägnar sig åt tolkning. Den som tolkar en text har fem grundläggande element att förhålla sig till: texten, den sociala kontext texten befinner sig i, avsändaren, mottagaren och sig själv som uttolkare. Diskursanalysen är en tolkningsstrategi som, i första hand, ser till texten som en del av en diskurs, det vill säga omgivande texter. I likhet med analysmönstret som den så kallade hermeneutiska cirkeln beskriver, tolkas de enskilda texterna som en del av de omgivande texter den befinner sig inom, med andra ord dess diskurs. Och även det omvända gäller – diskursen tolkas utifrån de enskilda texterna (Bergström & Boréus 2005, s. 23ff). Norman Fairclough listar i *Media discourse* tre punkter som han menar en textanalys kan belysa:

1. How is the world/.../ represented? 2. What identities are set up for those/.../involved in the story (reporters, audiences, "third parties" referred to or interviewed)? 3. What relationships are set up between those involved (e.g. reporter-audiences, expert-audience, expert-audience or politician-audience relationships)?

Fairclough 2002, s. 5

Utifrån det ovan nämnda, femte elementet, i texttolkning – vikten av att reflektera över sig själv som uttolkare – vill vi inledningsvis redovisa den förförståelse och de föräningar med vilka vi närmade oss vårt uppsatsämne.

Redan i ett tidigt skede kunde vi urskilja vissa återkommande ord och teman i de texter vi ögnade igenom, exempelvis ordet "succé" som kunde vara intressant att analysera betydelsen av. Hur mäter man egentligen vad som är en succé i bibliotekssammanhang och utifrån vilken värdegrund? För vem är det succé? Är det en succé för låntagarna eller för kommunernas ekonomi? Om de obemannade biblioteken är en succé för låntagarna, vilka är då dessa låntagare? Betraktas de som en homogen grupp? I den svenska bevakningen kunde vi dessutom ana att stort fokus

lades på hur kameraövervakningen skulle kunna fungera, det vill säga en mycket praktisk utgångspunkt, möjligen till förmån för mer ideologiskt biblioteksrelaterade frågor.

Våra förningar sade oss att mediediskursen länderna emellan skulle komma att skilja sig åt. Det faktum att de obemannade biblioteken genomfördes i Danmark tidigare skulle kunna tyda på att de har en mer instrumentell syn på folkbiblioteksverksamhet. Frågan är då var dessa skillnader har sin grund – ligger de till exempel i skilda historiska förhållanden till staten? Eller i andra sammanhang?

I en diskursanalys strävar man ofta efter att försöka se vad som kan utläsas implicit i texten. Vad som tas för givet inom diskursen, exempelvis rörande vad som anses vara bra eller dåligt (Fairclough 2003, s. 55). Inom denna typ av studier finns ett fokus riktat mot språkanvändningens så kallade cogito och tysta cogito, det vill säga förhållandet mellan vad vi är fullt och klart medvetna om när vi uttrycker oss och det som kan spåras från ett mer omedvetet plan. Den diskursiva analysen kan sägas vilja förvandla tyst cogito till medvetet cogito (Magnusson Staaf 1996, s. 2).

Rent konkret var vår avsikt att bland annat undersöka vilka teman som lyfts upp och prioriterats i de olika dagstidningarna? Vilka personer är det som får komma till tals och vilka röster presenteras som mest trovärdiga och vederhäftiga? Vilka grupper ställs i förgrunden och vilka marginaliseras? Vilkas röster väljs ut för att representera andras röster? Ett sätt att skänka särskilda personer auktoritet i tidningsartiklar kan vara att förmedla deras åsikter genom reportens röst medan andras åsikter citeras och därmed blir individualiserade (Fairclough 2002, s. 81).

Våra förningar sades oss också att diskursen i media på flera sätt skulle kunna skilja sig från den inombiblioteksliga diskursen. Exempelvis att införandet av de obemannade biblioteken i mediediskursen i mångt och mycket skulle kunna skildras som ett rent tekniskt skifte och införandet av biblioteken reduceras till en fråga om teknisk informationssökning.

I kritisk diskursanalys finns, som tidigare nämnts, ofta en vilja att avslöja ojämna maktförhållanden. Från ett bibliotekarieperspektiv kan det förstås vara lätt att se med kritiska ögon på att mycket av rapporteringen fokuserar på de praktiska problemen med införandet av de obemannade biblioteken snarare än de biblioteksideologiska. Det positiva mediemottagandet av de obemannade biblioteken kan synas avspegla en syn på biblioteken som i första hand ser till och prioriterar effektivitet och rationella mätbara värden såsom utlåningssiffror. Samtidigt kan förstås entusiasmen över de obemannade biblioteken också tyda på en förhoppning över att biblioteken med den nya tekniken ytterligare kan demokratiseras.

Huvudtanken med vår undersökning var dock först och främst att genomföra en jämförande studie mellan de två nationella diskurserna inom medierna rörande de obemannade biblioteken. Utgångspunkten behöver då inte nödvändigtvis vara att det ena nationella systemet är rätt och det andra fel. Snarare att se till vilka medvetna och undermedvetna värdegrunder som finns? Till exempel kan idéerna om vad som utgör ett bibliotek skilja sig åt. Och det kan också finnas skillnader på vilka sätt man

värderar framgång för biblioteken. Är det höga utlåningssiffror som är utgångspunkten eller finns det andra kvalitetsgrunder att sträva efter? Förmedlar tidningsartiklarna bilden av biblioteken som en plats där man endast går och lånar en bok? Det var också viktigt att ta vår egen subjektiva roll med i beräkningen och konstatera att vi har mer erfarenhet av bibliotek i Sverige, och därför mer förförståelse där.

Nyckelbegrepp

I utformandet av tabellen nedan har vi tagit utgångspunkt i Faircloughs tidigare redogjorda element för textanalys för att sortera ut nyckelbegrepp som är relevanta för våra frågeställningar.

Vi redovisar efter rubriken **Textgenre**, vilken genre de olika texterna kan sägas tillhöra. Som Åse Hedemark skriver i sin avhandling ”tillskrivs media eller det journalistiska fältet särskilda logiker som styr förmedling av nyheter och information. Till dessa logiker räknas förenkling, tillspetsning, vinkling, polarisering och personifiering” (Hedemark 2009, s. 41). Beroende på om texterna är av reportage-, debatt- eller informationskaraktär kan detta vara mer eller mindre gällande. I till exempel en debattartikel är skribentens ställningstagande i regel mer öppet redovisat än i en mer refererande och informerande text. Detta betyder dock inte att nyhetsartiklar eller kortare notiser är fria från attityder och värderingar. Vidare skiljer sig reportaget från en nyhetsartikel i att den inte behöver skildra något dagsaktuellt, är något längre och mer personligt hållen samt innehåller någon typ av miljöskildring (Hultén 2000).

I **Benämning av biblioteksform** har vi undersökt på vilket sätt och hur ofta de obemannade biblioteken benämns i texterna. Vi menar att huruvida de benämns som exempelvis ”personallösa” eller ”meröppna” kan spegla ett negativt respektive positivt förhållningssätt. Detta anknyter till vår övergripande frågeställning om vilka attityder och uppfattningar som går att avläsa i medierapporteringen om de obemannade biblioteken i Sverige respektive Danmark.

Fältet **Personer** visar vilka som på något sätt kommer till tals i texterna. Dels genom att A) delta i debatten som skribenter, dels genom att B) bli tillfrågade och refererade till i texter skrivna av andra. Hedemark menar att det föreligger en ”skillnad mellan att vara tillfrågad och att vara drivande genom att skriva egna debattinlägg/.../ I en intervjusituation är det journalister som reportrar som sätter dagordningen och som har kontrollen över vilka utsagor som sedan kommer att publiceras” (Hedemark 2009, s. 121).

Bakomliggande skäl listar de nyckelbegrepp ur texterna som belyser vår frågeställning: ”Vilka värden förmedlas vara de styrande i införandet av de obemannade biblioteken”. Detta kan exempelvis röra sig om besparingsskäl, en vilja att frigöra personalresurser eller att nå nya målgrupper.

I **Biblioteksverksamhet** har vi samlat de nyckelbegrepp som antyder vilken syn på folkbibliotekens roll som framkommer i materialet. Detta kan spegla både vad avsändaren önskar respektive fruktar att det är och ska komma att bli.

I fältet **Benämning av bibliotekarier** har vi undersökt på vilket sätt och hur ofta bibliotekarier nämns i materialet. Detta kan precis som i fallet **Benämning av biblioteksform** återspegla de underliggande värderingar som finns i mediereceptionen. Även nyckelbegreppen i **Bibliotekariens roll** visar på detta. Dessa kolumner tjänar båda till att svara mot vår frågeställning om vilken syn på bibliotekarierollen som speglas i mediebevakningen.

Fältet **Benämning av användare** samlar de benämningar som tillskrivs biblioteksanvändarna i vårt textmaterial. Vi menar att synen på användarna indirekt kan avspegla vilken syn på bibliotekarierollen och bibliotekens verksamhet som förmedlas i texterna.

Under den övergripande rubriken **Teman** har vi samlat de teman som har utkristalliserat sig i materialet genom vår närläsning. Dessa är som följer: Teknikaspekter, Säkerhetsaspekter och Bokmater. Fairclough menar i *Media discourse* att en av textanalysens främsta funktioner är att belysa på vilket sätt världen framställs och representeras i texten. Vi har därför intresserat oss för vilka aspekter och frågor som ställs i förgrunden och vilka som negligeras (Fairclough 2002).

Angivna antal i tabellen avser i hur många texter som nyckelbegreppet förekommer, det vill säga vi räknar endast ett nyckelbegrepp/text även om det kan ha förekommit flera gånger i samma text. Nyckelbegrepp utan angivet antal förekommer en gång.

	Sverige	Danmark
Textgenre:	artiklar 21 st notiser 6 st debattartiklar 5 st reportage 1 st	artiklar 20 st notiser 9 st reportage 4 st debattartiklar 1 st
Benämning av biblioteksform	meröppet 3 st självbetjäning 3 st dygnetruntöppet 1 st kvällsöppet 1 st obemannade 10 st personallösa 5 st delvis obemannat 1 st	selvbetjening 20 st åbne 9 st døgnåbne 3 st personaleløse 3 st ubemandede 2 st betjeningsfri 1 st
Personer A)skribenter B)utfrågade informanter	B) bibliotekschef 15 st B) användare 10 st B) bibliotekarie 8 st B) projektledare 4 st B) politiker 4 st	B) bibliotekschef 20 st B) politiker 8 st B) bibliotekarier 6 st B) forskare 5 st B)formand for

	<p>A) politiker 1 st B) forskare 3 st A) forskare 3 st B) system och IT-ansvarig, 2st B) ämbetsmän 2st B) bibliotekarieassistent 2st B) facklig representant B) vd, Disctec B) Kommersiell direktör, Rodamco B) grundare av Bokomatprojektet</p>	<p>bibliotekarförbundet 3 st B) projektledare 2 st B) formand for biblioteksforeningen 2 st B) brugerne 2 st</p>
Bakomliggande skäl	<p>Danmark 7st tillgänglighet 5st utveckla verksamheten 4st rationalisering 3st frigöra resurser 3st succé 3st konkurrerar överlevnadsstrategi effektivisering utlåningsstatistik besöksstatistiken behov</p> <p>Målgrupper: barnfamiljer 2st föräldrar skolor självgående (nya) grupper</p>	<p>succes 10st udlån 7st Styrelsen for Bibliotek og Medier 5st serviceforbedring 3st tilgængeligt 3st biblioteksudvikling 2st konkurrence 2st besparelser 2st skalkeskjul bibliotekslukninger (ekonomisk)kompensation sparehensyn marknadsføre supplement udvikle alternativer</p> <p>Målgrupper: pendlere ”andre brugere”</p>
Biblioteksverksamhet	<p>boksamling multimedial underhållning förströelse serviceinrättning folkbildning skönlitterärt bestånd kulturhusidén entreprenad personlig service</p>	<p>samlingssted 2st multimediehus 2st oplevelsecenter 2st mødested aktivitetshus kulturresourcecenter bogsamling bogfyldte hus lånecentral medborgerhus ”veludstyrede biblioteker” ”bibliotekshylde i supermarked”</p>

		familiebibliotek ”det trykte ords katedraler” ”socialpædagogisk foranstaltning for ressourcesvage grupper”
Benämning av bibliotekarier	personal 16 st bibliotekarier 10 st	personale 17 st bibliotekarere 8 st biblioteksfolk
Bibliotekariens roll	välutbildad eldsjäl arbetsförmedlare bokhandelsbiträde uppsökande, utåtriktad verksamhet sakkunnig hjälp	(kan komma att ersättas av den) intelligenta webben – ”web 3”. (ska vägleda i) – internetsökning och nya digitala medier.
Benämning av användare	besökare 6st låntagare 3st kunder användare	lånere 6st brugere 5st
Teman		
Teknikaspekter	teknik 5st chip 4st fingeravtryck 3st boksnummer 2st självbetjäningsautomater bokomat maskiner webbkamera	chipkort 3st tekniske problem adgangskode infostander
Säkerhetsaspekter	övervakningskamera 7st skadegörelse 5st stölder 4st vandalisering 3st larmbågar 2st åldersgräns 2st stöldskydd säkerhetsåtgärder vakter	videoovervågning 9st hærværk (vandalism) 4st sikkerhedsforanstaltninger 2st alarm 2st tyveri 2st aldersgrænse vagtfirma ”vilde feste” ”rolige områder” ”harmoniske, mindre byer”

Bokomater	(färre) boklån 4st köpcentrum 2st lånestatistiken efterfrågan (låg) biblioteksservice komplement storstadsfenomen opersonligt automatiserat tillgänglighet pilotprojekt topplistenamn bankomat videouthyrning fiasko kostnad (nya) läsargrupper klassmönster	
-----------	---	--

Reflektioner

Utifrån resultaten i ovan redovisade tabell och empiriredovisning redogör vi här för våra reflektioner kring diskussionen och mottagandet i de båda ländernas dagspress. Med utgångspunkt i dessa följer sedan våra slutsatser.

Textgenre

Av vår tabell att döma har diskussionen om införandet av de obemannade biblioteken i svenska och danska dagstidningar, inte i första hand förts i debattartiklar, utan till övervägande del i nyhetsartiklar av informationskaraktär. Att förmedlingen främst förts genom informationstexter som ofta kan framstå som mer objektiva, menar vi gör det än mer betydelsefullt att se till vad texterna säger implicit. När det gäller de inlägg som mer direkt syftar till att debattera dessa frågor utgörs de i Sverige framför allt av debattartiklar medan de i Danmark snarare märks i texter av reportagekaraktär. Dessa intar i närapå samtliga fall en kritisk hållning.

Benämning av biblioteksform

De svenska texterna benämner biblioteksformen i de flesta fall som ”obemannade” eller ”personallösa”. I det danska urvalet används termen ”selvbetjening” flest gånger följt av ”åbne biblioteker”. En bidragande orsak till detta kan vara att de första publicerade artiklarna sätter standarden för de kommande. I Danmark rapporteras inledningsvis om ”selvbetjeningsbibliotek” och i Sverige etableras tidigt begreppen ”personallösa” och ”obemannade”. Men vi tror även att valet av benämning kan spegla en attityd och ett förhållningssätt – om det så är medvetet eller omedvetet. I rutorna för de svenska respektive danska begreppen har vi valt att göra en uppdelning utifrån ordens positiva eller negativa värdeladdning. Vi vill mena att de svenska

benämningarna överlag bär en mer negativ klang, i det att de uttrycks som negationer – fokus ligger på avsaknaden av bibliotekspersonalen. I begreppet ”selvbetjening” ligger implicit en föreställning om självständighet hos biblioteksanvändaren – en frihet att få fatta sina egna beslut och inte vara beroende av eller underordnad någon expertis. Likaså kan självbetjeningen antas vara mer rationell och effektiv.

Den danska benämningen ”selvbetjeningsbibliotek” som vi menar bär med sig mer positiva konnotationer, kan även jämföras med de självbetjäningstjänster som införts på andra verksamheter på senare år. I *Biblioteket åbner sig* av Gunnar Onghamar ges införandet av ett obemannat bibliotek i Vrå följande inramning:

– Vi har langsomt vænnet os til, at vi kan og skal betjene os selv i højere og højere grad. Flybilleter købes på internettet, togbilletten kan klares med en sms-besked, og nu er turen så kommet til noget så dejligt gammeldags som bibliotekerne, det trykte ords katedraler.

Onghamar, Nord Jyske Stiftstidende, 9 augusti 2009

Vår empiri visar att tidningarna inte använder de olika benämningarna beroende på om biblioteken är tänkta att bedrivas helt obemannade eller endast delvis. Biblioteket i Veberöd använder sig däremot av begreppet ”merøppet” för att bland annat markera denna åtskillnad. Våra intervjuer med informanterna i Veberöd visar att tidningarnas sätt att inledningsvis benämna biblioteken påverkade användarnas uppfattningar av vad förändringarna skulle innebära i en negativ riktning: – ”Sydsvenskan valde i början att kalla det för det personlösa biblioteket/.../ folk reagerade och trodde att vi inte skulle vara här överhuvudtaget”, berättar bibliotekets platschef.

Attitydskillnaden som avspeglas i de respektive ländernas dagpress, i benämningen av biblioteken, synes vara förbunden med skilda synsätt på bibliotekarierollen. Som bland annat våra nyckelord gällande benämningen av bibliotekarier och användare visar, uttrycker den svenska tidningsdiskursen en mer positiv attityd till den traditionella bibliotekarierollen, med rötterna i det tidiga 1900-talets folkbildningsideal. ”Selvbetjeningen” i Danmark antyder å sin sida en upplevd befrielse från bilden av den auktoritära bibliotekarien – vad Anders Ørom benämner som kulturförmedlarrollen (Schreiber 2006, s. 22), som tidigare sågs vakta det ”tryckte ords katedraler”, för att använda Nord Jyske Stiftstidendes ordval.

Personer

Vilka som får möjlighet att komma till tals, direkt eller indirekt, i nyhetsrapporteringen är avgörande för vilken bild av folkbiblioteken som målas upp. I den mån det går att tala om en debatt för eller emot obemannade bibliotek så har den främst förts genom andrahandsutsagor av tillfrågade personer som uttalar sig i tidningsmaterialet.

I såväl det svenska som danska materialet är bibliotekscheferna vid de obemannade biblioteken den grupp som får mest utrymme, i det att de oftast blir tillfrågade och att deras uttalanden blir mest refererade till. De blir även i flera fall talesmän för bibliotekarier och användare. De två sistnämnda blir emellanåt betraktade som homogena grupper som exempelvis uttrycks vara ”nöjda” eller ”oroliga”. I exempelvis *158 lånere brugte biblioteket uden for åbningstiden* av Morten Jacobsen

berättar Birgit Bjerregaard Jessen, bibliotekschef vid Høruphavs bibliotek, att de efter de utökade öppningstiderna ”fået mange positive tilkendegivelser fra brugerne” (Jacobsen, Jydske Vestkysten, 24 februari 2010).

Vår empiri visar trots allt att det förekommer uttalanden av både användare och bibliotekarier, i framförallt de svenska texterna. De användare som uttalar sig är förhållandevis ofta positivt inställda. Sydsvenska Dagbladet låter i flera rapporter användarna uttrycka sin entusiasm. I *"Man kan lösa det mesta med teknik"*, uttalar sig en pappa med dotter om fördelarna med de obemannade öppettiderna i Veberöd (Thunell, Sydsvenska Dagbladet, 20 juli 2009) liksom i *Obemannad kvällsbibbla invigd*, där en mamma med dotter berättar att biblioteket visserligen hyser fantastisk engagerad personal men att de kan tänka sig att låna även när det är obemannat (Aobadia, Sydsvenska Dagbladet, 8 november 2009). Sistnämnda utsaga visar också på den starka ställning som bibliotekarierna ändå har hos användarna i flera av tidningstexterna. I *Självtjäningen en succé*, uttalar sig en låntagare om att ”det är jättebra att man kan komma på andra tider. Vi har blivit flitigare användare av biblioteket nu”, och angående att det inte finns någon bibliotekarie att fråga på kvällstid säger en annan låntagare: – ”Då kommer jag hit när det är personal här. Det är inga problem” (Runol, Sydsvenska Dagbladet, 21 februari 2010). Samtidigt får vi ett intryck av att de som blir tillfrågade uteslutande är personer som besöker biblioteken under de obemannade öppettiderna. Uttalanden skulle förstås kunna ha sett annorlunda ut om frågorna även riktats till andra användare under andra öppettider.

I de danska tidningarna lyser användarna, med några få undantag, med sin frånvaro. Ett av undantagen återfinns i *I Them kan borgerne låne bøger helt alene*, där en låntagare säger att: – ”Det er dejligt, at man kan komme her og låne en computer” medan en annan berättar att ”nu kan jeg, som i dag, tage forbi efter arbejde eller køre herved om aftenen, når børnerne er lagt i seng/.../ I princippet kunne jeg lige så godt bestille bøger og andre materialer hjemme fra computeren, men jeg kan godt lide stemningen her, og det samme kan børnene. De elsker, når vi har god tid til at hygge os i børneafdelingen” (Washuus, Kristeligt Dagblad, 13 januari 2009). Att användarna är mindre synliga i det danska materialet kan möjligen vara en effekt av att de obemannade biblioteken i Danmark i första hand införts av besparingsskäl och inte användarbehov.

Utanför biblioteksområdet är det framförallt politiker och stats- och kommunrepresentanter som får uttala sig. Att dessa grupper, liksom bibliotekscheferna, är så pass framträdande kan botten i det faktum att rapporteringen ofta tar sin utgångspunkt i ekonomiska frågor. I *Nye tilbud efter biblioteksmassakre* skriver Jyllands-Posten angående de projektpengar det danska kulturministeriet ska skänka till alternativa bibliotekslösningar för kommuner där filialbiblioteken blivit nedlagda. Alternativen kan exempelvis bestå i bokbussar eller ”selvtjeningsbiblioteker”. 25 lokalbibliotek rapporteras utöka sina öppettider med i genomsnitt 45 timmar i veckan. Med anledning av detta uttalar sig kulturminister Carina Christensen (K): – ”Jeg er rigtig glad for, at kommunerne har taget udfordringen op, og at der er indkommet så mange gode ansøgninger. Jeg synes, vi får rigtig meget for pengene” (”Ritzau”, Jyllands-Posten, 19 juni 2009). I flera danska

tidningstexter rapporteras även om den exakta pengasumman som de olika biblioteken i fråga tillskänkts av Styrelsen for Bibliotek og Medier för att införa obemannade öppettider.

Bland dem som själva väljer att skriva egna debattinlägg i det svenska materialet märks närapå endast kritiska röster, exempelvis biblioteksforskaren Mats Myrstener som efter sitt första bidrag *Boksnurra ersätter utbildad bibliotekarie* (Myrstener, Svenska Dagbladet, 15 februari 2008) återkommer med dels fler egna inlägg och dels som tillfrågad i artiklar och reportage. Den biblioteksideologiskt, kritiska hållning gentemot obemannade bibliotek, som Myrstener kan sägas representera, får inga direkta mothugg i form av andra debattartiklar. Däremot kommer hans uttalanden att ställas emot utsagor av biblioteksansvariga i senare nyhetsartiklar. I exempelvis *Forskare dömer ut biblioteksidé*, av Anna Bjärnmark, citeras Myrstener angående införandet av obemannade öppettider i Veberöd: – ”I förlängningen kan det här betyda att allt fler bibliotek hålls öppna utan personal. Men för att ett bibliotek ska vara ett bibliotek måste det finnas bibliotekarier som kan hjälpa dig, ge tips och råd och diskutera.” Mot denna utsaga ställs Karin Sandberg, bibliotekschef i Lund, som svarar att hon håller med om att bibliotek utan bibliotekarier inte är att betrakta som bibliotek, men att biblioteket nu kan ”använda personalen till att ha mer utåtriktad och uppsökande verksamhet”. På detta sätt kommer de kritiska debattinläggen att färga rapporteringen, även om de i övrigt kan sägas löpa vid sidan om den huvudsakliga bevakningen (Bjärnmark, Sydsvenska Dagbladet, 24 juli 2009).

Samtidigt tenderar åsiktsskillnaderna ibland att förenklas och ytterligare polariseras i artiklarna och reportagen. I sin debattartikel *Panikåtgärd avskaffa bibliotekarien* angående det planerade införandet av ”personallösa bibliotek” i Lund nyanserar sig Myrstener med att påpeka att det även kan finnas fördelar med de nya idéerna, till exempel möjligheten att hålla folkbiblioteken öppna dygnet runt. Men detta är under förutsättning att de förblir ett komplement till den ”övriga, mer personalkrävande delen” av biblioteksverksamheterna (Myrstener, Svenska Dagbladet, 4 mars 2009).

I det danska materialet är texterna, utifrån vad vi kan utläsa, genomgående skrivna av journalister. Det faller sig naturligt att fråga sig varför inte danska biblioteksforskare förekommer med egna inlägg i diskussionen om de obemannade biblioteken, när de samtidigt uttalar sig i artiklar och reportage. En förklaring kan ligga i att diskussionen i Danmark mer akut rör de senaste årens nedläggningar av filialbibliotek, som ansetts omoderna och har haft öppet för lite. I exempelvis *Bibliotekernes udvikling – eller afvikling* kommenterar kultursociologen Henric Jochumsen denna utveckling: – ”I nogle tilfælde er der dog god mening i at lukke biblioteker/.../Men grundlæggende er jeg skeptisk over for, at man lukker så mange filialer. I biblioteksloven er der et krav om lige adgang til biblioteker, oplysning og information, men man nedlægger alligevel 130 filialer. Det er et problem, fordi man fjerner brugernes mulighed for at gå på et bibliotek i lokalområdet” (Klement & Klosnik, Kristeligt Dagblad, 10 januari 2009).

Bakomliggande skäl

När det gäller skäl till införandet av de obemannade biblioteken i den danska dagspressen framstår besparingsskäl inom kommunerna initialt som den

bakomliggande orsaken. Allteftersom de obemannade biblioteken visar sig vara en framgång, kommer införanden av ytterligare bibliotek att främst motiveras av just denna framgång.

De danska tidningarna beskriver i flertalet artiklar de obemannade biblioteken som en "succes". Succén nämns då oftast i betydelsen att utlåningsstatistiken har stigit. I exempelvis *Personaleløse biblioteker giver mere service* beskrivs det nya systemet på Silkeborgs bibliotek som en "succes" och "serviceförbedring" som fått "udlånet" under 2008 att stiga med "46,8 procent" (Washuus, Kristeligt Dagblad, 13 januari 2009). På samma tema skriver Jyllands-Posten under rubriken *Døgnåbne biblioteker skal øge udlån*, där de rapporterar att Venstre önskar införa obemannade öppettider i Århus efter succén i Gjern där "en ligende ordning øget udlånet med 50 pct" (Bonde Broberg, Jyllands-Posten, 15 januari 2009). Fokuseringen på de exakta procenttalen är också kännetecknande i dessa utsagor. Detta trots att statistiken stundtals ter sig osäker, i Jyske Vestkystens notis *Lånerne er vilde med selvbetjening* (Reintoft, Jyske Vestkysten, 2 september 2009) anges biblioteket i Gjern ha ökat sina utlåningssiffror med 49 procent medan Fyens Stiftstidendes artikel *Broby først med selvbetjent bibliotek* (Riggelsen, Fyens Stiftstidende, 29 september 2009) anger 20 procent.

Som en reaktion på dessa och liknande artiklar skriver Geist & Sørensen i Dagbladet Information, under rubriken: *Selvbetjente biblioteker er skalkeskjul for nedskæringer* att ökningen av utlån i Gjern kan förklaras med att fyra av biblioteksfilialerna inom Silkeborgs kommun lagts ned. Ökningen avser därför endast utlånen på Gjern bibliotek – sett till hela kommunen har utlånen tvärtom minskat något. Pernille Drost, formand for bibliotekarforbundet, kommenterar detta med att "selvbetjening kan være et udmærket plaster på såret, men i virkeligheden er det et skalkeskjul for besparelser og nedskæringer på hele biblioteksområdet" (Geist & Sørensen, Dagbladet Information, 21 januari 2009).

Att rapporteringen så ofta tar upp utlåningsstatistik kan vara påverkat av mediediskursens upptagenhet vid siffror men även det förhållandevis stora utrymmet och inflytandet politiker och bibliotekschefer ges i dagstidningarnas reception. Resultat räknat i antalet utlån är enkelt att mäta och redovisa för de parter som folkbiblioteken är ekonomiskt beroende av. I såväl våra intervjuer från Veberöds bibliotek som i *Självetjeningen en succé* av Martin Runol, ges dessutom prov på att personer i styrandeposition sett en tänkbar möjlighet att spara in pengar på biblioteksverksamheten i de egna kommunerna. Sara Mauritzon, bibliotekarie på Veberöds bibliotek, uttalar sig: – "Vi får samtal från bibliotekschefer som funderar på att ha helt personalfria bibliotek. Det är lite läskigt. Det är inte de signalerna vi vill sända ut" (Runol, Sydsvenska Dagbladet, 21 februari 2010).

I de svenska texterna återkommer framgången i Danmark som ett av skälen till införande av obemannade bibliotek. I *Test för obemannade bibliotek* av Magnus Östnäs förklarar Danderyds bibliotekschef Eva Lunneborg att hon önskar testa den danska modellen "som fungerat väldigt bra", på biblioteken i Stocksund och Djursholm (Östnäs, Täby Danderyd Tidning, 4 september 2009). Vidare i *Danskarna gillar självetjening*, beskrivs biblioteket i Gjern, som utökat sina öppettider från 23

timmar till 76 timmar utan att anställa mer personal, som ”Veberöds förebild” (Ström Melwinger, Sydsvenska Dagbladet, 30 september 2009). Dock berörs aldrig den kritik som framkommer i Dagbladet Information.

Våra informanter i Veberöd samt Kultur- och fritidsförvaltningens förslag till beslut inför pilotprojektet i Lund 2009, bekräftar bilden av Danmark som föregångsland. Samtidigt visar de, liksom den svenska tidningsrapporteringen, att de besparingsskäl som funnits i Danmark inte framstår lika tydligt i Sverige.

Som vi tidigare konstaterat är bibliotekscheferna den grupp som tydligast märks i textmaterialet. Deras uttalanden syftar ofta till att motivera alternativt försvara införandet av de obemannade biblioteken, ofta i ekonomiska termer. I *Flere ubemandende biblioteker*, ger bibliotekschefen för Vesthimmerlands bibliotek Bo Jacobsen, följande bevekelsegrund för den nya ”selvbetjeningen”:

- For en fattig landkommune som Vesthimmerland, hvor bibliotekerne til sammenligning har omtrent 100 kroner færre pr. indbygger at gøre godt med end Mariagerfjord, er det her en oplagt mulighed for at give borgerne en bedre service for de samme penge.

Poulsen, Nordjyske Stiftstidende, 19 oktober 2009

Bibliotekscheferna beskriver införandet i flera fall som ett sätt att ”utveckla biblioteksverksamheterna”. Användarnas efterfrågan och intresse anges också som bakomliggande skäl. I *Borgerne inviteres till møde om åbne biblioteker*, rapporteras exempelvis om att biblioteken i danska Christiansfield, Lunderskov och Vamdrup inbjuder byborna till möte angående de ”åbne biblioteker”, som införts som en konsekvens av Koldings kommuns ansträngda budget för år 2010. Bibliotekschef Berit Hermansen, uttalar sig om att ”vi vil også gerne have vendt med borgerne, hvordan man ønsker de åbningstimer placeret, hvor personalet er til stede. Skal det for eksempel være én dag om ugen eller flere gange om ugen” (Hald Kristensen, Jyske Vestkysten, 29 oktober 2009).

I både det svenska och danska textmaterialet kopplas debatten om de obemannade biblioteken, samman med en diskussion om folkbibliotekets roll i det nya digitaliserade samhället. Möjligen finns det i de svenska artiklarna en tydligare motsättning mellan en diskurs, som skulle kunna liknas vid vad Hedemark kallar den ”bokliga diskursen”, som förespråkar ett folkbibliotek som står för folkbildning genom god skönlitteratur, och en teknikdriven ”informationsförmedlande diskurs” (Hedemark 2009). Den senare hållningen, som i vårt material ofta företräds av bibliotekariechefer, pekar gärna på att införandet är ett sätt att dels ”tillgängliggöra” biblioteken och dels ”frigöra resurser” i form av personal som istället ska kunna ägna sig åt uppsökande verksamhet.

Angående den senare ambitionen menar exempelvis Eva Lunneborg, kultur- och bibliotekschef i Danderyd, i *Test för obemannade bibliotek*, att i och med ett införande av det danska bibliotekssystemet ”skulle bibliotekarierna också kunna vara mer ute i skolor och hos pensionärer” (Östnäs, Täby Danderyd Tidning, 4 september 2009). Detta kan dock ställas mot vad platschefen i Veberöd säger i våra intervjuer

angående ”frigörandet av resurser”. Frigörandet är snarare kopplat till den nya tekniken med utlåning av chipmärkta böcker än de nya öppettiderna.

Viljan att ”tillgängliggöra” biblioteken, är en återkommande fras i lanseringen av de nya biblioteken. De obemannade biblioteken följer därmed det digitala samhällets idé om att allting ska vara tillgängligt när som helst på dygnet. I Danmark, där obemannade bibliotek presenteras som ett alternativ efter biblioteksnedläggningar, motiverar Kulturminister Carina Christensen dem i *Seks millioner til bibliotekstilbud* med att ”biblioteket ska være et let tilgængeligt tilbud for alle” (”Ritzau”, Dagbladet Information, 13 mars 2009). I ett par artiklar i Sydsvenska Dagbladet från vintern 2009, som rapporterar om ett eventuellt obemannat bibliotek i skånska Vellinge, blir det tydligt att begreppet ”tillgänglighet” kan vara mångtydigt. Moderaterna driver där frågan om att införa obemannade öppettider på söndagar. Mot detta vänder sig Folkpartiet, som visserligen också förespråkar söndagsöppet, men då med personal på plats: – ”Biblioteken ska ha samma tillgänglighet som andra serviceinrättningar”. Tillgängligheten innebär enligt Folkpartiet också en tillgång till bibliotekarier (Gustafson, Sydsvenska Dagbladet, 23 november 2009 och Gustafson, Sydsvenska Dagbladet, 21 december 2009).

Det förekommer också en ambition att nå ut till ”nya grupper” i de svenska texterna. Såväl när det gäller införandet av bokmater som obemannade bibliotek. Dessa nya grupper består av de som vanligtvis inte tar del av folkbibliotekens bokutbud. I *T-banan kan få bokmater* av Matilda Hanson, önskar Roger Mogert (S), kulturpolitiker i Stockholm, placera bokmaterna i områden med många ”låginkomsttagare”: ”Vi vet att läsandet följer klassmönstren” (Hanson, Svenska Dagbladet, 6 december 2005).

Som en parallell till detta kan ställas att informanterna på Veberöds bibliotek nämner pendlare som en stor målgrupp. Samtidigt visade erfarenheten från de första veckorna att det främst varit biblioteksvana som besöker de meröppna tiderna. Det finns alltså likheter mellan dagens ambition att nå ut med folkbibliotekens verksamhet till en bredare allmänhet med hjälp av ny teknik och vad Hedemark väljer att benämna allaktivitetsdiskursen:

... på ett sätt som delvis påminner om allaktivitetsdiskursen och den ambition som fanns på 1970-talet att genom exempelvis arbetsplatsbibliotek nå användare, satsar dagens folkbibliotek också på att vidga verksamheten. Om arbetsplatsen under tidigare decennier utgjorde en central arena för att nå användarna, är idag webben ett viktigt verktyg för att föra biblioteket till användarna”

Hedemark 2009, s. 160f

Sammantaget tycker vi oss kunna se vissa gemensamma drag hos en del av de nyckelbegrepp som antyder bakomliggande skäl till införanden av de obemannade biblioteken. Talet om ”succén” i Danmark, viljan att ”utveckla verksamheterna”, ”frigöra personalresurser” till andra uppgifter och ”tillgängliggöra” biblioteken tycks ibland användas med en viss automatik. Att beteckna ett fenomen såsom ”succé” eller ”fiasko”, i fallet med bokmaterna, kan sägas ligga i mediegenreans natur. Men utifrån vårt diskursanalytiska förhållningssätt, med vilken vi menar att användningen av språket påverkar vårt sätt att tänka och handla, vill vi mena att det återkommande bruket av ovan nämnda begrepp ibland får dem att betraktas som närmast ”sanningar”

eller som mer entydiga än vad de egentligen är. Succén i Danmark blir ett så pass fastslaget faktum att det i sig tycks bli ett av de vägande skälen till införanden av obemannade bibliotek i Sverige. Viljan att tillgängliggöra biblioteken eller utveckla verksamheterna framstår i sig själva som så positiva ambitioner att det nästan blir sekundärt vad ”tillgängliggörandet” eller ”utvecklingen” egentligen består i. Likaså framstår viljan att ”frigöra personal” till mer utåtriktad verksamhet som så berömvärd att den närapå döljer det faktum att det egentligen inte finns något direkt samband mellan detta och de obemannade öppettiderna.

Biblioteksverksamhet

Nyckelbegreppen visar att det i båda länderna finns ett vitt spektra av olika begrepp för vad man önskar eller fruktar att biblioteksverksamheterna ska vara. Alltifrån en rädsla för att folkbiblioteken ska reduceras till en ”boksamling” till en vilja att skapa ”mötesplatser” och ”kulturresourcecenter” (Collin, Svenska Dagbladet, 21 december 2009 och Rugholt Carlsen, Dagbladet Information, 6 januari 2010). Med andra ord en syn på folkbiblioteksverksamhet som kan hämtas från såväl det tidiga 1900-talets folkbildarideal, 1970-talets breddade kultursyn och senare decenniernas tal om folkbiblioteken som ”mötesplatser”. Detta kan ses som ett tecken på den utveckling, som nämndes i vår Historiska bakgrund, som inneburit att folkbiblioteken alltsedan 1960-talet blivit allt mindre homogena och deras samhällseliga roll mer oklar.

De samlade nyckelbegreppen bekräftar att de obemannade biblioteken är resultatet av en tid när det inte längre är en självklarhet att alla folkbibliotek ska se likadana ut. I Danmark där bibliotekslagen och ”Statens bibliotekstilsyn” infördes redan 1920 med tankar om ett standardiserat biblioteksfält, har utvecklingen på senare år gått mot en differentiering framför allt när det gäller mindre filialbibliotek. Att de danska filialbiblioteken på landsbygden har kunnat läggas ned utan mer motstånd och ersättas med centralbibliotek med utökade obemannade öppettider och uppsökande verksamheter, kan delvis tänkas förklaras av de två ländernas olika geografiska utseende. De kortare avstånden i Danmark gör det möjligen lättare att motivera fler att ta sig till de större, mer centralt placerade biblioteken. I Sverige blev bibliotekslagen en realitet först 1997, men föreskrev då endast att alla landets kommuner skulle ha ett folkbibliotek, inte vad de skulle innehålla eller hur de skulle se ut. Oklarheten i bibliotekslagen i kombination med det ökade behovet för de enskilda biblioteken att profilera sig i konkurrenssamhället kan också sägas ha bäddat för experimentella bibliotekslösningar, såsom obemannade bibliotek.

Vår empiri visar vidare att även de obemannade bibliotekens förespråkare i flera fall framhåller att de nya verksamhetsformerna inte är tänkta att ersätta de traditionella biblioteken med utbildade bibliotekarier. De ska istället betraktas som ett komplement till de ordinarie öppettiderna alternativt som det bästa alternativet i ekonomiskt svåra tider. I *Selvbetjente biblioteker er skalkeskjul for nedskæringer*, uttalar sig Mogens Larsen, projektledare på Silkeborgs bibliotek, om att det inte är tal om reduktion av bibliotekens tjänster:

Du kan ikke sammenligne bøger på et bibliotek med møbler i Ikea. For bibliotekerne er så meget mere. De har en stor social funktion. Det er her, der bliver afholdt forfatterarrangementer og

læsekredse, og i det hele taget er det efterhånden de eneste kulturelle institutioner, der er tilbage i de små lokalområder.

Geist & Sørensen, Dagbladet Information, 21 januari 2009

Folkbibliotekens betydelse för de små orterna, som ”samlingssted”, är också ett gemensamt drag hos de som lyfter fram de obemannade öppettiderna som ett viktigt tillskott till biblioteksverksamheterna. I *Biblioteker uden bibliotekarer* (Ravn, Århus-Stiftstidende, 17 januari 2010) menar Rolf Hapel, chef för Århus Kommuns bibliotek, att ”de selvbetjente biblioteker er et supplement til det eksisterende. Det er en måde at skabe rammerne for et godt sammenhold i civilsamfundet”. Våra intervjuer från Veberöd visar också på att intresset för ett införande där till viss del byggde på en vilja att skapa aktivitet och en mötesplats i den egna kommunen.

Benämning av bibliotekarier

Vilken syn på folkbibliotekarirollen förmedlas i tidningsbevakningen av de obemannade biblioteken? Liksom i fallet med benämningen av biblioteken ovan kan det vara intressant att se vilket epitet bibliotekarierna tillskrivs. Fältet visar att bibliotekarieyrket omnämns som ”personal” mer frekvent än som ”bibliotekarier” i såväl det svenska som danska materialet. Tendensen är dock än tydligare i de danska tidningstexterna. En del av förklaringen till detta är antagligen att det på biblioteken även arbetar bibliotekarieassistenter, men det är slående att de gånger ordet ”bibliotekarie” används är det främst av personer som är kritiskt inställda till obemannade biblioteken. I både Sverige och Danmark består denna kritiska grupp i hög grad av bibliotekarierna själva. I exempelvis *Världens första Bokomat – Nytt projekt för bokutlåning prövas under ett år vid Lidingö Stadsbibliotek* av Anna Ångström, uttalar sig Kristina Herrlander, bibliotekarie på Lidingö stadsbibliotek angående bokomater: – ”... jag skulle inte kalla det bibliotek – för man möter en automat, inte en bibliotekarie som kan hjälpa till med sökningar och annat” (Ångström, Svenska Dagbladet, 29 november 2004). Likaså i *Bibliotekarier trevar i ny yrkesroll*, där Myrstener, ”bibliotekarie och biblioteksforskare”, menar att de nya biblioteken är ett ”hot mot bibliotekarierna och i förlängningen mot biblioteken” (Collin, Svenska Dagbladet, 21 december 2009).

Med andra ord finns det en antydning om att det är ”bibliotekarierna” som försvaras av de som ser skeptiskt på de obemannade biblioteken medan dess förespråkare önskar att bedriva biblioteksverksamhet utan ”personal”. Att man i den svenska dagspressen är mer benägna använda begreppet ”bibliotekarier” verkar antyda en högre status hos folkbibliotekarieyrket än i Danmark. Yrket består inte enbart av den ”personal” som arbetar inom ett bibliotek utan av ”bibliotekarier” som utgör en central del av biblioteksverksamheten.

Bibliotekariens roll

Diskussioner om bibliotekariens roll intar överlag en inte särskilt framträdande roll i nyhetsrapporteringen. Främst behandlas det i inlägg som har en kritisk blick på de nya biblioteken. I *Panikåtgärd avskaffa bibliotekarien* skriver Myrstener: ”Vi har alltså gått från den ena extremen, den där bibliotekarien enväldigt styrde över besökarnas bokval, till en situation där bibliotekarien är degraderad till bokhandelsbiträde” (Myrstener, Svenska Dagbladet, 4 mars 2009). Kontentan i Myrsteners kritik synes

med andra ord vara att införandet av de ”personallösa biblioteken”, återspeglar en ny syn på folkbibliotekarier – en syn som gör dem lättare att bortrationalisera med ny teknik. Likaså ett synsätt som är ett avsteg från den bibliotekariesyn som var kännetecknande för de ”public library”-idéer som importerades till Sverige i början av 1900-talet. Där bibliotekarien prioriterades som folkbibliotekens viktigaste beståndsdel, före såväl böckerna som bibliotekslokalen (Torstensson 1996, s. 23).

I det danska texturvalet skriver Ulrick Moos under rubriken *Folkebibliotekernes overlevelsekamp*, om vad han menar är en nödvändig förändring av bibliotekarierollen i och med teknologins utveckling: ”Det intelligente internet (web 3) vil være en realitet. Web 3 ’forstår’, hvad der spørges om og overflødiggor mange af bibliotekarens traditionelle funktioner”. Lyckas inte folkbibliotek stå sig i konkurrensen som litteratur- och informationsförmedlare kommer de att bli allt mer marginaliserade: ”Enten i retning af at blive en socialpædagogisk foranstaltning for ressourcetsvage grupper, eller i retning af noget, man med en efterrationalisering kunne benævne ’bibliotek uden mure’” (Moos, Berlingske Tidende, 10 april 2009). Moos krönika lyfter fram tanken att bibliotekariernas uppgifter alltmer kan komma att bli att understödja de grupper som inte förmår betjäna sig själva på ”selvbetejningsbiblioteken”.

Ställt mot de inlägg som fruktar att den traditionella bibliotekarierollen är hotad menar de obemannade bibliotekens förespråkare, som tidigare nämnts, att yrkesgruppen istället kan ägna sig åt att ”utveckla” biblioteken eller mer utåtriktad verksamhet. Detta märks framförallt i de svenska texterna, exempelvis i det mer lokala inlägget *Gnällspikar hatar alltid utveckling*, där Anders Holst från ”byrådet” i Veberöd, menar att ”bibliotekspersonalen får mer tid över till den angelägna uppgiften att utveckla bibliotekets verksamhet och göra det intressantare” (Holst, Skånska Dagbladet, 19 oktober 2009).

I rapporteringen kan den stundtals ickeproblematiserande inställningen till de obemannade biblioteken också indirekt antyda en bibliotekariesyn. Exempelvis ger Laura Hay, Venstres kulturordförande, i artikeln *Døgnåbne biblioteker skal øge udlån* av Mads Bonde Broberg, en alternativ förklaring till fördelarna med obemannade öppettider: – ”Det er dyrt at have et helt bibliotek åbent døgnet rundt, så det er rigtigt god løsning, hvor man ikke rammer bibliotekspersonalet på arbejdsvilkårene ved at sige, at de skal holde sig vågne hele natten.” (Bonde Broberg, Jyllands – Posten, 15 januari 2009). I notisen *Et halv døgn til att låne bøger i*, rapporteras om att ”når personalet forlader stede, kan brugerne i princippet fortsætte, som intet er hændt” (Poulsen, Nordjyske Stiftstidende, 19 oktober 2009). I *Sjælvbetjeningen är en succé* meddelas vidare att ”aldrig förr i den svenska bibliotekshistorien har så många böcker lånats ut av så få bibliotekarier” (Runol, Sydsvenska Dagbladet, 21 februari 2010). Sistnämnda utsagor verkar närmast antyda att bibliotekarierna är utbytbara mot den nya digitala tekniken som nu gör dem inaktuella.

Mot denna typ av utsagor går det i ett antal artiklar utläsa en vilja hos biblioteksföreträdarna att nyansera synen på bibliotekarier och deras arbetsuppgifter. I *Brugsen er danskernes nye bibliotek* av Signe Bjerne, uttalar sig Pernille Drost, ”formand for bibliotekarforbundet”, att bibliotekarierna bland annat finns till dem för

som har svårt för att hantera datorer: – ”Dem svigter vi, hvis ikke vi sikrer, at der er biblioteker, hvor de kan få professionell hjælp – ikke bare til litteratursøgning, men også til at finde rundt i den store mængde offentlige information, der kun kan fås digitalt”(Bjerne, Berlingske Tidende, 26 oktober 2009). Denna tendens återfinns även i Hedemarks studie av ”Debatten om bibliotekarier”, där hon uttyder att ”bibliotekarier gärna understryker att biblioteket är något mer än bara böcker och att bibliotekarier inte i huvudsak sysslar med böcker, antyder att det finns en vilja och önskan om en förändrad syn på bibliotekarier. Inom biblioteksområdet finns en oro för de föreställningar som framförs om den egna professionen (Hedemark 2009, s. 67). Pernille Drost uttalande visar också på en intressant motsättning. Samtidigt som den nya tekniken ses innebära möjligheter för biblioteken att nå ut till fler användare, gäller detta kanske framförallt de användare som är kapabla att behärska tekniken och det alltmer teknikinriktade, digitaliserade samhället riskerar därmed att överge dem som inte förmår att till exempel hantera en dator.

Benämning av användare

Biblioteksanvändarna benämns i det danska materialet som antingen ”lånere” eller ”brugere” medan de svenska i de flesta fallen går under det något passiva epitetet ”besökare”. Vi tycker att det här går att se en parallell till hur tidningarna väljer att benämna de obemannade biblioteken. I den mest använda danska benämningen ”selvbetjeningsbibliotek” finns en antydning om ett bibliotek som vänder sig till självständiga och aktiva ”brugere” eller ”lånere”. Till de svenska ”obemannade” alternativt ”personallösa” biblioteken, som definieras utifrån vad de inte är eller inte innehåller – det vill säga bibliotekarier, kommer det ”besökare”. De danska användarna lever därmed upp till den informationsförmedlande diskursens ideal om den självgående användaren som gör egna ”förnuftiga och rationella val i relation till biblioteket” (Hedemark 2009, s. 104). Därmed framstår bibliotekarierna möjligen även som mindre nödvändiga. De svenska ordvalen synes snarare antyda en äldre bibliotekssyn som ställer bibliotekarierna i centrum.

Teman

Teknikaspekter

Det finns tydligt fokus på de rent tekniska aspekterna av införandet i såväl de svenska som danska tidningarna. Ett flertal texter avslutas med så kallade faktarutor som förklarar de tekniska förutsättningarna för obemannade bibliotek, såsom chipmärkta böcker och fingeravtryck istället för lånekort, ett sådant exempel återfinns bland annat i *Obemannade kvällsbibbla invigd* (Aobadia, Sydsvenska Dagbladet, 8 november 2009).

I andra artiklar och notiser står ”chiptekniken” än mer i fokus. Detta tema av teknikredovisande texter återkommer och kvarstår under större delen av det tidsspänn som vår empiri rör sig över. Från *Webbkamera ersätter bibliotekarie* (”TT”, Svenska Dagbladet, 3 juli 2008) till *Böcker märks om för miljoner* (Frostberg Lowery, Lokaltidningen Lund, 3 februari 2010). Däremellan i *Tumavtryck ett nytt steg mot självbetjäning* (Martelius, Sydsvenska Dagbladet, 2 juni 2009), *Inga kameror på kvällsöppet bibliotek* (Ström Melwinger, Sydsvenska Dagbladet, 17 augusti 2009) och *Broby först med selvbetjent bibliotek* (Riggelsen, Fyens Stiftstidende, 29 september

2009). Vidare upptar sig materialet ofta vid hur biblioteken ska kunna anpassas till den nya teknik som möjliggör de obemannade öppettiderna. I exempelvis *Premieren må vente* (Poulsen, Nordjyske Stiftstidende, 31 december 2009) kan man läsa om att Aalborgs bibliotek har problem med att få sin databas att samarbeta med kommunens IT-system, detta innebär att införandet av det obemannade biblioteket behöver skjutas upp.

Attityden gentemot de obemannade biblioteken i vårt texturval kan även sägas hänga samman med skilda sätt att förhålla sig till ny teknik och den digitala utvecklingen. I sin analys av "Debatten om bibliotekarier" 1983, skriver Hedemark om en retorik från bibliotekens sida som handlar om vikten av att "inte avvakta och komma på efterkälken" när det gäller den tekniska samhällsutvecklingen (Hedemark 2009, s. 59). Liknande tankegångar återfinns i texterna om de obemannade biblioteken. I *Panikåtgärd avskaffa bibliotekarien*, refereras ett uttalande av Karin Sandberg, bibliotekschef i Lund, som motiverar införandet i Veberöd som en "överlevnadsstrategi": – "Om inte biblioteken utvecklas är det stor risk att vi avvecklas" (Myrstener, Svenska Dagbladet, 4 mars 2009). Hedemark kommenterar denna attityd med att "det är svårt att värja sig från intrycket att utsagan förmedlar en tanke om att det är samhället som ska anpassa sig till tekniken – inte tvärtom" (Hedemark 2009, s. 59). Kännetecknande för den informationsförmedlande diskursens företrädare är, enligt Hedemark, också att den för fram argument där tekniken presenteras som en "universallösning" på bibliotekens alla problem (Hedemark 2006, 155).

De tekniska begreppen används även av de obemannade bibliotekens kritiker i avskräckande syfte. Det misslyckade bokomatprojektet i Stockholm beskrivs exempelvis som opersonligt, automatiserat och ställs emot den personliga service som kan erbjudas av "välutbildade bibliotekarier". Denna inställning beskriver även Hedemark som kännetecknande för den "bokliga diskursen" i tidigare svenska biblioteksdebatter: "Det konserverande draget i diskursen märks också genom den starka misstro som finns till införande av ny teknik i bibliotekens verksamhet." (Hedemark 2009, s. 109f). Även projektledaren på Veberöds bibliotek talar i våra intervjuer om att en del av de negativa reaktionerna inför öppnandet där i viss mån verkar bygga på en skeptiskt till ny teknik i allmänhet. En teknikrädsla som även infann sig när låneautomaterna kom in på biblioteken.

Att vårt empiriska material upptar sig så pass mycket kring teknikfrågorna kan således sägas styrka Hedemarks tes om att den informationsförmedlande diskursen har blivit än starkare i och med de senaste årens allt snabbare teknikutveckling. Likaså att det fortsätter att råda en motsättning mellan den bokliga- och informationsförmedlande diskursen gällande teknikens inverkan på de värden som folkbiblioteken representerar.

Säkerhetsaspekter

I såväl de danska som svenska texterna märks en återkommande rädsla för och fokusering på den eventuella skadegörelse och risk för stölder som de obemannade öppettiderna skulle kunna föra med sig. Flertalet nyhetsartiklar rapporterar om eventuellt införande av "åldersgräns", "alarm", "kameraövervakning" och "vakter".

Likaså det lämpliga i att införa obemannade bibliotek på mindre orter av säkerhetsskäl. I exempelvis *Biblioteket åbner sig*, uttalar sig Børge Søndergaard, bibliotekschef Vrå bibliotek: – ”Det er ikke tilfældigt, at der især er mindre byer, som er først på banen med mere åbne biblioteker – Jeg tror, at man har valgt at starte i mindre samfund, som er harmoniske, og hvor man tager ansvar for biblioteket” (Onghamar, Nordjyske Stiftstidende, 9 augusti 2009). Att det svenska pilotprojektet, med obemannade folkbibliotek i Lund, förlades till byn Veberöd var, enligt dess projektledare, också motiverat av detta. Där beslöt man att sätta en åldersgräns vid 18 år, dels för att undvika ”vandalisering” och dels för att inte byns ungdomsgång skulle komma att skrämja bort andra användare.

Det danska textmaterialet visar att åldersgränsen i Danmark överlag är satt till 16 år. Jydske Vestkystens *Forældre bestemmer hvornår deres børn må bruge biblioteket*, ger även prov på att det förts diskussioner om att låta föräldrar bestämma om deras barn under 16 år ska få gå själva på biblioteket med sitt ”sygesikringskort”. Poul Erik Jespersen på Kolding bibliotek, håller dock inte med: – ”På de andre biblioteker med selvbetjening, er der sat en aldersgrænse på, hvem der må bruge biblioteket. Det holder ikke i længden, at alle kan komme ind (Juul, Jydske Vestkysten, 5 december 2009). Överlag kommer säkerhetsfrågorna på bland annat dessa sätt att sätta sin prägel på hur biblioteksverksamheterna i stort ska bedrivas.

I ett par svenska och danska artiklar redovisas förutsättningarna för larmsystemet på de obemannade biblioteken. *Selvbetjeningsbiblioteket i Broager tegner til succes* redogör för Broager bibliotek och deras rutiner vid stängning: ”Et kvarter før lukketid advares lånerne, og præcis klokken 22 sættes alarmerne så på” (Christensen, Jydske Vestkysten, 8 december 2009). Veberöds bibliotek önskade som vi tidigare nämnt även införa kameraövervakning men fick avslag ifrån Länsstyrelsen. I *Inga kameror på kvällsöppet bibliotek* (Ström Melwinger, Sydsvenska Dagbladet, 17 augusti 2009) rapporteras att beslutet grundats på Länsstyrelsens mening om att ”biblioteket är en plats där integritetsintresset väger tungt”. Av det danska textmaterialet att döma har ingen liknande diskussion förekommit på de danska biblioteken, där antyder texterna snarare att kameraövervakningen utgör en naturlig del av de obemannade biblioteken.

Ett annat utslag av fokuseringen på säkerhetsfrågorna är att ”succén” med obemannade bibliotek i ett antal artiklar motiveras av att det inte förekommit några stölder eller någon vandalism. I *Ingen hærværk trods åbent bibliotek* uttalar sig Lisbeth Arenth, bibliotekschef Aalestrup bibliotek: – ”Alle skræckscenarier er gjort till skamme, Vi har hverken oplevet hærværk, tyveri eller vilde fester blandt reolerne” (”Dsk”, Viborg Stifts Folkeblad, 31 januari 2010). I den svenska artikeln *Meröppet bibliotek en succé* av Sara Frostberg Lowery, uttrycks succén i ungefär samma ordalag: ”Farhågor om skadegörelse och stölder har kommit på skam” (Frostberg Lowery, Lokaltidningen Lund, 3 februari 2010). Det verkar på så sätt förekomma ett synsätt, som går ut på att när bibliotekarierna tas bort – försvinner också bibliotekets ”vakter”. En föreställning som även åskådliggörs i Skånska Dagbladets artikel *Nej till kameror på bibliotek*, som meddelar att ”biblioteket i Veberöd får inte ersätta personal med övervakningskameror” (”TT”, Skånska Dagbladet, 17 augusti 2009) och i *Lånerne kan gå på biblioteket efter lukketid*, där bibliotekarie Morten Kisbye förklarar att han inte är rädd för skadegörelse på Varde bibliotek: – ”Jeg har tillid til,

at brugerne af biblioteket opfører sig pænt, selv om der ikke er personale til stede" (Jakobsen, Jydske Vestkysten, 1 september 2009).

Bokomat:

Vårt urval av det svenska tidningsmaterialet inleds med åtta artiklar och notiser mellan den 2 juli 2004 och 19 december 2007 som behandlar införandet av bokomater i Stockholm. Vi har valt att betrakta dessa som en första indikation i Sverige på en automatiserad och teknikdriven biblioteksverksamhet med dygnetruntöppet. I de första artiklarna beskrivs införandet som en åtgärd riktad mot minskade utlån och som en strategi för att "vidga intresset för både läsandet och för litteratur generellt" (Hanson, Svenska Dagbladet, 6 december 2005). Samtidigt framhålls från tillfrågade bibliotekarier och låntagare att bokomaterna inte kan betraktas som ersättning för biblioteken. De avslutande artiklarna från 2007 fastställer dock bokomatprojektet som ett "fiasko", ett dyrt åtagande som resulterat i få utlån (Öjemar, Dagens Nyheter, 19 december 2007).

I *Boksnurra ersätter utbildad bibliotekarie* (Myrstener, Svenska Dagbladet, 15 februari 2008) skriver Myrstener om vad han menar är en negativ utveckling av folkbiblioteksverksamheten i Sverige. Som exempel tar han bland annat upp den misslyckade satsningen på bokomater i Täby och ett förmodat införande av ett personallöst bibliotek vid LO:s folkhögskola i Brunnsvik. Dessa menar han är del av samma oroande tendens – en utveckling mot att bibliotekarier i framtiden kan komma att bli ersatta av exempelvis boksnurror eller bokomater.

De nyckelbegrepp som är redovisade i vår tabell ger en bild av att bokomaterna både införts och plockats bort med hänvisning till utlåningsstatistik. Artikeln *Världens första Bokomat – Nytt projekt för bokutlåning prövas under ett år vid Lidingö Stadsbibliotek* inleds med en redogörelse över de senaste årens minskande utlåningssiffror: "Vi lånar inte längre 7,6 böcker per år utan endast 7,2 utslaget per invånare" (Ångström, Svenska Dagbladet, 29 november 2004). *Bibblan stängd men låna ändå* (Gäre, Sydsvenska Dagbladet, 6 december 2004) avslutas med en liknande faktaredovisning.

Vad vi även tycker oss kunna utläsa av rapporteringen är att bokomaterna är ett resultat av en tid då information är något som anses bör finnas tillgängligt när som helst, var som helst under dygnet. Inte minst hemifrån den egna datorn. När bokomaterna till slut beslutas att "skrotas" meddelar Fredrik Schultze, kultur- och fritidsnämndens ordförande i Stockholm i *Täby skrotar dyr bokomat*, att Täby kommun istället ska söka andra vägar för att nå ut till nya läsargrupper: – "Tanken är att låntagarna ska kunna beställa hem böcker direkt till brevlådan med hjälp av sina egna datorer. Det blir både smidigare och billigare" (Öjemar, Dagens Nyheter, 19 december 2007).

Tydligt är också att bokomaterna betraktas som ett storstadsfenomen till skillnad från de obemannade biblioteken som främst placeras i mindre samhällen. Detta bekräftas bland annat i *T-banan kan få bokomater* (Hanson, Svenska Dagbladet, 6 december 2005) som rapporterar om att bokomaterna är tänkta att placeras på t-bane- och pendeltågstationer i Stockholm, som hyser "landets största kollektivtrafik". I samma

artikel uttalar sig en ”trogen biblioteksbesökare på Lidingö” om att hon tycker att projektet känns som ett ”typiskt storstadsfenomen: allt ska bli stressigt, opersonligt och automatiserat. Jag värdesätter att sjunka ner i en fåtölj på biblioteket – det är så harmoniskt”. I *Hellre gömda kvinnor än glömda bokmater* (Gudmundsson, Svenska Dagbladet, 31 juli 2007) skriver Per Gudmundson ironiskt om kommunens försök att ”tillgängligöra” litteratur genom att placera bokmater på Gallerian i Stockholm. ”Det har aldrig varit så enkelt att hitta böcker som idag” påpekar han och nämner den ökade tillgången till böcker digitalt såväl som möjligheten att köpa pocketromaner i mataffären som exempel. Han menar att bokmaternas utbud av ”topplistenamn, chick-lit och någon hobbybok om pärlplattor” får Pocket-shop i samma galleria att te ”sig som mycket välsorterad i jämförelse”. Sammantaget tycks dessa utsagor mena att biblioteken inte bör försöka efterlikna den kommersiella bokbranschens marknadsföring. Bokmaternas kritiker samlas således kring den bokliga diskursens betoning av folkbiblioteken som ”motvikt till kommersiella marknadskrafter” (Hedemark 2009, s. 150).

Slutsatser

I detta avslutande avsnitt besvarar vi de tre huvudfrågor vi ställde i inledningsavsnittet. Till sist ger vi förslag på vidare forskning inom ämnesområdet.

Vilka attityder och uppfattningar går att avläsa i medierapporteringen om de obemannade biblioteken i Sverige respektive Danmark?

Eftersom rapporteringen i såväl de svenska som danska dagstidningarna till största del utgjorts av nyhetsartiklar, och inte rena debattinlägg, får den som är intresserad av attityder och uppfattningar i hög grad se till det mer outtalade och implicita i texterna. Diskursen inom den svenska tidningsbevakningen kännetecknas exempelvis av att den i de flesta fall väljer att benämna de nya biblioteken som ”obemannade” alternativt ”personallösa”. Att detta har haft inflytande på de svenska tidningsläsarnas uppfattning vittnar våra intervjuer om. Användarna på biblioteket i Veberöd trodde till en början att biblioteket skulle komma att bedrivas helt utan personal.

I de svenska benämningarna betonas avsaknaden av bibliotekspersonalen. Vi vill mena att detta mer negativa förhållningssätt gentemot obemannade bibliotek hänger samman med den starka ställning som den traditionella bibliotekarierollen, med rötterna i folkbildningstraditionen, har i de svenska dagstidningarna. I Danmark, där de obemannade biblioteken införts som en kompensatorisk lösning efter biblioteksnedläggningar, har benämningen ”selvbetjening” redan inledningsvis varit sammankopplad med ”succes” och positiva associationer. Det näst mest använda begreppet ”åbne biblioteker” antyder en attityd som tycks mena att öppna bibliotek trots allt är att föredra framför nedlagda. Likaså synes den mer positiva hållningen gentemot de obemannade biblioteken i den danska tidningsdiskursen vara sammankopplad med en tro på självständiga och rationella biblioteksanvändare.

Dessa reflektioner leder oss till slutsatsen att den rådande diskursen inom de svenska dagstidningarna är mer präglad av vad Hedemark väljer att benämna den ”bokliga diskursen”. Tanken om folkbiblioteken som upplysningsprojekt synes leva kvar tydligare i den svenska medierapporteringen. Den svenska bevakningen är i detta också mer färgad av kritiska inlägg från biblioteksforskare, en grupp som är mer anonym i det danska textmaterialet. I den danska dagstidningsdiskursen finns tydligare drag av den ”informationsförmedlande diskursens” förespråkande av användarens intressen i utformandet av biblioteksverksamheter.

Samtidigt finns det åtskilliga gemensamma drag i de attityder och uppfattningar som förmedlas i de svenska och danska dagstidningarna. Dessa bekräftar i mångt och mycket Hedemarks tes om att den informationsförmedlande diskursen och dess teknikorienterade prägel, på senare år kommit att bli allt mer dominerande.

Vårt empiriska urval av dagstidningstexter lägger stort fokus på de tekniska och säkerhetsrelaterade aspekterna av de obemannade biblioteken. På så sätt förmedlas en bild av en förändring inom biblioteksväsendet som till stor del är av teknisk och säkerhetsrelaterad karaktär. Den diskussion och debatt som förekommer för och emot de obemannade biblioteken tenderar även att ställa nya tekniska lösningar emot personlig service från utbildade bibliotekarier. Den tydliga uppdelning som stundtals utkristalliserar sig mellan den bokliga- och informationsförmedlande diskursen kan dock sägas ytterligare förstärkas av mediegenrens tendens att vilja renodla och polarisera åsiktsskillnader.

Vilka värden förmedlas vara de styrande i införandet av de obemannade biblioteken, dels i medierna och dels inom biblioteket?

Resultatet av vår undersökning bekräftar våra förningar vad gäller den återkommande beskrivningen av de obemannade biblioteken som en succé. Att beskriva fenomenen såsom succé (eller fiasko i fallet med bokomaterna i Stockholm), kan ses som ett uttryck för det journalistiska fältets tendens till tillspetsning och förenkling. I den danska tidningsbevakningen är det dock tydligt att det finns en diskurs där succébeskrivningen är nära sammankopplad med förbättrad utlåningsstatistik. De ansvariga för införandet av de obemannade biblioteken i Sverige nämner i sin tur ofta framgången i Danmark som ett bakomliggande skäl. Textmaterialet förmedlar på detta sätt en bibliotekssyn som räknar framgång i antalet utlånade böcker och där biblioteksmateriel framstår som en konsumtionsvara bland andra. Diskursen tycks här vara präglad av att bibliotekschefer och politiker ofta är de som får uttala sig och kommentera de obemannade biblioteken i artiklar och reportage. Att dessa grupper är så pass framträdande kan förklaras av att införandet av de obemannade biblioteken ofta är motiverade av besparingskäl inom kommunerna. Detta är framförallt gällande i Danmark där många filialbibliotek lades ner efter kommunreformen 2007.

Samtidigt motiveras även de obemannade biblioteken av en vilja att skapa ”tillgänglighet” för användare och att nå ut till målgrupper som idag inte vänder sig till folkbiblioteken. En diskurs som uppvisar likheter med 1970-talets ”allaktivitetsdiskurs”. Det är också ett tecken på att de obemannade biblioteken är en produkt av det digitala samhällets idé om att allting ska finnas tillgängligt dygnet runt.

Vi vill mena att en del av de bakomliggande skäl som bibliotekschefer och politiker anger i dagstidningarna, ibland snarare liknar retoriska figurer än konkreta verksamhetsmål. Målsättningen att ”tillgängliggöra” biblioteken eller ”utveckla” verksamheterna menar vi uttrycks i så pass vaga termer att i de stort sett kan fyllas med vilket innehåll som helst. En ”utveckling” kan dessutom gå i både positiv och negativ riktning. Möjligheten att ”frigöra personalresurser” till mer utåtriktad verksamhet andas en positiv utveckling för bibliotekarieyrket, men i själva verket är detta inte ett resultat av de obemannade öppettiderna, snarare av den nya RFID-tekniken (chipmärkningen av biblioteksmaterial som möjliggör enklare och rationellare utlån än det tidigare streckkodssystemet). Detta bekräftar våra informanter på Veberöds bibliotek. Eftersom vår undersökning intar ett diskursanalytiskt förhållningssätt, menar vi att den bild av de obemannade biblioteken som målas upp i tidningarna, bidrar till att forma samhällets uppfattningar och värderingar gällande

dagens biblioteksverksamheter. Således får det upprepade bruket av nämnda begrepp i längden också betydelse för tidningsläsarnas uppfattningar om folkbibliotek i allmänhet och obemannade bibliotek i synnerhet.

Vad gäller införandet i Veberöd visar resultatet av våra intervjuer och vår närläsning av bibliotekets styrdokument att det grundats på en efterfrågan från användare som önskat längre öppettider och bättre tillgänglighet. Exemplet i Veberöd förmedlar därmed en bibliotekssyn som även den kan jämföras med den informationsförmedlande diskursen och dess utgångspunkt i användarens intressen. Likaså dess teknikinriktning eftersom projektet var avsett som ett test inför ett "framtidslbibliotek" i Brunnshög med modern teknik. Även det "meröppna biblioteket" i Veberöd har hämtat inspiration från bibliotek i Danmark.

Enligt våra informanter fanns också ett intresse från Veberöds sida att skapa aktivitet och intresse i och för byn. Vilket skulle bekräfta vad Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen skriver i *Folkebiblioteket som förvandlingsrum* angående bibliotekens behov att skapa sig en egen profil och identitet i det konkurrenssamhälle som vuxit fram under senare hälften av 1900-talet. En av de centrala utgångspunkterna för införandet var vidare att kunna nå ut till nya målgrupper, exempelvis folk som pendlar och andra som har svårt att ta sig till biblioteket under ordinarie öppettider. Även Veberöd anknyter i den meningen till "allaktivitetsdiskursens" idéer om en breddning av bibliotekens användarkrets.

Hur speglar mediebevakningen synen på bibliotekarierollen?

Diskurserna inom den svenska och danska mediereceptionen kännetecknas båda av att de oftast väljer att benämna bibliotekarierna som "personal" snarare än just "bibliotekarier". Denna tendens är ännu tydligare i de danska dagstidningarna. Benämningen "bibliotekarier" används främst av de som är kritiskt inställda till de obemannade biblioteken, medan dess förespråkare företrädesvis talar om "personal". Vi misstänker att det är lättare för biblioteken att försvara redueringen av tjänster om det rör sig om "personal" snarare än "bibliotekarier".

De svenska respektive danska dagstidningarnas syn på bibliotekarierollen kan även anas i deras sätt att benämna bibliotekets användare. I Sverige benämns de i de flesta fallen som "besökare" medan de i Danmark mestadels går under beteckningen "brugere" eller "lånerer". De danska benämningarna förmedlar således en föreställning av mer aktiva biblioteksanvändare, som lever upp till den informationsförmedlande diskursens ideal om självständighet och rationalitet. Användare som därmed kan känna sig befriade från föreställningen om den auktoritära bibliotekarien som en gång verkade i den "goda" litteraturens tjänst.

Det svenska mer passiva epitetet "besökare" förmedlar snarare en bild av användare som känner sig mer främmande i biblioteken och förväntar sig att kunna få assistans av en yrkeskunnig expertis. Därmed betonas även avsaknaden av bibliotekarier tydligare i de svenska benämningarna "obemannade-" och "personallösa bibliotek". Vi vill mena att det svenska textmaterialet förmedlar en bibliotekariesyn som kan liknas vid det tidiga 1900-talets folkbildarbibliotekarier som arbetade i upplysningens

tjänst, vad Ørom benämner som kulturförmedlarrollen. Således förankras även de svenska tidningarnas syn på bibliotekarierollen tydligare i den bokliga diskursen.

Diskussioner om bibliotekariens roll kan emellertid, både i det svenska och danska materialet, sägas vara marginaliserad till förmån för de tekniska och säkerhetsrelaterade aspekterna av de obemannade biblioteken. Detta menar vi indirekt förmedlar ett synsätt som säger att bibliotekariernas uppgifter relativt oproblematiskt kan tas över av den nya tekniken. Det stora fokus som läggs på säkerhetsfrågorna tycks även antyda att en av bibliotekariernas centrala uppgifter består i att vakta biblioteken från stöld och skadegörelse. Som motvikt till detta återfinns även en vilja att lyfta fram yrkesgruppens kompetens, från framför allt bibliotekarierna själva men även från användare som fruktar att yrkesgruppen ska försvinna. Förespråkarna för de obemannade biblioteken, ofta företrädare av bibliotekschefer, menar att det nya systemet frigör personal och att bibliotekarierna istället kan ägna sig åt uppsökande verksamhet.

Den kritik som framkommer mot de obemannade biblioteken tycks ofta bottna i en upplevelse av att bibliotekariernas yrke är under hot. Den nya biblioteksformen anses i sig själv, förmedla en degraderad syn på bibliotekarier och deras arbetsuppgifter. Denna mer biblioteksideologiskt inriktade kritik är tydligast i de svenska dagstidningarnas rapporter, där biblioteksforskare mer aktivt tar del i diskussionen. Frågan om vad bibliotekariernas uppgifter kan komma att bli i det allt mer teknikorienterade och digitaliserade samhället lyfts även fram från detta håll. En återkommande tanke tycks vara att bibliotekariernas arbete alltmer kan komma bestå i att erbjuda service till dem som inte förmår hantera den nya digitala tekniken.

Sammantaget ger våra reflektioner stöd åt att den informationsförmedlande diskursens tekniktro intar en framträdande ställning i tidningarnas rapporter och diskussioner. Trots de skillnader som går att spåra länderna emellan tyder onekligen Danmarks föregångsstämpel i Sverige på att den nya tekniken i allt högre grad sätter dagordningen i utformandet av dagens biblioteksverksamheter.

Vidare forskning

Som vi nämnde i vår inledning har vår tanke inte i första hand varit att studera de obemannade biblioteken i sig utan att se hur rapporteringen om dem avspeglar synen på folkbiblioteken i dagens mediala och digitala samhälle. Men det skulle självfallet vara intressant att mer direkt studera hur de obemannade biblioteken fungerar i daglig praxis. Till exempel genom användarundersökningar eller observationsstudier på svenska och danska bibliotek.

Rapporteringen om de obemannade biblioteken avstannar givetvis inte med vår mastersuppsats, utan vi tror att det kan finnas anledning att fortsätta studera den mediala bevakningen av fenomenet och se hur den förmedlade bilden förändras över tid. I en sådan undersökning skulle det vara möjligt att även se till vilket utrymme diskussionen ges i dagstidningarna och på vilka sidor debatten om de obemannade biblioteken förs. En aspekt som vi inte funnit tid och utrymme för i vår undersökning.

För att bredda det empiriska materialet och även se till diskussionen som pågår inom biblioteksområdet vore en undersökning av bibliotekens facktidningar även intressant. Detta skulle vara en möjlighet att i högre utsträckning få ta del av biblioteksforskarnas uppfattningar eftersom de till stora delar visat sig vara frånvarande i dagstidningarna. Betydelsen av den danska Styrelsen för Bibliotek og Medier för det danska bibliotekslivet, vore också intressant att undersöka vidare eftersom dess ekonomiska uppbackning har stor del i att många bibliotek byggs om till obemannade i Danmark, något som saknar motsvarighet i Sverige.

Källförteckning

Aobadia, Anne (2009). Obemannad kvällsbibbla invigd. (Elektronisk) *Sydsvenska Dagbladet*, 8 november.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article565005/Obemannad-bibbla-invigd.html>> (2010-04-14).

ArtikelSök (årtal saknas). (Elektronisk)

Tillgänglig:<<http://sob.btj.se/sb/FrontServlet?jump=asok>> (2010-05-21).

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur. 2., (omarbetad upplaga).

Bibliotek.dk (årtal saknas). (Elektronisk)

Tillgänglig: <<http://bibliotek.dk/>> (2010-05-16).

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber.

Collin, Lars (2009). Bibliotekarier trevar i ny yrkesroll. (Elektronisk) *Svenska Dagbladet*, 21 december.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/bibliotekarier-trevar-i-ny-yrkesroll_3974259.svd> (2010-04-14).

Dyrbye, Martin et al. (red.) (2005). *Det stærke folkebibliotek 100 år med Danmarks Biblioteksforening*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforenings forlag.

Dyrbye, Martin et al. (red.) (2009). *Library spirit in the Nordic and Baltic countries*. Tampere: Hibolire.

Fairclough, Norman (2002). *Media discourse*. London: Edward Arnold. (rev. upplaga).

Fairclough, Norman (2003). *Analyzing discourse – textual analysis for social research*. London: Routledge.

Fajstrup, Marianne (2009). Bedre biblioteksservice uden bibliotekarer. *Berlingske Tidende*, 13 januari.

Tillgänglig:<<http://www.berlingske.dk/danmark/bedre-biblioteksservice-uden-bibliotekarer>> (2010-04-14).

Haldert, Sara (2008). Besökarna sviker folkbiblioteken. (Elektronisk) *Svenska Dagbladet*, 8 september.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/besokarna-sviker-folkbiblioteken_1683139.svd> (2010-05-26).

Hansen, Karin et al. (red.) (2008). *Nye kommuner i støbeskeen, om organisering og styring i de nye kommuner*. Köpenhamn: Handelshøjskolens Forlag. 1., (1 upplagan).

Hansson, Joacim (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle En kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Diss. Borås: Valfrid.

Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket – En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. (Elektronisk) Diss. Uppsala: Institutionen för ABM vid Uppsala universitet.

Tillgänglig:<uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:209085/FULLTEXT01> (2010-04-16).

Hulten, Britt (2000). *Journalistikanalys – En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Hvenegaard Rasmussen, Casper & Jochumsen, Henrik "Oplysning i senmoderniteten" i Emerek. Leif, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen Dorte (red.) (2005). *Folkebiblioteket som forvandlingsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening. 1., (2 upplagan).

Intervju med bibliotekarieassistent på Det Meröppna Biblioteket i Veberöd. 10 februari 2010. Biblioteket i Veberöd. Intervjun i sin helhet finns i uppsatsförfattarnas ägo.

Intervju med platschef för Det Meröppna Biblioteket i Veberöd. 10 februari 2010. Biblioteket i Veberöd. Intervjun i sin helhet finns i uppsatsförfattarnas ägo.

Intervju med projektledare för Det Meröppna Biblioteket i Veberöd. 10 februari 2010. Biblioteket i Veberöd. Intervjun i sin helhet finns i uppsatsförfattarnas ägo.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 1:a uppl. Lund, Studentlitteratur.

Lundgren, Lena (1996). *Bibliotekskunskap*. Stockholm: Liber.

Lunds kommun (årtal saknas). Det Meröppna Biblioteket (Elektronisk)

Tillgänglig:<<http://www.lund.se/Biblioteken/Folkbiblioteken/Om-biblioteket/Stadsdelsbibliotek/Veberods-bibliotek/Det-Meroppna-biblioteket/>> (2010-05-26).

Magnusson Staaf, Björn (1996). *An Essay on Copper Flat Axes*. Diss. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

PressText (årtal saknas). (Elektronisk)

Tillgänglig: <<http://www.presstext.se/?pid=8888>> (2010-05-21).

Retriever (årtal saknas). (Elektronisk)

Tillgänglig: <<http://www.retriever-info.com/se/>> (2010-05-21).

Schreiber, Trine (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I (T. Schreiber & H. Elbeshausen (red.) *Bibliotekarerne: En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Köpenhamn: Forlaget Samfundslitteratur. 1., (1 upplagan).

Styrelsen for Bibliotek og Medier (årtal saknas). (Elektronisk)

Tillgänglig:<<http://www.bibliotekogmedier.dk/om-os>> (2010-05-26).

Svane-Mikkelsen, Jørgen "Visioner, brud og problemer i 70erne og 80erne" i Dyrbye (red.) (2005). *Det stærke folkebibliotek 100 år med Danmarks Biblioteksforening*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforenings forlag.

Torstensson, Magnus (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna: exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Lic.-avh. Göteborg: Göteborgs universitet.

Torstensson, Magnus "Library spirit in Sweden – Two missionary phases" i Dyrbye, Martin et al (red.) (2009). *Library spirit in the Nordic and Baltic countries*. Tampere: Hibolire.

Ørom, Anders "Folkebiblioteket i samfundet – Et rids af 100 års historie" i Dyrbye (red.) (2005). *Det stærke folkebibliotek 100 år med Danmarks Biblioteksforening*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksforenings forlag.

Öjemark, Fredrik (2007). Täby skrotar dyr bokomat. (Elektronisk) *Dagens Nyheter*, 19 december.

Tillgänglig: <<http://www.dn.se/sthlm/taby-skrotar-dyr-bokomat-1.503563>> (2010-05-21).

Bilagor

Bilaga 1

Följande elektroniska tidningsmaterial är hämtat och verifierat den 2010-04-14.

Aobadia, Anne. *Obemannad kvällsbibbla invigd* – 8 november 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article565005/Obemannad-bibbla-invigd.html>>

Baagø, Benny, Jakobsen, Bente, Reintoft, Henrik och Benjaminsen, Dorte K. *Læseheste kan låne efter åbningstid* – 2 september 2009, Jydske Vestkysten.

Tillgänglig:<http://www.jv.dk/artikel/727710?rss&local_cat=9>

Bastholm Elsvor, Sara. *Bedre forhold for biblioteksbrugere* – 22 augusti 2009, Dagbladet Frederiksborg Amts Avis.

Tillgänglig:<<http://www.sn.dk/artikel/12719:Egedal--Bedre-forhold-for-biblioteksbrugere>>

Benjaminsen, Dorte K. *Ølgod får flere åbningstimer på biblioteket* – 2 september 2009, Jydske Vestkysten.

Tillgänglig: <<http://www.jv.dk/artikel/727637>>

Bjerre, Signe. *Brugsen er danskernes nye bibliotek* – 26 oktober 2009, Berlingske Tidende.

Tillgänglig:<<http://www.berlingske.dk/kommunalvalg-2009/brugsen-er-danskernes-nye-bibliotek>>

Bjärnmark, Anna. *Forskare dömer ut biblioteksidé* – 24 juli 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article511069/Forskare-domer-ut-biblioteksid%C3%A9.html>>

Bonde Broberg, Mats. *Døgnåbne biblioteker skal øge udlån* – 15 januari 2009, Jyllands – Posten.

Tillgänglig:<<http://jp.dk/indland/aar/kultur/article1570531.ece>>

Bäckstedt, Eva. *Lidingö först med bokomat* – 2 juli 2004 (senast uppdaterad 2 november 2007), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/lidingo-forst-med-bokomat_153068.svd>

Collin, Lars. *Bibliotekarier trevar i ny yrkesroll* – 21 december 2009, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/bibliotekarier-trevar-i-ny-yrkesroll_3974259.svd>

Christensen, Annette. *Selvbetjeningsbiblioteket i Broager tegner til succes* – 8 december 2009, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig:<<http://www.jv.dk/artikel/789737>>

”Dsk”. *Ingen hærværk trods åbent bibliotek* – 1 januari 2010, Viborg Stifts Folkeblad.

Tillgänglig:<<http://www.viborgfolkeblad.dk/article/20100131/VSF/701319991>>

Fajstrup, Marianne (källa Kristeligt Dagblad). *Bedre biblioteksservice uden bibliotekarere* – 13 januari 2009, Berlingske Tidende.

Tillgänglig:<<http://www.berlingske.dk/danmark/bedre-biblioteksservice-uden-bibliotekarere>>

Frostberg Lowery, Sara. *Böcker märks om för miljoner* – 3 februari 2010, Lokaltidningen Lund.

Tillgänglig:<<http://lund.lokaltidningen.se/böcker-märks-om-för-miljoner-/20100203/artikler/100209868/1545>>

Frostberg Lowery, Sara. *Meröppet bibliotek en succé* – 3 februari 2010, Lokaltidningen Lund.

Tillgänglig:<<http://lund.lokaltidningen.se/meröppet-bibliotek-en-succé-/20100203/artikler/100209866/1545>>

Geist, Anton och Sørensen, Rasmus Bo. *Selvbetjente biblioteker er skalkeskjul for nedskæringer* – 21 januari 2009, Dagbladet Information.

Tillgänglig:<<http://www.information.dk/180280>>

Gregersen, Bjarne. *Them Bibliotek bliver også selvbetjent* – 5 april 2008, Midtjyllands Avisen.

Tillgänglig: <<http://www.midtjyllandsavis.dk/default.asp?artikelid=12906>>

Gudmundson, Per. *Hellre gömda kvinnor än gömda bokomater* – 31 juli 2007 (uppdaterad 27 september 2007), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/hellre-gomda-kvinnor-an-gomda-bokomater_249691.svd>

Gustafson, Christina. *Öppet längre utan personal* – 23 november 2009 (senast uppdaterad 26 november 2009), Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/omkretsen/vellinge/article569280/Obemannat-ger-langre-oppethallande.html>>

Gustafson, Christina. *Fp vill söndagsöppna bibliotek* – 21 december 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/omkretsen/vellinge/article610571/Fp-vill-sondagsoppna-bibliotek.html>>

Gäre, Ann. *Bibblan stängd men låna ändå* – 6 december 2004 (senast uppdaterad 9 maj 2005), Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/samtidigt/article86218/Bibblan-stangd-men-lana-anda.html>>

Hald Kristensen, Sigrid. *Borgerne inviteres til møde om åbne biblioteker* – 29 oktober 2009, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig: <<http://m.jv.dk/mediacamp?article=763878>>

Hanson, Matilda. *T-banan kan få bokautomater* – 6 december 2005 (senast uppdaterad 12 oktober 2007), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/nyheter/inrikes/t-banan-kan-fa-bokautomater_484803.svd>

Holst, Anders. *Gnällspikar hatar alltid utveckling* – 19 oktober 2009, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.skanskan.se/article/20091019/NYHETSBLOGGAR07/710169751/1162/LOKALT*/VEBEROD/gnallspikar-hatar-alltid-utveckling>

Ingelman-Sundberg, Catharina. *Platt fall för stans dolda bokomater* – 26 april 2007 (senast uppdaterad 27 september 2007), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/platt-fall-for-stans-dolda-bokomater_222133.svd>

Jakobsen, Bente. *Lånerne kan gå på biblioteket efter lukketid* – 1 september 2009, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig:<<http://m.jv.dk/SP?article=727693>>

Jacobsen, Morten. *158 lånere brugte biblioteket uden for åbningstiden* – 24 februari 2010, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig:<<http://www.jv.dk/artikel/834205>>

Jacobsen, Morten. *8-22 åbent på biblioteket er en succes i Sønderborg* – 15 mars 2010, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig:<<http://www.jv.dk/artikel/844581>>

Juul, Lena. *Forældre bestemmer hvornår deres børn må bruge biblioteket* – 5 december 2009, Jyske Vestkysten.

Tillgänglig:<<http://m.jv.dk/kontakt?article=788246>>

Klement, Ida och Krasnik, Benjamin. *Bibliotekernes udvikling – eller afvikling?* – 10 januari 2009, Kristeligt Dagblad.

Tillgänglig:<<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/310074:Kultur--Bibliotekernes-udvikling---eller-afvikling?all=1>>

Klintö, Cecilia. *Finger ersätter lånekort* – 7 november 2009. Östgöta Correspondenten. Tillgänglig: Retriever

Labohn, Knut. *Lån bøger, når du selv har tid* – 1 februari 2010, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://www.nordjyskestiftstidende.dk/vesthimmerland/forside.aspx?ctrl=10&data=31%2c3485922%2c5%2c4>>

Lovén, Andreas. *Nattöppet bibliotek kan bli verklighet* – 19 februari 2009, Skånska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://www.skanskan.se/article/20090219/NYHETER/823560195>>

Martelius, Eva. *Veberöd först med pilotprojekt* – 13 mars 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article419316/Veberod-forst-med-pilotprojekt.html>>

Martelius, Eva. *Tumavtryck ett nytt steg mot självbetjäning* – 2 juni 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article435240/Tumavtryck-ett-nytt-steg-mot-sjalvbetjning.html>>

Moos, Ulrick. *Folkebibliotekernes overlevelseskamp* – 10 april 2009, Berlingske Tidende.

Tillgänglig:<<http://www.berlingske.dk/debat/kronik-folkebibliotekernes-overlevelseskamp>>

Myrstener, Mats. *Boksnurra ersätter utbildad bibliotekarie* – 15 februari 2008 (senast uppdaterad 13 mars 2009), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/mer/kommentar/boksnurra-ersatter-utbildad-bibliotekarie_873747.svd>

Myrstener, Mats. *Panikåtgärd avskaffa bibliotekarien* – 4 mars 2009, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/panikatgard-avskaffa-bibliotekarien_2548025.svd>

Myrstener, Mats. *Boklån får allt mindre betydelse* – 26 november 2009, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/mer/kommentar/boklan-far-allt-mindre-betydelse_3849621.svd>

Nielsen, Thomas. *Gør-det-selv bog lever* – 14 februari 2010, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://www.nordjyske.dk/hjoerring/forside.aspx?ctrl=10&data=12%2c3495717%2c2875%2c3>>

Nordvestnyt. *Odden Bibliotek mangedobler åbningstiden* – 10 september 2009, Nordvestnyt.

Tillgänglig:<<http://www.nordvestnyt.dk/artikel/40016:Odsherred--Odden-Bibliotek-mangedobler-aabningstiden>>

Onghamar, Gunnar. *Biblioteket åbner sig* – 9 augusti 2009, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://www.nordjyske.dk/hjoerring/forside.aspx?ctrl=10&data=12%2C3334621%2C5%2C3>>

Poulsen, Jesper. *Premieren må vente* – 31 december 2009, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://nordjyske.dk/mariagerfjord/forside.aspx?ctrl=10&data=15%2c3460762%2c5%2c3>>

Poulsen, Jesper. *Flere ubemandede biblioteker* – 19 oktober 2009, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://www.nordjyske.dk/vesthimmerland/forside.aspx?ctrl=10&data=31%2c3398995%2c5%2c4>>

Poulsen, Jesper. *Et halvt døgn til at låne bøger i* – 19 oktober 2009, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://nordjyske.dk/mariagerfjord/forside.aspx?ctrl=10&data=15%2c3397373%2c5%2c3>>

Randers Amtsavis. *Selvbetjent bibliotek i Langå* – 8 december 2009, Randers Amtsavis.

Tillgänglig:<<http://amtsavisen.dk/article/20091208/RAM/712089963>>

Ravn, Morten. *Biblioteker uden bibliotekarer* – 17 januari 2010, Århus – Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://stiften.dk/article/20100117/AAS/701179964>>

Reintoft, Henrik. *Lånerne er vilde med selvbetjening* – 2 september 2009, Jyllands – Posten,

Tillgänglig:<<http://www.jv.dk/artikel/727638>>

Riggelsen, Kasper. *Broby først med selvbetjent bibliotek* – 29 september 2009, Fyens Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://www.fyens.dk/article/1331133:Faaborg-Midtfyn--Broby-foerst-med-selvbetjent-bibliotek>>

”Ritzau”. *Nye tilbud efter biblioteksmassakre* – 19 juni 2009, Jyllands - Posten

Tillgänglig:<<http://kpn.dk/article1729955.ece>>

”Ritzau”. *Seks millioner til bibliotekstilbud* – 13 mars 2009, Dagbladet Information.

Tillgänglig:<<http://www.information.dk/telegram/185334>>

Rugholt Carlsen, Signe. *Fra bogsamling til aktivitetshus* – 6 januari 2010, Dagbladet Information.

Tillgänglig:<<http://www.information.dk/220499>>

Runol, Martin. *Fler bibliotek kan få självbetjäning* – 20 februari 2010, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article631740/Fler-bibliotek-kan-fa-sjalvbetjaning.html>>

Runol, Martin. *Självbetjäningen en succé* – 21 februari 2010, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://www.sydsvenskan.se/lund/article631737/Sjalvbetjaningen-en-succ%C3%A9.html>>

Smith, Ida. *Bogudlån næsten døgnnet rundt* – 17 april 2009, Nordjyske Stiftstidende.

Tillgänglig:<<http://nordjyske.dk/indland/forside.aspx?ctrl=10&data=2%2c3238421%2c5%2c4>>

Ström Melwinger, Katarina. *Danskarna gillar självbetjäning* – 30 september 2009 (senast uppdaterad 2 oktober 2009), Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article553934/Danskarna-gillar-sjalvbetjaning.html>>

Ström Melwinger, Katarina. *Veberöd först ut i Sverige* – 30 september 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article553935/Veberod-forst-ut-i-Sverige.html>>

Ström Melwinger, Katarina. *Inga kameror på kvällsöppet bibliotek* – 17 augusti 2009 (senast uppdaterad 20 augusti 2009), Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article538009/Inga-kameror-pa-kvallsoppet-bibliotek.html>>

Sveriges Nyheter. *Bokomat i Täby tas bort* – 12 december 2007, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/stockholm/nyheter/bokomat-i-taby-tas-bort_681791.svd>

Tedin, Per. *Böcker för alla* – 8 juli 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/opinion/signerat/pertedin/article463689/Bocker-for-alla.html>>

”TT”. *Webbkamera ersätter bibliotekarie* – 3 juli 2008, Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/webbkamera-ersatter-bibliotekarie_1428745.svd>

”TT”. *Nej till kameror på bibliotek* – 17 augusti 2009, Skånska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://www.skanskan.se/article/20090817/NYHETER/431684705>>

Thunell, Christel. *Man kan lösa det mesta med teknik* – 20 juli 2009, Sydsvenska Dagbladet.

Tillgänglig:<<http://sydsvenskan.se/lund/article511071/quotMan-kan-losa-det-mesta-med-teknikquot.html>>

Ångström, Anna. *Världens första Bokomat – Nytt projekt för bokutlåning prövas under ett år vid Lidingö Stadsbibliotek* – 29 november 2004 (senast uppdaterad 2 november 2007), Svenska Dagbladet.

Tillgänglig:<http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/varldens-forsta-bokomat-nytt-projekt-for-bokutlaning-provas-under-ett-ar-vid-lidingo-stadsbibliotek_178561.svd>

Washuus, Dorte. *I Them kan borgerne låne bøger helt alene* – 13 januari 2009, Kristeligt Dagblad.

Tillgänglig:<<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/310276:Kultur--I-Them-kan-borgerne-laane-boeger-helt-alene>>

Washuus, Dorte. *Personaleløse biblioteker giver mere service* – 13 januari 2009, Kristeligt Dagblad.

Tillgänglig:<<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/310298:Kultur--Personaleloese-biblioteker-giver-mere-service>>

Öjemar, Fredrik. *Täby skrotar dyr bokomat* – 19 december 2007, Dagens Nyheter.

Tillgänglig:<<http://www.dn.se/sthlm/taby-skrotar-dyr-bokomat-1.503563>>

Østberg, Steen. *Selvbetjenings-bibliotek giver flere timer* – 30 september 2009, Dagbladet Frederiksborg Amts Avis.

Tillgänglig:<<http://www.sn.dk/artikel/19749:Roskilde--Selvbetjenings-bibliotek-giver-flere-timer>>

Östnäs, Magnus. *Test för obemannade bibliotek* – 4 september 2009, Täby Danderyd Tidning.

Tillgänglig:<<http://tabydanderyd.se/2.778/1.554135-test-for-obemannade-bibliotek>>

Bilaga 2

Kultur- och fritidsförvaltningen
Folkbiblioteken i Lund

Tjänsteskrivelse
2009-01-13

1 (2)

Karin Sandberg
046-355845
karin.sandberg@lund.se

Kultur- och fritidsnämnden

Självbetjäningsbibliotek med kraftigt utökat öppethållande

Dnr KU 2009/0003.

Sammanfattning

Ett av uppdragen i Biblioteksplanen är att "utveckla ett "framtidssbibliotek" där man utnyttjar de möjligheter som modern teknik ger. Detta ska ske i samarbete med företag som besitter denna kompetens." Uppdraget har konkret kommit att gälla det nya biblioteket i den nya stadsdelen i Brunnså, som ska vara färdigt 2014. Nu föreslås i ett pilotprojekt i samverkan med Axiell AB att under 2009 prova självbetjäning under icke bemannad tid, på ett stadsdelsbibliotek i de östra kommundelarna.

Beslutsunderlag

Kultur- och fritidsförvaltningens tjänsteskrivelse den 13 januari 2009..

Ärendet

Ett önskemål, som återkommer i alla enkäter och intervjuer med biblioteksanvändare är ökad tillgänglighet – främst gäller det generösare öppettider – både fler dagar i veckan och fler timmar på dygnet.

Några danska bibliotek på Jylland har det senaste året utvecklat lösningar för "dygnet-runt-bibliotek", dvs hur man med hjälp av självbetjäning väsentligt kan öka öppethållandet utöver de timmar då man har bemanning i biblioteket.

I princip handlar det om inloggning med bibliotekskort och PIN-kod för att komma in, automater för att registrera utlån och återlämning, någon form av förbindelse med Stadsbibliotekets informationsdiskar (man kan t.ex. tänka sig lösning med webbkamera eller en enkel direkttelefon) och en katalog/webbplats i "webb 2.0", som är lättanvänd och med många on-linefunktioner.

Viss kameraövervakning kommer troligen att vara nödvändig - en underhandskontakt med Länsstyrelsen har givit vid handen att det inte är omöjligt.

Personalen på de danska biblioteken vittnar om mycket nöjda brukare:

\\LUND\Stadsbibliotek\etd_utveckling\Sytem\Document\file\grtid\Verend\sjalvbetjaningsbibliotek\main.docx

Postadress
Box 41
221 00 Lund

Besöksadress
Stortorget 1

Telefon vx
+46 46 35 50 00

Telefax
+46 46 15 20 22

Internetadress
www.lund.se

e-post
kultur-fritid@lund.se

"Nu slipper vi att hålla redan på bibliotekets öppettider – det är alltid öppet!"

"Nu kan jag hämta mina reserverade böcker på väg hemifrån jobbet, oavsett när jag kommer."

"Skönt att kila över till biblioteket och läsa någon tidskrift och låna något, när ungarna somnat".

Som första bibliotek i Sverige vill vi starta ett pilotprojekt på något stadsdelsbibliotek, förslagsvis i de östra kommundelarna, med syfte att testa möjligheterna att skapa bra förutsättningar för ett utökat öppethållande "dygnet runt" med utvecklad självbetjäning.

- I första hand bör ett av biblioteken i "byarna" väljas ut för försöket.
- Pilotprojektet ska förankras i närsamhället – byalag, hembygdsföreningar och liknande.
- Pilotprojektet ska drivas i samarbete med Axiell AB – ett lundaföretag som levererat biblioteksdatasystemet och som också kan bidra med kringutrustning såsom automater och utveckling av brukarvänliga gränssnitt.
- Erfarenheterna ska kunna tillämpas på Brunshögsbiblioteket och de andra stadsdelsbiblioteken.

Kultur- och fritidsförvaltningens förslag till beslut

Kultur- och fritidsnämnden beslutar:

att ge i uppdrag till Folkbiblioteken i Lund att i samarbete med Axiell AB under 2009 starta ett pilotprojekt på ett stadsdelsbibliotek i de östra kommundelarna med syfte att praktiskt undersöka möjligheterna till ett självbetjäningsbibliotek.

KULTUR- OCH FRITIDSFÖRVALTNINGEN

Stefan Sköld
Förvaltningschef

Barbro Stigsdotter Möller
Kulturchef

Beslut expedieras till:
Akten

Bilaga 3

Veberöd - det öppna biblioteket					
Objekt	Status	Nästa steg	Styrgruppen		
1	Öppettider	Förslag: dagl 10-22, onsd 13-22		ok	
2	Åldersgräns och passerkort	Förslag: Gräns vid 18. Personligt godkännande		ok	
3	Utskrifter	Utredes. Rapport		ej i nuläget. Avvakta ny vers. av NetLoan 2010	
4	Kopiering	Utredes Rapport		ok kopieringskort	
5	Toaletter	Båda toaletterna öppna, bef. skick		ok	
6	Larm, stängning o släckning med fjärrstyrning	Utredes. Kommunen använder Swesafe. Axiell inkommer med förslag på pakettlösning för inloggning och säkerhet Anbud har inkommit	Beställt	Lars och Tedde utreder snarast samordning av bef.larmhantering och BiblioBranch	
7	Lokalkontroll vid stängning	Kontakter ska tas med t.ex. fritidsgårdspersonal. Karin tar kontakterna.	Diskussion om lokalkontroll vid stängning. Beslut att avvakta.		
8	Romelerummet	Arbetsrum och personalrummet hålles stängda. Undantag om Romelerummet är uthyrt ska även personalrummet vara tillgängligt. Låsbyte så att pers.rum och Romelerummet har samma nyckel.	Nyckelbyte kan ske snarast. Ingrid talar med LarsMelin	På gång	
9	Chip	Förslag: ja	RFID och Citrix? Konverteringsprogram måste testas innan beställning kan läggas	Konvert.program fungerar ej med Citrix	Chippning pågår God chans klart till 2 november

10	Stöldskydd ja/nej	Förslag: ja			ja	
11	Stöldbågar, placering	Förslag: 2 bågar behövs . Plac. Direkt utanför biblioteket entré. Se även minnesanteckningar	(June ej närvarande. Kolla med henne)			Två larmbågar beställda
12	Automater, typ	Förslag har inkommit från Axiell. Anbud har inkommit				beställda
13	Bef. TorNeo	Förslag: byggs om. Avvakta kostnadsförslag	49 tkr.			Ej aktuellt Flyttas till Dalby
14	Tumavtryck för id?	Som alternativ både vid inpassage och lån. Se minnesanteckningar.Förslag finns fr Axiell. Avstämning med kommunjurist - avvakta detaljbeskrivning från Axiell.	Beskrivning har nu inkommit. Karin kontaktar kommunjurist	ok enl kommunjurist		Beställt
15	Kameraövervakning	Ansökan till länsstyrelsen bifogas. Avvakta Axiells förslag i säkerhetspaketet.	Ansökan inskickad.V22 inkom begäran fr Länsstyrelsen om kompletterande uppgifter.			Avslag. Vi kan återkomma om vi får problem
16	Passersystem	Passersystem - placering entren mot stora vägen. Entré mot skolan hålls stängd. Anbud om passersystem har inkommit	ok			Beställt
17	Id med tumtryck	Se punkt 14				
18	Anpassningar i BookIT	Kostnadsförslag från Axiell ska komma. Anbud har inkommit	Kompletterande specifikation inkommen v22			Leverans önskas 28/9 samtidigt med leverans av klient 5.6.

19	Infostanden	Förslag: Pekskärm, visa lånebilden, skype för kommunikation med hb, info om nya medier, BookDesire. Se bif. Dokument Diskussion: se minnesanteckningar Boris gör nytt förslag. Förslag finns				Infostanden uppskjutes. Ska förhoppningsvis ingå i steg 2.
20	Information/marknadsföring	Formulera den info till låntagarna som ska överlämnas när de registreras för tillträde. Kristina, Elin och Karin formulerar förslag				
21	Översyn av bibliotekets skyltning och möblering	Lasse P och Ingrid åker snarast till Veberöd för att diskuera ommöbleringsönskemål. Kristina skickar skyltönskemål till Karin.				
22	Gallring i mediebeståndet	Påbörjat				
23	Fast telefonlinje till Stadsbibl	Ingrid har kontaktat kommunens telefonichef. Han återkommer med förslag.				
24	Frågor från allmänheten om säkerhet när biblioteket är personallöst.	Förtuse vilka frågor som kan ställas och formulera gemensamma, korrekta svar	Elin och Kristina påbörjar detta			
25	Vilka standardproblem kan förutses med låneautomaten?	Var frågarn man om via den fasta telefonen till stadsbibl? Troligen praktiska problem, t.ex. Kring hur man lånar.	Viktigt utbilda pers i receptionen så att m,n kan svara rätt			När automaten anländer samlar pers. i veberöd frågor och gör en check-lista

Bilaga 4

Intervjufrågor till Veberöds bibliotek 10/2

Frågor till projektledare och till bibliotekschef

Kan du berätta lite om bakgrunden till det meröppna biblioteket i Veberöd?

Vilka behov var det som skulle uppfyllas, dels för biblioteket och dels för användarna?

Fanns det särskilda målgrupper i åtanke?

Hur gick beslutningsprocessen till?

Var kommer idén ifrån? Vem kom på idén?

Vi läste i Sydsvenskan att ni i planeringsstadiet varit på studiebesök i Danmark på ett obemannat bibliotek? Vad fick ni reda på utav det?

I Danmark har de obemannade biblioteken, som vi förstått det, varit ett sätt att rädda småbibliotek på landet från nedläggning – finns det en liknande skäl/tendens i Sverige/Veberöd?

Varför tror ni att denna form av bibliotek har testats tidigare i Danmark?

Är Danmark ett föregångsland i biblioteksutvecklingen?

Är det främst tekniska framsteg som har möjliggjort obemannade bibliotek eller är det besökarnas förändrade vanor som drivit projektet?

Fanns det några andra alternativ till det meröppna biblioteket?

Frigörs det resurser på det här sättet? Vad i så fall kommer de att användas till?

Vi skulle även vilja ställa några frågor om hur reaktionerna på idén var:

Hur upplevde ni reaktionerna inför invigningen och efter invigningen?

Dels från personalens håll, dels från användarnas?

Har ni följt rapporteringen i dagspressen om de obemannade biblioteken?

I så fall hur tycker ni att artiklarna redogjort för projektet och biblioteket?

Vad anser ni om den kritik som framförts i en del debattinlägg om att de obemannade biblioteken i förlängningen kan leda till att folkbiblioteksidén utarmas?

Vad tror ni bibliotekariens roll kommer att bli framöver, i och med den tekniska utvecklingen?

Tror ni detta är framtidens bibliotek? Eller kommer det enbart att fungera som ett komplement till den ordinarie verksamheten?

Kan det finnas en risk att bibliotekspersonalens kunskaper inte utnyttjas av kvällsbesökarna eftersom de helt enkelt inte känner till vad de kan få hjälp med? (Jämför till exempel med banker som förmodligen tappat en stor del av sin kundkontakt efter att bankomater och internetbanker infördes, vilket förmodligen lett till att ungdomar vet betydligt mindre om vilka tjänster banker kan erbjuda idag än för 20 år sedan.)

I de tidningsartiklar vi läst så har det skrivits en del om säkerhetsaspekterna och kameraövervakningen. Bland annat att tveksamheten till ”meröppet” i början mycket var grundad i en rädsla för vandalisering?

Hur har ni resonerat kring säkerhetsfrågorna? Har de inneburit några problem?

Vad ersatte den uteblivna kameraövervakningen?

Frågor till övriga anställda (och även till bibliotekschefen)

Kan du berätta om hur en vanlig arbetsdag ser ut?

Vilka förändringar i arbetet har införandet av det meröppna biblioteket inneburit?

Vilka fördelar respektive nackdelar upplever du att de meröppna tiderna fört med sig?

Har det uppstått några praktiska problem?

Vilka behov har det meröppna biblioteket kunnat uppfylla, hos användarna respektive biblioteket?

Hur många har utnyttjat de nya öppettiderna hittills?

Vilka är de som utnyttjar de nya öppettiderna? Och varför just de?

Finns det möjlighet för biblioteksbesökarna att till exempel höra av sig till en bibliotekariejour om de har frågor när det inte finns någon personal på plats? (Något som vi läst fanns att tillgå i vissa danska bibliotek) Utnyttjas den möjligheten i så fall?

Vad har personalen mött för reaktioner hos besökarna?

Upplever du att införandet inneburit något för Veberöd i stort? En ny mötesplats?

Vad tror du att den tekniska utvecklingen kommer att innebära för folkbibliotekariens roll i framtiden?